

*Бо қарори Маҷлиси вакилони
халқи вилояти Сүгд
аз 15 декабря соли 2015,
№76 тасдиқ шудааст.*

**БАРНОМАИ
МИЁНАМӮҲЛАТИ РУШДИ ИЧТИМОИЮ
ИҚТИСОДИИ ВИЛОЯТИ СУҒД
БАРОИ СОЛҲОИ 2016-2020**

Хуҷанд, 2016

МУНДАРИЧА

Рўйхати ихтисорот	4
Биниш	5
Пешгуфтор	6
1. Ҳолати умумӣ ва таҳлили вазъи воқеӣ	
1.1 Таснифоти таъриҳӣ - ҷуғрофӣ	7
1.2 Иқтидорҳои захиравӣ ва ҳолати демографӣ	9
1.3 Шарҳи натиҷаҳои татбик ва сабақҳои Барномаи рушди иҷтимоию иқтисодии вилояти Суғд дар давраи то соли 2015	10-15
1.4 Самтҳои афзалиятноки Барномаи миёнамӯҳлати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон (барои солҳои 2016-2020) ва таҷассуми он дар барномаи вилоят	15
1.5 SWOT- таҳлил ва самтҳои асосии рушд	15-17
2. Беҳтар намудани шароит барои рушди иҷтимоию иқтисодӣ	
2.1. Фароҳам овардани шароит ва муҳити мусоид барои рушди соҳибкорӣ ва сармоягузорӣ	17-20
2.2. Пешбуруди содирот ва ҷойивазқуни маҳсулоти воридотӣ	20-22
2.3. Сиёсати фискалӣ	22-23
2.4. Бартарафсозии нуқтаҳои осебпазир (муҳочират, ташкили ҷойҳои нави корӣ, ва манзилҳои истиқоматӣ)	23-24
2.5. Иштироки шаҳрвандон	24
3. Таъмин намудани рушди устувори иқтисодӣ	
3.1. Кишоварзӣ	24-33
3.2. Саноат (комплекси энергетикию сӯзишворӣ)	34-41
3.3. Соҳтмон	41-42
3.4. Рушди савдои доҳилӣ ва хориҷӣ, хизматрасонӣ ва сайёҳӣ	43-47
3.5. Нақлиёт, хоҷагии роҳ ва алоқа	47-49
4. Рушди иҷтимоӣ	
4.1. Маориф ва илм	49-52
4.2. Тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоӣ	52-58
4.3. Фарҳанг, варзиш ва сиёсати ҷавонон	58-60
4.4. Муҳочират, шуғл ва идоракуни раванди демографӣ	60-62
5. Таъмин намудани зиндагии беҳатар	
5.1. Оби тозаи нӯшоқӣ, санитария ва хоҷагии манзилию коммуналӣ	62-64
5.2. Баланд бардоштани сифати ҳифзи муҳити зист	64-66
5.3. Таъмини беҳатарии аҳолӣ ва ҳудудҳо аз оғатҳои табииӣ ва садамаҳо	66-67
6. Низоми мониторинг ва арзёбӣ	67-70

РҮЙХАТИ ИХТИСОРОТ

ВМZ – Вазорати федералии ҳамкории иқтисодӣ ва рушд
GIZ – Ҷамъияти Олмон оид ба рушди банаъмиллалӣ
KFW – Бонки олмонии рушд
БПНМ – Бемории пайдошудаи норасоии масъуният
БРСММ – Барномаи рушди Созмони Миллали Муттаҳид
ВАО – воситаҳои ахбори омма
ВНМО – вируси норасоии масъунияти одам
ВҲФ – вазорати ҳолатҳои фавқулодда
ИНИ – индекси нарҳҳои истеъмолӣ
ИО – истгоҳи обкашӣ
КАС – комплекси агросаноатӣ
КБК – канали бетонии Конибодом
КБМ – Корпоратсияи байналмиллалии молиявӣ
КВС – комплекси варзишию тандурустӣ
КҚФ – коэффициенти кори фоиданок
КМ – корхонаи муштарак
КММ – Кишварҳои муштаракулманофеъ
КМТ – кормандони муҳандисию техникӣ
ИКО – иншоотҳои канализатсионӣ ва обтозакунӣ
МОИ – минтақаи озоди иқтисодӣ
МИҲД ВС – мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Суғд
ММД – маҷмӯи маҳсулоти доҳилӣ
МММ – маҷмӯи маҳсулоти минтақавӣ
НБО – нерӯгоҳи барқии обӣ
РВМЗО ВС – Раёсати Вазорати мелиоратсия ва захираҳои об дар вилояти Суғд
СБМ – Созмони байналмиллалии муҳочират
СНиП – меъёр ва қоидаҳои соҳтмон
СРҲО – Сарраёсати хочагии об
ТҒД – ташкилотҳои гайридавлатӣ
ҲИБ – хатти интиқоли барқ
ҲДҲ – ҳамкории давлат ва бахши ҳусусӣ
ҲРҲ – Ҳадафҳои рушди ҳазорсола
ҶДММ – ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд
ҶСП – ҷамъияти саҳомии пӯшида
ҶСШК – ҷамъияти саҳомии шакли кушода
ҶҲАИ – ҷамъшавии ҳадди аксари имконпазир
ШКЗ – шабакаҳои коллекторӣ ва заҳкашӣ
ЮСАИД – Агентии ИМА оид ба рушди байналмиллалӣ

Вилояти Суғд - водии имкониятҳо.

Вилояти Суғд ба маркази тиҷоратии роҳи абрешим ва дарвозаи транзитии ҷумхурӣ табдил ёфта, иқтидорҳои мавҷуда имконият медиҳанд, ки дар он рушди соҳаҳои муҳталифи ҳочагии ҳалқ, аз ҷумла саноати коркарди маъданҳои қӯҳӣ, саноати сабук ва ҳӯрокворӣ, соҳаи қишоварзӣ, масолеҳи соҳтмонӣ ва туризм таъмин гарданд. Рушди бемайлони соҳаҳои иқтисодию иҷтимоӣ имкон медиҳанд, ки шароити мусоид барои зиндагии сазовору бехатари мардум фароҳам оварда, сатҳи некӯ аҳволии аҳолии вилоят баланд бардошта шавад.

ПЕШГУФТОР

Барномаи миёнамӯхлати рушди иҷтимоию иқтисодии вилояти Суғд барои солҳои 2016-2020 (минбаъд - Барномаи рушд) дар асоси ҳадаф ва афзалиятҳои ҳуччатҳои стратегии кишвар (Стратегияи миллии рушд - 2030, Барномаи мунаҷӯхлати рушд барои солҳои 2016-2020), барномаҳои соҳавӣ ва маҳаллӣ тартиб дода шуда, тибқи талаботи “Дастури методӣ оид ба таҳия ва татбиқи барномаҳои рушди минтақаҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” таҳия гардидааст.

Барномаи рушди вилоят бо барномаҳои дарозмуддат ва миёнамӯхлати стратегии кишвар ҳамоҳанг буда, баробари ин, ҳусусиятҳои хоси рушди вилоятро инъикос мекунад. Барнома ҳамаи бахшҳои рушди вилоят, ба монанди масъалаҳои рушди иқтисодӣ, баланд бардоштани сатҳи некӯаҳволии аҳолиро дар бар мегиряд. Дар барнома ба таври равшан рушди инсон ҳамчун ҳадафи рушди иқтисодӣ муайян шудааст ва аз ҳамин сабаб ба масъалаҳои рушди сармояни инсонӣ (тандурустӣ, маориф), диққати маҳсус дода шудааст.

Бахшҳои ҷудонопазири барномаи мазкур таҳлили вазъи ҷорӣ иҷтимоию иқтисодӣ дар вилоят, беҳтар намудани шароит барои рушд, муайян намудани имкониятҳо барои рушди савдои беруна ва доҳилӣ, арзёбии афзалиятҳои доҳилисаҳавӣ ба ҳисоб мераванд. Барномаи рушди вилоят ҳамаи барномаҳо ва ҷорабиниҳои асосиро, ки дар вилоят амалӣ мегарданд, аз ҷумла онҳое, ки тавассути буҷети давлатӣ, маҳаллӣ, маблағҳои шарикони рушд, ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва сармоягузорони ҳусусӣ маблағгузорӣ мешаванд, инъикос мекунад.

Навоварии асосӣ дар раванди таҳияи барномаи мазкур аз он иборат аст, ки дар баробари таҳияи он барномаҳои рушди ноҳияҳо таҳия шуданд. Он бори аввал имконияти амалӣ намудани ду раванди таҳияи барномаҳо, яъне “аз боло ба поён” ва “аз поён ба боло”-ро фароҳам овард. Ҳамин тавр, дар барнома элементҳои асосии ба ҳам алоқаманди барномаҳои сатҳ и поён ба инобат гирифта шудаанд.

Ҳадаф ва вазифаҳои барнома барои таҳияи нишондиҳандаҳои арзёбии натиҷаҳои ғаъолияти мақомоти иҷроияи ҳокимиияти давлатии вилоятро ҷиҳати муайян намудани мушкилот ва қабули қарор ҳамчун асос хизмат мекунанд.

Ҳадафҳои асосии татбиқи барномаи иҷтимоию иқтисодии вилоят инҳоанд:

- мунтазам баланд бардоштани сатҳи некӯаҳволии аҳолӣ;
- беҳтар намудани нишондиҳандаҳои ҳадаф оид ба тандурустӣ (паст кардани сатҳи ғавти модар ва қӯдак) ва маориф (зиёд намудани фарогирии хонандагон ва баланд бардоштани сифати таълим);
- таъмин намудани рушди устувори иқтисодӣ, ки аз суръати мунтазам ва баланди афзоиш дар соҳаҳои асосӣ ба баланд бардоштани сатҳи некӯаҳволии мардум, рушди босуръати бахшҳои алоҳидай афзалиятнок, аз ҷумла таъмин намудани ҳифзи муҳити зист равонашуда иборат ҳоҳад буд;
- таъмин намудани баробарҳуқуқии гендерӣ дар соҳаи идоракунӣ ва шуғл.

Барнома ноилшавӣ ба нишондиҳандаҳои зеринро то соли 2020 пешбинӣ мекунад:

- Сатҳи камбизоатӣ – 21 фоиз аз шумораи умумии аҳолӣ;
- Ғавти қӯдак то 1 сола – 18 ҳодиса ба 1000 нафар аҳолӣ;
- Ғавти қӯдак то 5 сола – 20 ҳодиса ба 1000 нафар аҳолӣ;
- Ғавти модар – 25 ҳодиса ба 100000 нафар аҳолӣ;
- Давомот дар мактаб – 99 фоиз;
- Сатҳи саводнокии аҳолӣ – 99,1 фоиз;
- Суръати афзоиши МММ – 7,3 фоиз;
- Суръати афзоиши маҷмӯии истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ – 2 маротиба (нисбат ба соли 2014),
- Суръати афзоиши маҷмӯии истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ – 132,2 фоиз (нисбат ба соли 2014).

1. ҲОЛАТИ УМУМӢ ВА ТАҲЛИЛИ ВАЗӢИ ВОҶЕИИ ВИЛОЯТ

Дар вилоят 18 шаҳру нохия (115 чамоати шаҳраку дехот ва 660 шаҳраку дехаҳо) арзи вучуд доранд.

Дар қаламрави вилоят 570 корхонаи саноатӣ фаъолият дошта, таносуби маҳсулоти онҳо дар ҳаҷми умумии истеҳсолоти саноатии ҷумҳурӣ дар соли 2014 34,0 фоизро ташкил дод.

Дар соли 2014 дар вилоят 677,5 ҳазор тонна ангишт, 661,1 млн. квт/соат қувваи барқ, 37,8 ҳазор тонна нахи пахта, 33,4 млн. дона хишти соҳтмонӣ, 55,6 ҳазор тонна сement, 6168,1 ҳазор метри мураббаъ газвори пахтагини дурушт, 1763,3 ҳазор метри мураббаъ қолин ва маҳсулоти қолинӣ, ба маблағи 109,8 млн. сомонӣ маҳсулоти дӯзандагӣ, 72,2 ҳазор тонна орд, 716,6 тонна профилҳои алюминий ва 14,5 млн. қуттии шартӣ консерваҳои меваю сабзавот истеҳсол карда шудаанд.

Дар ҳамаи категорияи хочагиҳои вилоят дар соли 2014 истеҳсол карда шудааст: галла – 232,7 ҳазор тонна, картошка – 325,5 ҳазор тонна, пахта – 100,2 ҳазор тонна, сабзавот – 381,5 ҳазор тонна, полезӣ – 109,1 ҳазор тонна, мева - 114,6 ҳазор тонна, ангур - 59,3 ҳазор тонна, гӯшт - 43,5 ҳазор тонна, шир - 229,5 ҳазор тонна, тухм - 125,1 млн. дона ва асал - 1264 тонна.

Дар вилоят 585,8 ҳазор сар чорвои калон, аз ҷумла 313,1 ҳазор сар модагов, 1363,8 ҳазор сар гӯсфанду буз, 1539,9 ҳазор сар мурғ ва 8314 сар сар асп парвариш карда мешавад.

Мувофиқи вилоят 913 мактаби миёнаю умумӣ бо фарогирии 471,6 ҳазор нафар ҳонданда фаъолият дошта, ба онҳо 33,4 ҳазор нафар муаллимон дарс медиҳанд.

Дар вилоят 962 адад муассисаи кӯмаки аввалияни тиббию санитарӣ фаъолият мекунанд. Амбулатория ва дармонгоҳҳо дар як баст иқтидори қабули 14,2 ҳазор нафар бемор аз 100 ҳазор нафар аҳолиро доранд. Ба аҳолии вилоят 4,7 ҳазор нафар табиони ҳамаи ихтисосҳо ва 13,6 ҳазор нафар кормандони миёнаи тиббӣ хизмат мерасонанд.

Ба аҳолии вилоят 354 китобхонаи оммавию умумӣ, 75 клуб, 5 театр, 10 қасри фарҳанг, 7 осорхона ва 29 мактаби мусиқӣ хизмати фарҳангии маърифатӣ мерасонанд.

1.1. Ҳусусиятҳои таърихию ҷуғрофӣ

Баъди ба даст овардани истиқлолият Ҷумҳурии Тоҷикистон қӯшиш ба ҳарҷ медиҳад, то иқтисодиёти устувор, ҷомеаи аз ҷиҳати иҷтимоӣ баробархукуро бунёд ниҳода, риояи ҳуқуқҳои шаҳрвандонро таъмин намояд. Бидуни пойдевори пурзӯри фарҳангии таъриҳӣ, анъанаи деринаи давлатдорӣ, тамаддуни барҷаста ва таърихи ғанӣ, ки аз ҳунару санъати беҳамтои мардуми тоҷик гувоҳӣ медиҳад, ноил шудан ба мақсадҳои ниҳоӣ аз имкон берун аст. Таърихи инкишофи вилояти Суғд нишон медиҳад, ки ободкорӣ ва саъю қӯшиш ба рушди давлат ҳамеша орзуву омол ва мақсади мардуми вилоят ба ҳисоб мерафтанд.

8 марта соли 1938 округи Ленинобод таъсис дода шуд ва баъдан 23 декабря соли 1970 он ба вилояти Ленинобод ва аз соли 2000 ба вилояти Суғд табдил дода шуд. Вилоят дар ҳайати Ҷумҳурии соҳибистиколи Тоҷикистон бомуваффакият рушд ёфта истодааст.

Вилояти бостонии Суғд (аз қалимаи “суғд” – “пастӣ” ҷое, ки об ҷамъ мешавад) яке аз сарзаминҳои бостонӣ, таърихиу ҷуғрофии ориёиҳо, ки дар маҷмӯъ водиҳои Зарафшон, Қашқадарё, Сирдарё ва Ҳафтрудро дар бар мегирад, маҳсуб мейбад.

Қисмати фарҳангии таърихии вилоят аз Саразми Панҷакент (охири ҳазорсолаи

IV – ва аввали ҳазорсолаи II пеш аз мелод) воқеъ дар водии Зарафшон оғоз меёбад. Ин маркази қадимаи пайдошавӣ ва рушди зироаткории тоҷикон, фарҳанги шаҳрсозӣ ва ҳунар ба шумор меравад. Тибқи маълумоти бостоншиносӣ танҳо баъди Саразм, дар ҳазорсолаи I пеш аз мелод дар худуди Суғди таърихӣ чунин шаҳрҳо ба монанди Самарқанд, Навтака, Хучанд, Курушкада, Газа, Бага, Асбара (Исфара), Паркан (Даван – водии Фарғона), Бухоро пайдо шуда, дар ҳазорсолаи I даври мо шаҳрҳои Канд (Конибодом), Ашт (қалъаи Афросиёб, Варахша ва г.) бунёд гардидаанд.

Давраи мазкури Роҳи бузурги абрешим давраи рушди шаҳрсозӣ ва инкишофи дехот, фаъолияти тиҷоративу бозор, ҳоҷагидорӣ ва фарҳанг, муносибатҳои дипломатӣ, мӯколамаи ҳалқиятҳо, дӯстӣ ва ҳамкорӣ ба шумор меравад. Олимон бар он ақидаанд, ки дар таърихи Роҳи бузурги абрешим давраи мазкури ибтидои асри миёна қуллаи нашъунамои он ва давраи байнамилалии сүгдии Роҳи бузурги абрешим ба ҳисоб меравад.

Ҳамин тавр, ҷуғрофия ва худуди Суғди бостонӣ асосан бо вилояти Суғди ҳозира рост меояд. Суғд ба ҳазинаи фарҳанги ҷаҳонӣ саҳми босазоро гузаштааст. Арзишҳои тамаддуни он аз инҳо иборатанд:

1. Ҳат ва забони сүгдӣ (ҳати мазкур бори аввал дар ватани худ Суғд, дар кӯҳи Муг, дар қалъаи ҳамноми ноҳияи Айни кунунӣ соли 1932 пайдо карда шуд);

2. Назария ва амалияи зироаткорӣ ва истифодаи замин дар асоси обёрии сунъӣ (бо системаҳои Варагсар ва Рудизар дар водии Зарафшон ва системаи ҳавзию қитъагӣ дар Суғди Панҷакент ва Уструшана (Н. Нематов), инчунин нақшай обёрии сунъии устоди санъати обёри Ҳасани Ҳалифа (асри XVIII);

3. Назария ва амалияи шаҳрсозӣ бо системаи ба худ хоси он, соҳтори топографӣ, саноати косибӣ, расмҳои девории шаҳрҳои таърихӣ (Панҷакент ва Бунҷикат, Варахша ва Пайканд ва г.);

4. Арзишҳои идеологии сүгдиён (расмҳои деворӣ – ёдгориҳои санъати тасвирии «Рустамнома» дар Панҷакент, «Қованома» ва «Заҳҳокнома»;

5. Зуҳурот ва фаъолияти муассисаҳои илмӣ, фарҳангӣ, маърифатӣ ва тарбиявӣ (мактабҳо, қориҳона, мадраса ва масҷидҳо, академияҳо – аз давраи олими барҷастаи нуҷумшиносӣ, риёзидон ва ихтироъкори тоҷик Абумахмуди Хучандӣ (асри X) то дигар олими барҷастаи ҷуғрофидон, ҷаҳонгард, ихтироъкори глобуси нодир дар Машриқзамин (он ҳанӯз дар осорхонаи ҷумҳурияи Ӯзбекистон, дар шаҳри Самарқанд нигоҳ дошта мешавад), сардори Академияи Хучандӣ дар нимаи дуюми асри XIX- аввали асри XX Ҳоҷӣ Юсуф Мирфаёзов ва г.

Дар давоми таърихи минбаъда то асри XXI, сүгдиён ба рушди забони форсу тоҷик, ба системаи умунидавлатии тайёр намудани мутаҳассисон – кормандони давлатӣ ва ҷамъиятӣ, олимон, шоирон ва нависандагон, мударрисон – муаллимони мадрасаҳо, кормандони фарҳанг ва санъат саҳми сазовор гузаштаанд.

Маълумоти ҷуғрофӣ. Заминҳои вилоят дар худуди қаторкӯҳҳои Тян-Шан, Ҳисор ва Олой ҷойгир шудаанд.

Худуди вилоят асосан аз кӯҳҳо иборат мебошад. Аз тарафи шимол қаторкӯҳҳои Курама (баландиаш то 3769 м), аз тарафи ҷануб қаторкӯҳҳои Туркистон (баландиаш то 5509 м) ва ҳамгашти шимолии қаторкӯҳҳои Ҳисор ҷойгир шудааст. Водии Зарафшон бошад, қаторкӯҳҳои Зарафшон ва Туркистонро ҷудо менамояд.

Заминҳои вилоят дар қисми шимолии Ҷумҳурии Тоҷикистон воқеъ буда, бо Ҷумҳурии Ӯзбекистон ва Қирғизистон ҳамсарҳад мебошад. Масоҳати умумии вилоят 25,4 ҳазор км. кв. мебошад.

Дарозии умумии марзҳои беруна 1425 км буда, аз он 930 км ба Ҷумҳурии Ӯзбекистон ва 495 км ба Ҷумҳурии Қирғизистон рост меояд.

Иклими вилоят континенталӣ буда, ҳарорати миёнаи моҳи январ (дар водӣ) – 1°C,

моҳи июл + 28°C, дар баландии 1000 метр бошад, мутаносибан – 4°C ва +26°C ташкил медиҳад. Боришот 150 – 400 мм дар як солро ташкил медиҳад

Вилоят аз 18 шаҳру ноҳия иборат аст: Айнӣ, Ашт, Бобоҷон Ғафуров, Фонҷӯ, Зафаробод, Исфара, Истаравшан, Конибодом, Қӯҳистони Маҷҷӯҳ, Қайроққум, Маҷҷӯҳ, Панҷакент, Спитамен, Ҳучанд, Чкаловск, Ҷаббор Расулов, Шаҳристон, Истиқлол.

Маркази вилоят шаҳри Ҳучанд мебошад. Аҳолии вилоят дар охири соли 2015 2454,6 ҳазор нафар мебошад.

1.2. Иқтидорҳои захираӣ ва ҳолати демографӣ

Дар вилоят 214 кон иктишоф ёфта, дар қисми зиёди онҳо истиҳроҷи қанданиҳои фоиданок ба роҳ монда шудааст. Тадқиқоти геологӣ дар ду қисми ҳудуди вилоят – шимолӣ ва ҷанубӣ гузаронида мешавад. Қисми шимолӣ пастхамии ҷанубии қаторкӯҳҳои Қурдом ва қисми хотимавии гарбии пастии байникуҳии Ғарғонаро дар бар мегирад. Конҳои қалонтарин кони нукра (Конимансури қалон), сурб ва рӯҳ (Олтин-Топкани шимолӣ), висмут (Конимансури шарқӣ), оҳан ва висмут (Чоқадам-Булӯқ), ангишти бӯр (Шӯроб), нафту газ (қисми гарбии водии Ғарғона) ба ҳисоб мераванд.

Қисми ҷанубӣ (ҳавзаи дарёи Зарафшон) пастхамии ҷанубии қаторкӯҳҳои Туркистон ва Зарафшон ва пастхамии қаторкӯҳҳои Ҳисорро дар бар мегирад. Конҳои қалон кони тилло (Ҷилау, Тарор, Ҷоре, Дуоба), нукра (Мирҳанг), қалъагӣ (Мушистон), сурма (Чиҷикрут), симоб (Конҷоч), ангишти кокс (Фон-Яғноб) ва санги рӯйбаст (Тиллогул) мебошанд.

Захираҳои ашёи хоми вилоят: нафт – 46 млн. тонна, газ - 53 млрд. м³ ва конденсат – 27 млн. тонна. Ҳамагӣ дар вилоят 11 кони нафту газ мавҷуд аст.

Дар ҳудуди вилоят, ки дорои захираҳои зиёди фарогатӣ, олами бои набототу ҳайвонот мебошад, имконияти рушди намудҳои муҳталифи сайёҳӣ мавҷуд аст.

Вилоят аз захираҳои об бой мебошад. Дарёҳои Сир, Исфара, Зарафшон ва як қатор рӯдҳои қалони кӯҳӣ бо захираҳои худ соҳаи қишоварзӣ ва дигар соҳаҳоро бо об таъмин мекунанд. Обанбори Гулистон ҳачми зиёди обро захира менамояд.

Зироати асосии қишоварзӣ пахта мебошад, ки дар ноҳияҳои Маҷҷӯҳ, Зафаробод, Ҷаббор Расулов, Спитамен, Бобоҷон Ғафуров, Конибодом ва Ашт парвариш мегардад. Ноҳияҳои Айнӣ, Қӯҳистони Маҷҷӯҳ, Фонҷӯ, Шаҳристон, Панҷакент дар водии Зарафшону пастхамии қаторкӯҳҳои Туркистон ҷойгир буда, иқлими ноҳияҳои мазкур бештар ба парвариши картошқа, сабзӣ ва мевагиҳо муносиб аст. Дар ноҳияҳои Панҷакент ва Айнӣ имконияти парвариш намудани тамоку ва дар ҳамаи ноҳияҳои вилоят имконияти инкишофи чорводорӣ мавҷуд аст.

Дар вилоят саноати маъданҳои кӯҳӣ оид ба истиҳроҷ ва ғанигардонии маъданҳои металлҳои ранга ва нодир рушд ёфта, корхонаҳои истиҳроҷи тилло, нукра, сурб ва рӯҳ, флюорит, ангишт, нафт, гази табиӣ, санги хоро, мармар, гаҷ, реги қвартсӣ ва дигар масолехи соҳтмон фаъолият мекунанд.

Корхонаҳои бузурги саноатии вилоят дар шаҳрҳои Ҳучанд, Чкаловск, Қайроққум, Исфара, Истаравшан, Конибодом, Панҷакент, Истиқлол, ноҳияи Айнӣ ва Бобоҷон Ғафуров ҷойгир шудаанд. Самти асосии соҳаи саноати сабук, ҳӯрокворӣ, коркарди маъданҳои кӯҳӣ, тозакунии маъданҳои кӯҳӣ ва истеҳсоли масолехи соҳтмон ба шумор меравад. Имкониятҳои қалон барои истеҳсоли обӣ нӯшокӣ, тилло, пахта, ресмони пахтагин, матоъҳо, қолинҳо, вағ. вучуд доранд.

Бо вучуди афзоиши иқтисодиёт ва таъсис додани ҷойҳои нави корӣ бекории ниҳонӣ дар бозори меҳнати вилоят вучуд дорад. Сабаб дар он аст, ки қисми зиёди қувваи корӣ расман дар корхонаҳо ба кор машғул қайд шуда, амалан бекор мебошанд ё ғайрирасмӣ

ба кор машгуланд. Микдори чунин қувваи корӣ хеле калон буда, 24 фоизи аҳолии аз ҷиҳати иқтисодӣ фаъолро ташкил медиҳад. Ҳамзамон, талабот ба қувваи корӣ дар бозори гайрирасмии меҳнати вилоят, бозори меҳнати кишварҳои ИДМ зиёд аст. Дар 5 соли охир суръати баландтарини афзоиши аҳолӣ қайд карда шуд – афзоиши табиии аҳолӣ мусбат буда, босуръат зиёд мешавад. Дар давоми солҳои 2010-2014 мавҷи демографии афзоиши аҳолӣ чун инъикоси тамоюлҳои дарозмулдат ба амал омад. Бо вуҷуди ин афзоиши аҳолӣ бевосита аз баландшавии сатҳи зиндагӣ шаҳодат медиҳад.

Дар давраи қӯтоҳмулдат тамоюлҳои мавҷуда метавонанд тавассути зиёд намудани ӯҳдадориҳо оид ба ҳифзи иҷтимоӣ ва афзоиши ҳароҷоти соҳаи тандурустӣ ва маориф ба соҳаи иҷтимоӣ фишори назаррас оварад. Дар давраи дарозмулдат, суръати баланди афзоиши аҳолӣ ба бозори меҳнат фишор ҳоҳад овард.

Сатҳи муҳоҷират дар вилоят баланд бокӣ мемонад, аммо тамоюли пастравӣ дида мешавад. Ҳиссаи шаҳрвандони аз кишвар баромада дар солҳои 2010-2014 каме зиёд шуд, аммо он бо суръати баланди шаҳрвандони аз муҳоҷират баргашта ҷуброн карда шуд. Ин аз беҳтар шудани шароити иқтисодӣ гувоҳӣ дода, ба коҳиш ёфтани сатҳи муҳоҷират оварда мерасонад.

Дар баробари ин суръати афзоиши аҳолӣ баланд буда, ба ҳисоби миёна 2,1 фоизро ташкил медиҳад.

Захираҳои зехнӣ

Бо вуҷуди мушкилоти алоқаманд бо рушди иҷтимоию иқтисодӣ дар солҳои 90-уми асри гузашта дар вилоят иқтидори зехнӣ нигоҳ дошта шуд, ки он дар амалӣ намудани барномаи мазкур омили ҳалкунанда мебошад.

Дар вилоят айни ҳол 913 мактаби таҳсилоти умумӣ, аз он 23 мактаби ибтидойӣ, 178 мактаби асосӣ, 682 мактаби миёна, аз ҷумла 30 гимназия, 22 литеӣ фаъолият мекунанд. Дар мактабҳои таҳсилоти умумӣ 471,6 ҳазор нафар талаба, аз онҳо 6326 нафар дар литеӣҳо ва 14351 нафар дар гимназияҳо таҳсил мекунанд.

Дар мактабҳои вилоят 33,4 ҳазор муаллим машгули таълим ва тарбияи насли наврас мебошад. Зиёда аз 3000 нафар омӯзгорон, ки бо нишони Аълоҷии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон қадр шудаанд, ба фаъолияти педагогӣ машгул мебошанд.

Ҳамасола 25-26 фоизи хатмкардагони мактабҳои вилоят ба мактабҳои олии вилоят ва ҷумҳурӣ дохил шуда, 3,8 фоизи онҳо таҳсилоти худро дар мактабҳои олии кишварҳои ИДМ ва берун аз он идома медиҳанд.

1.3. Шарҳи натиҷаҳои татбиқ ва сабақҳои Барномаи рушди иҷтимоию иқтисодии вилоят барои давраи то соли 2015

Дастовардҳои фаъолияти соҳаҳои ҳоҷагии ҳалқи вилоят дар солҳои 2006-2014 дар доираи татбиқи самтҳои асосии «Барномаи рушди иҷтимоию иқтисодии вилоят дар давраи то соли 2015» ба даст омадаанд.

Таҳлил нишон дод, ки маҷмӯи маҳсулоти минтақавии вилоят (МММ) дар соли 2014 ба 11001,5 млн. сомонӣ баробар гардида, дар муқоиса бо солҳои 2010 ва 2013 мутаносибан 5285,3 млн. сомонӣ ва 860,3 млн. сомонӣ зиёд шудааст.

Дар соҳтори маҳсулоти умумии минтақавӣ истеҳсоли молҳо 53,1 фоиз, хизматрасонӣ 44,5 фоиз ва андоз аз маҳсулот 2,4 фоизро ташкил медиҳад.

Бо вуҷуди он, ки асоси иқтисодиёти вилоятро комплекси агросаноатӣ ташкил медиҳад (вазни қиёсии асосиро дар соҳтори МММ соҳаи кишварзӣ ишғол менамояд, ки дар соли 2014 ҳиссаи он дар МММ 26,3 фоизро ташкил дод), ҳиссаи саноат ба 18,8 фоиз, савдо ва ҳӯроки умум – 20,9 фоиз, хизматрасонии пулакӣ – 3,4 фоиз, нақлиёт

ва алоқа – 13,7 фоизи МММ рост меояд. Вазни қиёсии якчояи савдо, хӯроки умум ва хизматрасонии пулакӣ хеле баланд буда, аз саҳми назарраси сохибкории хурд ва миёна шаҳодат медиҳад.

Дар 5 соли охир дар иқтисодиёти вилоят тафйироти соҳтории назаррас ва босуръат ҷараён дорад.

Ҷадвали 1. Соҳтори маҷмӯи маҳсулоти минтақавӣ

Нишондиҳандаҳо	с.2010	с.2011	с.2012	с.2013	с.2014
Маҷмӯи маҳсулоти минтақавӣ (млн. сомонӣ)	5716,2	7032,7	8749,8	10141,2	11001,5
Сурати афзоиш бо фоиз			108,1	107,9	106,6
Ҳиссаи соҳаҳои иқтисодиёт дар маҷмӯи маҳсулоти минтақавӣ (бо фоиз)					
Бахшҳои истеҳсолӣ	36,8	53,6	57,3	55,5	53,1
Аз чумла,					
Саноат	8,6	16,3	23,1	21,0	18,8
Кишоварзӣ	23,3	31,5	26,5	25,1	26,3
Соҳтмон	4,9	5,8	7,7	9,4	8,0
Дигар баҳшҳои истеҳсолӣ	0				
Баҳшҳои гайриистеҳсолӣ	39,1	43,7	37,2	38,2	40,6
Савдо ва хӯроки умумӣ	16,5	22,7	19,4	21,7	20,9
Нақлиёт ва алоқа	6,9	10,5	10,4	9,5	13,7
Соҳаи иҷтимоӣ (тандурустӣ, маориф, фарҳанг, варзиш, илм, таъминоти иҷтимоӣ ва идоракунӣ)	4,1		5,5	6,3	6,0
Хизматрасониҳои пулакӣ	11,4		4,7	4,7	3,9
Андозҳо	3,6	2,7	2,7	2,3	2,4
Файра	20,7	10,5	5,5	6,3	-

Эзоҳ: аз сабаби гузариши омор дар соли ҷорӣ аз ОКОНҲ ба ГҚВЭД ва мавҷуд набудани нишондиҳандаҳои муқоисашаванда, соҳтори МММ барои соли 2011 нисбат ба дигар солҳо фарқият дорад.

Тафйироти соҳторӣ аз ҳисоби зиёд шудани ҳиссаи кишоварзӣ, саноат ва соҳтмон нисбат ба соли 2010 ба амал омада истодааст. Умуман, дар ин давра зиёдшавии ҳиссаи истеҳсолот ба назар мерасад, аммо соли 2014 ҳиссаи баҳши мазкур нисбат ба соли 2013 коҳиҷ ёфт. Афзоиши аҳамияти соҳаи нақлиёт ва алоқаро қайд кардан зарур аст. Баҳши мазкур босуръат рушд ёфта, вазни қиёсии он аз 6,9 фоиз дар соли 2010 то 13,7 фоиз дар соли 2014 афзоиш ёфт. Қариду маротиба зиёдтар афзоиш ёфтани ҳаҷми соҳтмонро дар панҷсола низ қайд бояд кард.

Афзудани ҳиссаи баҳши иҷтимоӣ дар маҷмӯи маҳсулоти минтақавӣ омили мусоидаткунанда ба ҳисоб меравад. Ин маънои онро дорад, ки бо назардошти суръати назарраси афзоиши МММ, ҳаҷми афзоиши захираҳо ба ҳиссаи соҳаи иҷтимоӣ рост меояд.

Маҳсулоти умумии минтақавӣ ба ҳар нафар аҳолии вилоят 4482,0 сомонӣ рост меояд, ки ин нишондиҳанда дар ВМҚБ 3329 сомонӣ, вилояти Хатлон 3596,1 сомонӣ, шаҳри Душанбе 12069 сомонӣ ва НТҶ 3364 сомониро ташкил медиҳад. Дар соҳтори маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ ҳиссаи истеҳсоли маҳсулоти минтақавии вилоят 24,1 фоиз мебошад.

Ба ҳолати 1 январи соли 2015 шумораи аҳолӣ ба 2454,6 ҳазор нафар, захираҳои меҳнатӣ 1397,3 ҳазор нафар, шумораи аҳолии дар иқтисодиёт фаъолиятдошта 845,8 ҳазор нафар ва таъсиси чойи нави корӣ 69607 нафарро ташкил дод.

Саноати вилоят қисми чудонашавандай саноати кишвар ба ҳисоб рафта, соҳаҳои саноати сабук, хӯрокворӣ, комплексҳои сӯзишворию энергетикий, истихроҷи маъдан, кимиёвӣ, мошинсозию электротехникий, истеҳсоли масолеҳи соҳтмонӣ ва саноати ҳарбиро дар бар мегирад.

Тӯли солҳои 2006-2014 соҳаи саноати вилоят босуръат рушд ёфта (ба ҳисоби миёна 2,2 маротиба), аз 219 корхонаи саноатии соли 2006 ба 570 корхона дар соли 2014 расонида шуд.

Тибқи нақшай дурнамои Барномаи мазкур ҳаҷми умумии истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ дар соли 2015 бо нарҳҳои муқоисавӣ 2312,2 млн. сомонӣ пешбинӣ шудааст. Дар асл соли 2014 корхонаҳои саноатии вилоят ба маблағи 3774,7 млн. сомонӣ маҳсулот истеҳсол намуданд, ки ин нисбати нишондиҳандай нақшай дурнамои соли 2015-уми Барнома 1,6 маротиба ё 1462,6 млн. сомонӣ зиёд мебошад.

Соҳаи кишоварзӣ яке аз самтҳои асосии пешбуруди иқтисодиёти вилоят маҳсуб ёфта, дар ҳаёти иҷтимоию иқтисодӣ ва таъмини амнияти озуқавории аҳолӣ нақши муҳимро мебозад.

Дар давоми солҳои 2005-2014 кишоварзони вилоят ҷиҳати рушди соҳа тадбирҳои судманд андешид, дар натиҷа соли 2014 ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти кишоварзиро ба 5687,3 млн. сомонӣ расониданд, ки он нисбат ба соли 2005-ум 2978,7 млн. сомонӣ ё 2,3 маротиба ва нисбат ба нишондиҳандай нақшавии соли 2015-уми Барнома 4593,6 ё 5,2 маротиба зиёд аст.

Соли 2014 истеҳсоли намудҳои асосии маҳсулоти кишоварзӣ дар қиёс ба нишондиҳандаҳои соли 2015-уми Барнома, аз ҷумла картошка 125,6 ҳазор тонна ё 1,6 маротиба, сабзавот 131,5 ҳазор тонна ё 1,5 маротиба, полезихо 71,6 ҳазор тонна ё 2,9 маротиба, меваҷот 2,8 ҳазор тонна ё 2,5 фоиз ва ангур 15,3 ҳазор тонна ё 34,7 фоиз зиёд шуда, истеҳсоли ғалла ва пахта бошад мутаносибан ба 92,0 фоиз ва 58,5 фоизи сатҳи нишондиҳандаҳои соли 2015-уми Барнома баробар шуд.

Дар вилоят тӯли солҳои 2007-2014 дар майдони зиёда 25,2 ҳазор гектар боғу токзор бунёд карда шуданд, ки омили муҳими таъмини амнияти озуқаворӣ, таъсиси ҷойҳои нави корӣ, зиёдшавии ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ ва баланд шудани иқтидори содиротии вилоят гардид.

Дар вилоят дар асоси Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, №1775 ислоҳоти соҳа идома ёфта, дар заминай ҳочагиҳои қалонҳаҷм ҳочагиҳои дехқонии оилавиу инфиродӣ таъсис ёфта, шумораи умумии онҳо ба зиёда 62 ҳазор асад баробар шуд. Дехқонон соҳиби қитъаи замин гардида, имконият пайдо карданд, ки зироати дилҳоҳро парвариш ва истеҳсоли меваҷот сабзавот ва дигар зироатҳоро зиёд намоянд.

Тӯли солҳои 2007-2014 дар ҳудуди вилоят бо мақсади беҳтар намудани ҳолати мелиоративии заминҳо тадбирҳо андешид, ҳолати мелиоративии зиёда аз 36,5 ҳазор гектар замин беҳтар карда шуданд, ки ба баланд бардоштани боздехи замин ва зиёд гардидани ҳаҷми маҳсулоти кишоварзӣ мусоидат намуд.

Барои таъмини дастрасии ҳочагиҳои дехқонии вилоят ба захираҳои моддию техниکӣ 62 асад мағозаҳои фурӯши тухмиҳо, 100 дӯкони қисмҳои эҳтиётий ва 71 фурӯшгоҳи нуриҳои минералӣ фаъолият мебаранд. Ҳамзамон, дар вилоят 114 нуқтаи маслиҳатдигӣ ташкил карда шудаанд, ки ба дехқонон барои пешбуруди фаъолияташон маслиҳатҳои муғид медиҳанд.

Дар самти ислоҳоти соҳаи обрасонӣ тадбирҳо амалӣ шуда, дар вилоят 235 асад Ассотсиатсия истифодабарандагони об фаъолият мебаранд, ки дар обёрии 181,7 ҳазор гектар замин мусоидат мекунанд.

Яке аз ҳадафҳои стратегии кишвар раҳой ёфтанд аз бунбасти коммуникатсионӣ мебошад, ки тавассути таҷдид ва соҳтмони нақбу пулҳо ва роҳҳои мошингард амалӣ мешавад. Дар доираи Барномаи мазкур ҷиҳати беҳбуди ҳадамоти нақлиётӣ корҳои назаррас ба сомон расонида шудаанд.

Аз рӯи нишондиҳандаи нақшай дурнамои Барнома дар соли 2015 ҳачми боркашонӣ тавассути нақлиёти автомобилий 17,9 млн. тонна ва мусофирикашонӣ 116,2 млн. нафар пешбинӣ шудааст.

Дар асл, соли 2014 тавассути нақлиёти автомобилий ҳачми боркашонӣ ба 24,8 млн. тонна ва мусофирикашонӣ бошад ба 146,8 млн. нафар расонида шудааст, ки ин нисбат ба нишондиҳандаи нақшай дурнамои соли 2015-уми Барнома мутаносибан 38,5 фоиз ва 26,3 фоиз зиёд буда, нисбат ба нишондиҳандаҳои соли 2006 бошад 14,2 фоиз ва 23,5 фоиз зиёд аст.

Мувофики нишондоди Барнома дар соли 2015 ҳачми умумии инвеститсияҳо (ба гайр аз сармоягузориҳои хориҷӣ) ба соҳаи соҳтмони асосии вилоят бо нарҳҳои амалкунанда 739,4 млн. сомонӣ, корҳои соҳтмону васлкунӣ 592,0 млн. сомонӣ, ба истифода додани фондҳои асосӣ 790,4 млн. сомонӣ ва корҳои пудратӣ ба ҳачми 592,0 млн. сомонӣ пешбинӣ шудааст.

Соли 2014 бо назардошти ҳамаи манбаҳои маблағгузорӣ сармояи асосӣ дар ҳачми 1337,9 млн. сомонӣ, корҳои соҳтмонию васлкунӣ дар ҳачми 1079,3 млн. сомонӣ, ба истифода додани фондҳои асосӣ дар ҳачми 567,2 млн. сомонӣ ва корҳои пудратӣ дар ҳачми 500,4 млн. сомонӣ иҷро шудааст, ки дар қиёс ба нишондиҳандаҳои соли 2015-уми Барнома суръати афзоиш мутаносибан 1,8 маротиба, 1,8 маротиба, 71,8 фоиз ва 84,5 фоизро ташкил медиҳад.

Умуман, таи солҳои 2006-2014 бо назардошти ҳамаи манбаҳои маблағгузорӣ ба иқтисодиёти вилоят 6004,1 млн. сомонӣ маблағ равона шуда, 4034,6 млн. сомонӣ фондҳои асосӣ мавриди баҳрабардорӣ қарор гирифтанд, ки ин мутаносибан нисбати нишондиҳандаҳои пешбининамудаи Барнома 5 ва 2 маротиба зиёд аст.

Дар солҳои 2006-2014 аз ҳисоби ҳамаи сарчашмаҳои маблағгузорӣ 2463,3 ҳазор м² манзили истиқоматӣ, синфҳонаҳо барои 41172 ҷои талаба, беморҳонаҳо барои 924 кат ва дармонгоҳҳо барои 995 қабул дар як баст соҳта ба истифода дода шуда, суръати рушд нисбати нишондиҳандаи соли 2015-уми Барнома мутаносибан 1,9 маротиба, 1,5 маротиба, 57,7 фоиз ва 1,9 маротиба таъмин карда шудааст.

Дар давраи солҳои 2005-2015 ба соҳаҳои гуногуни иқтисодиёти вилоят бо мақсади амалӣ гардидани 65 лоиҳаи сармоягузорӣ 970,3 млн. долл. ИМА сармоягузориҳои хориҷӣ пешбинӣ гардида, дар амал ба иқтисодиёти вилоят дар ин давра зиёда аз 812,7 млн. доллари ИМА сармояи хориҷӣ ҷалб гаштааст, ки ба 83,8 фоизи нишондиҳандаи соли 2015-уми Барнома баробар аст.

Тайи солҳои сипарӣ дар вилоят 34 лоиҳаи инвеститсионӣ фаъолият дошт, ки аз ин аллакай 22 лоиҳа амалӣ шудааст. Ҳоло дар 12 лоиҳа корҳо идома дошта, маблағҳои азхудшуда 112,0 млн. доллари ИМА-ро ташкил медиҳад.

Яке аз нишондиҳандаҳои беҳтар гаштани сатҳи зиндагии аҳолии вилоят афзоиши ҳачми умумии гардиши савдои чакана мебошад. Сол аз сол ҳачми умумии гардиши савдои чакана ва содироту воридоти мол дар вилоят рӯй ба афзоиш дорад.

Ҳачми гардиши моли чакана соли 2014 дар ҳамаи самтҳо 5172,9 млн. сомонӣ ва хизматрасонии пулакӣ ба аҳолӣ 2853,3 млн. сомониро ташкил дод, ки дар қиёс ба нишондиҳандаи соли 2015-уми Барнома мутаносибан 3,1 маротиба ва 4,0 маротиба зиёд мебошад.

Гардиши савдои хориҷӣ. Тибқи нишондиҳандаи нақшай дурнамои соли 2015-уми Барнома гардиши савдои хориҷӣ 458,3 млн. доллари ИМА, аз ҷумла содирот 246,0 млн. доллари ИМА ва воридот 212,3 млн. доллари ИМА пешбинӣ шуда, амалан соли 2014

ҳаҷми гардиши савдои хориҷӣ 2469,1 млн. доллари ИМА, аз ҷумла содирот 449,4 млн. доллари ИМА ва воридот 2019,7 млн. доллари ИМА-ро ташкил дод, ки ин дар қиёс ба нишондихандаи соли 2015-уми Барнома мутаносибан 5,4 маротиба, 1,8 маротиба ва 9,5 маротиба зиёд мебошад.

Соҳаи маориф. Баҳри амалӣ намудани самтҳои асосии Барнома, инчунин мустаҳкам намудани заминай моддию техникии мактабҳо, барқарор ва таъмири асосии муассисаҳои таълимӣ, баланд бардоштани нуфузи маълумот тавассути истифодаи воситаҳои мусоид барои таҳсили хонандагон дар мактабҳо корҳои муайяне ба сомон расонида шудааст.

Дар даҳ соли охир дар вилоят 227 бинои мактаби нав барои 50750 нафар хонанда соҳта ба истифода дода шудаанд. Аз ҷумла, аз ҳисоби мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилоят 75 мактаб барои 20560 хонанда ва аз ҳисоби дигар сарҷашмаҳо ва ба тарики ҳашар 93 мактаб барои 20680 хонанда соҳта ба истифода дода шудаанд. Илова бар ин, дар назди муассисаҳои таълимӣ 1160 синфҳонаҳои иловагӣ барои 28260 ҷои нишаст соҳта шудааст.

Татбиқи Барномаи давлатии компютеркунонии муассисаҳои таҳсилоти умумӣ соли 2003 қабул гардида, ду маротиба то соли 2010 ва то соли 2015 тамдид карда шуд. Қабули Барномаҳо имконият дод, ки мактабҳои таҳсилоти умумии вилоят дорои 965 синфҳонаи компютерӣ бо 14598 адад компьютери ҳозиразамон гарданд, ки ин ба 13,4 нафар хонандагони синфҳои 7-11 як адад компьютер рост меояд.

Дар ин муддат 737 муассисаи таҳсилоти умумӣ ба шабакаи Интернет пайваст карда шудаанд.

Соҳаи тандурустӣ. Баҳри таъмини самтҳои асосии барнома дар соҳаи тандурустии вилоят корҳои назаррас ба сомон расонида шудаанд.

Дар вилоят 157 адад шифоҳона бо 4673 нафар табибони ҳамаи ихтисосҳо ва 13661 нафар кормандони миёнаи тиб фаъолият доранд.

Боиси қайд аст, ки солҳои охир барои мустаҳкам кардани базаи моддию техникии соҳа аз буҷети вилоят 842,2 млн. сомонӣ маблаг равона шудааст. Инчунин, тӯли солҳои 2010-2014 дар қаламрави вилоят 5 беморҳонаи минтақавӣ, 5 маркази тандурустӣ, 9 адад маркази саломатии дехот, 2 адад хонаи саломатии дехот ва 1 шӯъбаи нав соҳта ба истифода дода шуданд.

Умуман, тӯли солҳои 2010-2014 маблағгузорӣ ба соҳаи тандурустӣ 2,9 маротиба афзуда, аз 89,1 млн. сомонии соли 2010 то ба 264,6 млн. сомонӣ дар соли 2014 расонида шуд.

Бояд қайд намуд, ки Барномаи рушди иқтисодию иҷтимоии вилоят барои давраи то соли 2015 ҳангоме таҳия гардида буд, ки имкониятҳои молиявӣ барои татбиқи афзалиятҳои асосӣ кофӣ набуданд.

Аз ин лиҳоз, қисми зиёди лоиҳаҳои ба Барнома воридшуда бо назардошти ҷалби сармоягузории хориҷӣ пешбинӣ шудаанд.

Дар Барномаи нав бошад, лоиҳаҳо асосан бо маблағгузории буҷетҳои ҷумҳурияӣ, вилоятӣ, маҳаллӣ, шарикони рушд ва баҳши ҳусусӣ таъминанд.

Инчунин, дар баробари таҳияи Барнома барномаи рушди шаҳру ноҳияҳо таҳия шуданд. Он бори аввал имконияти амалӣ намудани ду раванди таҳияи барномаҳо, яъне “аз боло ба поён” ва “аз поён ба боло”-ро фароҳам овард. Ҳамин тавр, дар барнома элементҳои асосии ба ҳам алоқаманди барномаҳои сатҳи поён ба инобат гирифта шудаанд.

Дар Барномаи рушди иқтисодию иҷтимоии вилоят барои давраи то соли 2015 қисмати мониторинг ва арзёбӣ вучуд надошт, дар Барномаи нав бошад ин қисмат ворид карда шуда, барои мушоҳидаи ҷараёни корҳо ва таҳлили натиҷаҳои Барнома, ошкор намудани таҷрибай мусbat ва муаммоҳои мавҷуда дар татбиқи он истифода бурда

мешавад. Низоми мониторинг ва арзёбӣ имкон медиҳад, ки робитаи мутақобила ва муттасил дар сиёсати қабулнамудаи Барнома ва натиҷаҳои татбиқи амалии он таъмин гардад.

1.4. Самтҳои афзалиятноки Барномаи миёнамӯҳлати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2016-2020 ва таҷассуми он дар барномаи вилоят

Афзалиятҳои зерини асосии “Барномаи рушди иҷтимоию иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2016-2020” дар доираи барномаи мазкур татbiқ ҳоҳанд гардид.

- тақвияти низоми маъмуригардонии давлатӣ;
- дастгирии давлатии самтҳои афзалиятноки соҳибкорӣ дар маҳалҳо;
- тавсеаи дастрасӣ ба захираҳо ва истифодай оқилюнаи онҳо;
- воридотивазкунӣ ва рушди соҳибкории ба содироти мол нигаронидашуда;
- таъмини рушди инфрасоҳтор дар ҳамаи баҳшҳо;
- таҳқими фаъолияти технопаркҳо ва бизнес-инкубаторҳои мавҷуда ва таъсиси марказҳои нав;
- тавсеаи дастрасӣ ба воситаҳои муосири техниқӣ ва технологӣ, ҳамчунин таҷдиди заминаи моддию техникии баҳшҳои афзалиятнок;
- пурзӯр намудани низоми фаъолияти соҳторҳои минтақавии иттилоотиу таҳлилӣ ва машваратӣ;
- баланд бардоштани идоракунии босамари комплекси сӯзишвориу энергетикӣ;
- тақвияти ислоҳоти аграрӣ;
- гузаштан ба низоми гизоикомил;
- рушди инфрасоҳтори наклиётӣ;
- тавсеаи дастрасӣ ба хизматрасониҳои телекоммуникатсионӣ;
- баланд бардоштани самаранокии ислоҳоти баҳши иҷтимоӣ;
- таҳқими нақши институтҳои ҷамъиятӣ дар рушди миллӣ;
- таъмини ҳуқуқи инсон ва волоияти қонун;
- коҳиш додани нобаробарии гендерӣ;
- тавсеа додани ҳифзи иҷтимоии гурӯҳҳои осебазири аҳолӣ;
- ташаккули заминаҳои низоми стратегии миллии баҳодиҳии экологӣ;
- идоракунии ҳавфи ҳолатҳои фавқулодда;
- татбиқи тадбирҳои муттасил барои паст кардани таъсирӣ тағйирёбии иқлим;
- фаъол намудани ҳамкориҳои байналмилалӣ;

1.5. SWOT- таҳлил ва самтҳои асосии рушд

Ҳавфҳои рушд ва имкониятҳои мусоид. Ба раванди ноилшавӣ ба ҳадафҳои дар барнома дарҷшуда, омилҳои ҳам беруна ва ҳам дохилӣ, ки дорои хусусияти маҳдудкунанда ва мусоидаткунандаи рушд мебошанд, метавонанд таъсир расонанд (ниг. ба ҷадвали 1).

Омилҳои маҳдудкунанда инҳо мебошанд:

Мавқеи ҷуғрофии вилоят: вилоят дорои коммуникатсияҳои роҳи оҳан танҳо ба вилоятҳои Ҷумҳурии Ӯзбекистон мебошад. Дар дохили қишвар ҳамлу нақли молу маҳсулот тавассути нақлиёти автомобилий ба амал оварда мешавад. Инчунин, гузаронидани молу маҳсулот ба Ҷумҳурии Қирғизистон суръат мегирад, ки боиси афзоиши арзиши аслии маҳсулот мегардад. Маҳдуд кардани роҳҳои баромад ба коммуникатсияҳои нақлиётии байналмиллӣ аз ҷониби Ҷумҳурии Ӯзбекистон, ҳарочоти

баланди нақлиётӣ ҳангоми ҳамлу нақли дохилӣ омилҳои доимӣ буда, ба роҳандозӣ намудани робитаҳои иқтисодии хориҷӣ ва татбиқ намудани лоиҳаҳои бузурги инвеститсионӣ монеаҳо эҷод меқунад.

Маҳдудияти дигар паст шудани суръати афзоиши иқтисодиёти ҷаҳон мебошад, ки эҳтимолан метавонад гирифтори мавчи дуюми таназзули иқтисодӣ гардад. Дар ин ҳолат аз қишвар баромадани захираҳои молиявӣ, баланд шудани фоизи қарзҳо барои фаъолияти соҳибкорӣ ва қоҳиш ёфтани интиқоли маблағ аз ҷониби муҳочирони меҳнатӣ аз эҳтимол дур нест.

Соҳтори мавҷудаи иқтисодиёти вилоят асосан ба соҳаҳои қишоварзӣ ва саноати истихроҷи маъдан, ки дар соҳаҳои мазкур технологияҳои инноватсионӣ кам ба назар мерасанду фаъолияти ин соҳаҳо бештар аз вазъи бозори ҷаҳонӣ вобастаанд, така мекунад. Дар баробари ин миқдори ҷойҳои кории дар вилоят таъсисшаванд ба афзоиши захираҳои меҳнатӣ мувофиқат намекунад.

Мушкилот дар робита бо нигоҳ доштани сифати сармояи инсонӣ бино ба муҳочирати меҳнатӣ ва маҳдудияти маблағгузории буҷет вучуд дорад.

Мушкилоти мавҷудаи экологӣ низ ба як қатор соҳаҳои асосӣ, дар навбати аввал ба соҳаи қишоварзӣ маҳдудиятҳои ҷиддӣ эҷод меқунад.

Ҳамзамон, як қатор омилҳои мусбат мавҷуданд, ки имкониятҳои вилоятро ҷиҳати идомаи рушди устувори иқтисодӣ тақвият медиҳанд:

- нарҳҳои баланди ҷаҳонӣ ба ашёи ҳоми минералии дар вилоят истеҳсолшаванд;
- сатҳи баланди нарҳҳо ба маҳсулоти асосии ҳӯрокворие, ки аз вилоят ба бозорҳои хориҷӣ содирот мешаванд,
- сатҳи рушди мӯътадили соҳибкорӣ бинобар саъю қӯшиши роҳбарияти вилоят оид ба ҳаматарафа дастгирӣ намудани он;
- Барномаҳои соҳавие, ки бо назардошти ислоҳоти дар Ҷумҳурии Тоҷикистон амалишудаистода тартиб дода шудаанд ва бо мақсади бартараф намудани омилҳои асосии маҳдудкунандагӣ равона шудаанд.

Ҷадвали 1 Таҷлили вазъият дар вилоят (SWOT)

Тарафҳои қавӣ	Имкониятҳо
1. Мавҷуд будани коммуникатсияи роҳи оҳан ва ҳавоӣ бо бозорҳои бузург	1. Иқтидори қалони роҳҳои обии вилоят
2. Иқтидори нигоҳдошташудаи қувваи кории соҳибхисос	2. Ҳаҷми назарраси интиқоли маблағ аз ҷониби муҳочирон
3. Мавҷуд будани қувваи кории соҳибхисос	3. Марзҳои күшода бо Қирғизистон
4. Афзоиши алоқаи мобилий	4. Захираҳои назарраси фароғатӣ
5. Захираҳои замин	5. Дастигирӣ ислоҳот ва барномаҳо аз ҷониби ҳамёрони рушд дар соҳаҳои афзалиятнок
6. Нарҳҳои баланди ҷаҳонии ашёи ҳоми минералий, ки аз вилояти Суғд ба бозорҳои хориҷӣ содирот мешаванд	6. Беҳтар шудани муҳити сармоягузорӣ дар вилоят ва афзоиши мутаносиби соҳибкорӣ.
7. Сатҳи баланди нарҳҳо ба маҳсулоти асосии озукаворӣ, ки аз вилояти Суғд ба бозорҳои хориҷӣ содирот мешаванд	7. Захираҳои қалони қанданиҳои фоиданок

8. Аксарияти аҳолӣ бо забони дуюм (русӣ) муюшират мекунанд	8. Иқтидори истифода нашудаи саноати сабук ва ҳӯрокворӣ
9. Захираҳои калони меҳнат ва суръати каноатбахши афзоиш	
10. Қувваи кории нисбатан арzon	
Тарафҳои заиф	Таҳдидҳо
1. Мавҷуд будани коммуникатсияҳои роҳи оҳан танҳо бо вилояти алоҳидаи Ӯзбекистон	1. Маҳдудият аз ҷониби Ӯзбекистон ҷиҳати баромад ба роҳҳои байналмиллалии нақлиётӣ
2. Сатҳи баланди бекорӣ	2. Аз бозорҳои калон ва марказҳои логистикӣ дур будани вилоят
3. Паст шудани сифати сармояи инсонӣ	3. Ҳарочоти калони нақлиётӣ ҳангоми ҳамлу нақли дохилӣ
4. Ҳиссаи ноҷизи соҳаҳои инноватсионии саноат дар соҳтори иқтисод	4. Вобастагӣ аз воридоти нерӯ
5. Сатҳи пасти рақобатпазирӣ махсулоти бештари истеҳсолшаванд	5. Таҳдид ба амнияти озуқаворӣ (вобастагӣ аз воридоти махсулоти асосии озуқаворӣ)
6. Мавҷуд набудани маркетинги самарабахши дар бештари корхонаҳо	6. Рафтани кадрҳои соҳибхисос
7. Сатҳи баланди коррупсия дар мақомоти тафтишотӣ	7. Бадшавии ҳолати экологӣ дар вилоят
8. Мавҷуд набудани махсулоте, ки метавонист махсулоти воридшавандаро ҷойгузин бошад	8. Офатҳои табиӣ
9. Дастрасии маҳдуд ба захираҳои молиявӣ	
10. Фоизи баланди захираҳои қарзӣ дар низоми бонкӣ.	

2. БЕҲТАР НАМУДАНИ ШАРОИТ БАРОИ РУШДИ ИҼТИМОИЮ ИҼТИСОДӢ

Ташкил намудани низоми самарабахши миллии рушд мутобики талаботи иқтисодиёти бозаргонӣ метавонад ба рушди минтақаҳои кишвар заминai устувор гузорад. Дар ин замина ба инобат гирифтани хусусиятҳои хос, имкониятҳо ва бартариятҳои ҳар як минтақа мувофиқи мақсад мебошад.

Дар баробари ин рушди ноустувор ва истифодаи бесамари механизмҳои батанзимдарории иқтисодиёти бозаргонӣ ва диверсификатсияи сусти истеҳсолот метавонад ба пешбурди ҳамаҷонибаи иқтисодиёти таъсири манғӣ расонад. Бинобар ин, дар Барнома ба масъалаҳои фароҳам овардани шароити мусоид барои рушди иҷтимоию иқтисодӣ дикқати махсус дод шудааст.

2.1. Фароҳам овардани шароит ва муҳити мусоид барои рушди соҳибкорӣ ва сармоягузорӣ

Саҳми бахши хусусӣ дар рушди иқтисодиёти вилоят, маҳсусан дар рушди инфрасоҳтори аввалиндарава, идомаи корҳои бундёкорию созандагӣ, беҳтар намудани ҳолати хизматрасониҳо дар соҳаҳои гуногун, рушди соҳаҳои воқеии иқтисодиёти ва дар ин замина таъсис додани чойҳои нави корӣ назаррас мебошад.

Дар вилоят ҷорабинҳои дар ҳуҷҷатҳои барномавии кишвар дарҷшуда ва ба рушди соҳибкорӣ нигаронидашуда мунтазам амалӣ мегарданд. Соҳибкорони вилоят дар раванди муҳокима, қабул ва татбиқи санадҳои асосии меъёри ва ҳуҷҷатҳои барномавии бахши соҳибкорӣ фаъолона иштирок менамуданд.

Бо қабул гардидани қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ” асосҳои хуқуқӣ, иқтисодӣ ва ташкилии шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ, тартиби татбиқи лоиҳаҳои шарикӣ давлат ва бахши хусусиро дар соҳаи инфрасоҳтор ва хизматрасонии иҷтимоӣ муайян ва ҳифзи хуқуку манфиатҳои қонуни давлат ва бахши хусусиро таъмин менамояд.

Дар ин робита, яке аз воситаҳои муҳими созмондии инфрасоҳтор ва хизматрасонии сифати баланд ин механизми ҳамкории давлат бо бахши хусусӣ (ҲДБХ) ба шумор меравад. Бо назардошти назаррас будани нақши соҳибкории ҳурду миёна дар иқтисодиёти вилоят, таъсис ёфтани Муассисаи давлатии “Фонди дастгирии соҳибкорӣ” метавонад ба рушди минбаъдаи он заминаи устувор гузорад.

Ин аст, ки тайи солҳои 2013 -2015 аз ҷониби мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилоят ва намояндагони бахши хусусӣ ба Муассисаи давлатии “Фонди дастгирии соҳибкорӣ”-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар маҷмӯъ 104 лоиҳаи сармоягузорӣ бо маблаги умумии 123,8 млн. сомонӣ пешниҳод гардидааст, ки аз ин 16 лоиҳа бо маблаги умумии 11,3 млн. сомонӣ дастгирии ҳудро пайдо намуд.

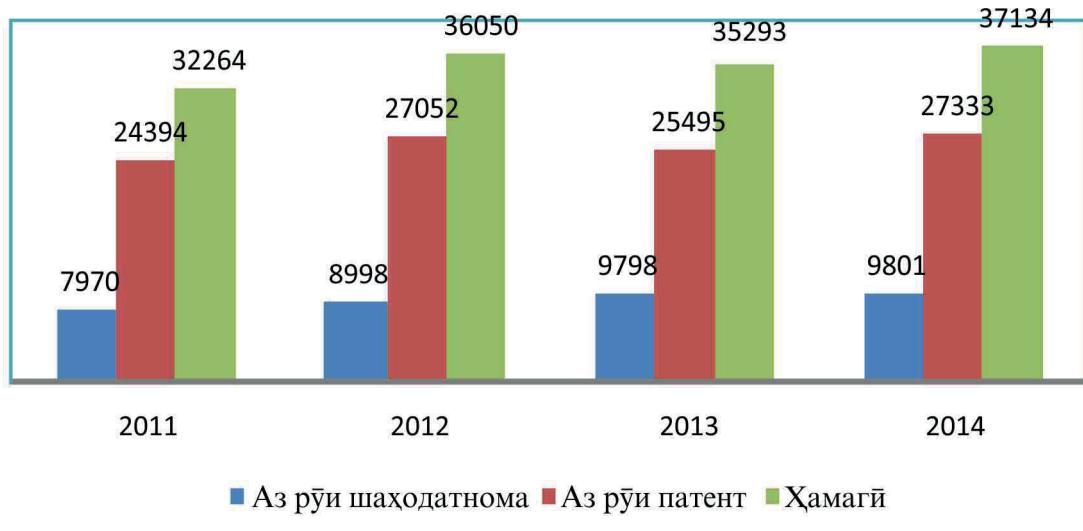
Диаграмма 2. Раванди пешниҳоди лоиҳаҳои сармоягузорӣ ба Муассисаи давлатии “Фонди дастгирии соҳибкорӣ”

Баҳри беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ дар вилоят «Шӯрои машваратии назди Раиси вилоят оид ба беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ» ва ассоцисиатсияҳои соҳибкорон ташкил гардида, онҳо муколамаи соҳибкоронро бо давлат таъмин менамоянд.

Фаъолияти пурсамари Шӯрои мазкур, ассоцисиатсияҳои соҳибкорӣ ва дигар ташкилотҳои даҳлдор боис гардид, ки шумораи субъектҳои фаъолияти соҳибкорӣ пайваста афзоиш ёфта, ин нишондиҳанда соли 2014 дар киёс ба соли 2011 ба 4870 нафар ва ё 15,1 фоиз зиёд шавад.

Диаграммаи №1 Шумораи субъектҳои фаъолияти соҳибкорӣ дар тӯли солҳои 2011-2014 (нафар)

Ба натиҷаҳои мусбати воқеӣ нигоҳ накарда, ҳанӯз ҳам мушкилии зиёд, хавфҳои гуногун ва монеаҳои сунъӣ барои ҷалби боз ҳам бештари сармояи дохилию ҳориҷӣ вучуд дорад, ки бартараф намудани онҳо яке аз самтҳои афзалиятнок дар доираи барнома маҳсуб меёбад.

Новобаста аз ин, ҳоло ҳам хавфҳои сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ ҳанӯз дар сатҳи баланд боқӣ мемонанд. Аксари вақт соҳибкорон бо мушкилоти асосии зерин рӯ ба рӯ мешаванд:

- норасоии захираҳои молиявӣ, мукаммал набудани механизмҳои дастгирии молиявию қарзӣ ва сугуртаи хавфҳои соҳибкорӣ, шароитҳои номусоиди қарздиҳӣ, рушди нокифояи механизми лизинг;
- дастрасии маҳдуди субъектҳои фаъолияти соҳибкорӣ ба корхонаҳои истехсолӣ ва биноҳои бекорхобидаи корхонаҳо;
- номукаммалии қонунгузории андоз, самарабахш набудани назорати андоз;
- баланд будани фоизи қарзҳои бонкӣ ва кӯтоҳ будани мӯҳлати баргардонидани онҳо (маҳсусан дар самти соҳибкории истехсолӣ);
- мушкилоти алокаманд бо таъмини боэътиимидаи корхонаҳои истехсолӣ бо нерӯи барқ ва дигар захираҳои нерӯ, баҳусус дар фасли зимистон.
- сатҳи баланди ришваҳӯрӣ ва монеаҳои назаррас дар системаи иҷозатномадиҳӣ;
- хусусияти ҷазодиҳандагӣ доштани расмиёти тафтишҳо;
- кам будани бизнес - инкубаторҳо;
- мавҷуд набудани хифзи иҷтимоии боэътиимидаи амнияти соҳибкорон.

Дар доираи Барномаи вилоят беҳтар намудани фазои иттилоотӣ, гузаштан ба ҳуқумати электронӣ, ҷорӣ намудани низоми автоматии мубодилаи иттилоот ва дар ин замина баланд бардоштани савияи дониши мутахассисони маҳаллӣ яке аз афзалиятҳои асосӣ маҳсуб меёбад.

Инчунин, дар доираи барномаи вилоят ташкил ва фаъол намудани бизнес-инкубаторҳо барои соҳибкорон ҳамчун афзалият пайгирий карда мешавад.

Бо мақсади мусоидат намудан дар рушди фаъолияти соҳибкорӣ ва дар ин замина такмил додани низоми иҷозатдигӣ дар худуди вилоят 17 адад равзанаи ягона ташкил гардидааст, ки дар доираи он ҳангоми ба роҳ мондани фаъолияти соҳибкорӣ низоми хӯҷатнигорӣ содда ва мӯҳлати бақайдгирии он кам карда шуд.

Айни замон, яке аз мушкилиҳои асосие, ки садди роҳи соҳибкории хурду миёна мешаванд, баланд будани фоизи қарзҳои бонкӣ (аз 24 то 36 фоизи солона) ва кӯтоҳ будани мӯҳлати баргардонидани онҳо (маҳсусан дар самти соҳибкории истеҳсолӣ) маҳсуб меёбад.

Рушди минтақаи озоди иқтисодӣ. Минтақаи озоди иқтисодии «Суғд» дар асоси қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таъсис додани минтақаҳои озоди иқтисодии «Панҷи поён» ва «Суғд» (№ 227 аз 02.05.2008 дар майдони 320 гектар таъсис дода шуда, дар минтақаи ҷанубу гарбии шаҳри Ҳучанд ҷойгир шудааст.

Мавҷуд будани инфрасохтори саноатӣ ва коммуналӣ дар ин минтақа, мавқеи ояндадоримавзеъҳои истиқоматии шаҳри Ҳучанд ва соҳтмони пули нав аз болои дарёи Сир, ки соҳили чапи шаҳрро бо соҳили рост мепайвандад, имкониятҳои васеъро барои рушди минбаъдаи он фароҳам меоварад. Дар баробари ин, имконияти дар оянда васеъ намудани майдони МОИ «Суғд» вучуд дорад. Мутобики нақшай генералии рушди инфрасохтори саноатӣ ва савдои вилоят соҳтмони роҳи оҳан ба соҳили рости дарёи Сир ва пайваст намудани марказҳои бузурги саноатии соҳили рост тавассути роҳи оҳан бо шоҳроҳи асосӣ пешбинӣ гардидааст.

Ташкили маркази нави логистикӣ дар Минтақаи озоди иқтисодӣ ба дастгирий намудани тичорати маҳаллӣ ва байналмиллӣ, инчунин ба таъмин намудани пешбурди молу маҳсулот тавассути “Роҳи абрешим” ва дигар долонҳои нақлиётӣ нигаронида шудааст.

Бартариятҳо ва шартҳои тичоратӣ, инчунин шароитҳои истифодабарӣ, ки тавассути амалишавии Барномаи мазкур амалӣ мегарданд, асос барои ҷалби сармоя ба ҳисоб рафта, пешниҳоди ҷолиб ба сармоягузорони эҳтимолӣ, шарикон, бонкҳо ва дигарон мебошад.

Таъмин намудани шароитҳои баробари рақобат барои субъектҳои фаъолияти соҳибкорӣ, маҳдудкунӣ ва пешгирии фаъолияти инҳисорӣ ва рақобати носолим, таъмин намудани ҳифзи ҳуқуқҳои истеъмолкунандагон, пешгирии рекламаи номувоғиқ дар доираи Барнома ҳамчун афзалият пайгирий карда мешавад.

Дар ин замина баргузории мизҳои мудаввар бо намояндагони ҷомеаи соҳибкорон пешбинӣ гардидааст, ки дар доираи он мушкилоти нархгузорӣ ва пешгирий намудани афзоиши нарҳои ҷаллобӣ баррасӣ қарда мешавад.

Ба афзоиши назарраси агентиҳои реклама нигоҳ накарда, сифати пасти бархе аз хизматрасониҳо ба мушоҳида мерасад. Бинобар ин, яке аз афзалиятҳои асосӣ беҳтар намудани сифати хизматрасонии агентиҳои реклама ва баланд бардоштани сифати рекламаи ҷойгирикардаи онҳо, гузаронидани омӯзишҳо ва корҳои фаҳмондадигӣ маҳсуб меёбад.

2.2 Пешбурди содирот ва ҷойивазқуни маҳсулоти воридотӣ

Вилояти Суғд бо 5 вилояти ҷумҳуриҳои Ӯзбекистон ва Қирғизистон ҳамsarҳад мебошад. Аз ин лиҳоз, нақши вилоят ҳамчун маркази транзитӣ байни дигар қисматҳои кишвар ва кишварҳои ИДМ дорои аҳамияти маҳсус мебошад. Соли 2014 вилоят бо 61 кишвари ҷаҳон, аз он 9 кишвари ИДМ ва 52 кишвари ҳориҷи дур бо таҳвилҳои содиротӣ ва воридотӣ алоқаманд буд.

Дар соли 2014 ҳаҷми гардиши савдои ҳориҷӣ 2471,4 млн. доллари ИМА – ро ташкил дода, дар таркиби он ҳиссаи воридот 81,8 фоиз (2022,0 млн. доллари ИМА) ва содирот 18,2 фоиз (449,4 млн. доллари ИМА) –ро дар бар мегирад. Дар ин давра, аз

вилоят ба хоричи кишвар асосан нахи пахта (8,4 фоиз), маҳсулоти кишоварзӣ (7,5 фоиз), қалобаи пахтагӣ (1,2 фоиз), либосворӣ (4,2 фоиз), маъдан ва концентрат (39,1 фоиз), барк (1,3 фоиз), моддаҳои тарканда (0,04 фоиз), чарм (0,3 фоиз), пилла (0,02 фоиз) ва дигар маҳсулотҳо (37,9 фоиз) содирот гардидаанд.

Дар шароити имрӯза яке аз омилҳое, ки метавонад ба рушди истеҳсолоти маҳсулоти воридотивазкунанда ва дар ин замина афзун намудани маҳсулоти содиротӣ мусоидат намояд, ин такмил додани санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ маҳсуб меёбад. Дар ин самт афзалият додан ба молистеҳсолкунандагони ватаниӣ ва ба ин васила рақобатпазир намудани молҳои истеҳсоли худӣ метавонад дар ҳалли як қатор мушкилиҳои соҳаҳои истеҳсолӣ мусоидат намояд.

Дар вилоят ҳоло ҳам иқтидорҳои мавҷуда ва имкониятҳои истеҳсолӣ пурра истифода бурда намешаванд. Ҳусусан, иқтидорҳои бузурги истеҳсоли маҳсулоти содиротӣ ва воридотивазкунанда ба монанди маҳсулоти кишоварзӣ, нассочӣ, дӯзандагӣ, ресандагӣ, мебел ва коркарди оҳан мавҷуд мебошанд.

Ба роҳ мондани диверсификатсияи истеҳсолоти кишоварзӣ метавонад дар рушди содироти маҳсулоти соҳа заминай мустаҳкам гузорад. Зоро, айни замон дар таркиби соҳтори содироти маҳсулоти кишоварзӣ асосан бартарияти меваҷот, пахта, меваи ҳушк, пиёз, пӯст ва пилла ба назар мерасад.

Дар ин самт, беҳтар намудани сифати маҳсулот, банду баст, тамғагузорӣ, реклама ва дар ин замина рақобатпазир намудани он яке самтҳои афзалиятнок дар доираи Барномаи рушди вилоят маҳсуб меёбад.

Бунёд гардидани инфрасоҳтори зарурии наздисарҳадӣ (шоҳроҳи Айнӣ - Панҷакент-сарҳади Ӯзбекистон, Дехмой – Конибодом- Исфара - сарҳади Ӯзбекистон ва Қирғизистон, бозорҳои наздисарҳадӣ) ба рушди гардиши савдои хориҷӣ мусоидат намуда, дар доираи Барнома ҳамчун афзалият пайтирий карда мешавад. Бинобар ин, таъсис ва фаъолгардонии бозорҳои наздисарҳадӣ ва марказҳои логистикию нақлиётӣ дар шаҳру ноҳияҳои Панҷакент, Исфара, Конибодом, Бобоҷон Гафуров, Ҷаббор Расулов, Зафаробод, Маҷтоҳо, Спитамен ва Ашт яке аз афзалиятҳои асосии рушди савдои наздисарҳадӣ маҳсуб меёбад.

Мушкилоти асосии алоқаманд бо савдои хориҷиро ба таври зайл баён намудан мумкин аст:

- расмиёти мураккаб ҳангоми гузаштани марз (ҳамчун монеа барои воридкунандагон ва содиркунандагони молу маҳсулот);

- нокифоя будани ҳавасмандии давлатии бавосита ва сатҳи баланди рақобат дар бахшҳои бозори байналмилалӣ, ки соҳаҳои таҳассусии саноати миллӣ (саноати сабук ва ҳӯрокворӣ, саноати истиҳроҷи маъдан ва дорусозӣ) ба ҳисоб мераванд;

- монеаҳои зиёди қонунгузорӣ барои фаъолияти содиротӣ ва воридотии ширкатҳо, шумораи ҳуҷҷатҳои зарурӣ барои содирот ва воридот, ки аз миқдори ҳуҷҷатҳои барвазни аксари кишварҳои ҷаҳон зиёдтар мебошад;

- самаранокии пасти истеҳсолоти мавҷудаи содиротӣ, баҳусус сатҳи пасти даромаднокии бахши энергетикӣ, зарурати пешбурди лоиҳаҳои инвеститсионии саноатӣ, инфрасоҳторӣ, содиротӣ ва сайёҳӣ, инчунин лоиҳаҳои ба ҷойгузинкуни маҳсулоти воридотӣ нигаронидашуда;

- диверсификатсияи сусти истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ ва саноатии ба содирот нигаронидашуда.

Дар давраи миёнамӯҳлат таъмин намудани афзоиши содирот ва ҷойгузин намудани маҳсулоти воридотӣ яке аз вазифаҳои асосии вилоят ба ҳисоб меравад.

Барои ба даст овардани мақсади асосӣ татбиқи вазифаҳои зерин зарур аст:

- баланд бардоштани сифати маҳсулоти истеҳсолшавандай ватаниӣ ва мутобиқ кардани он ба стандартҳои байналмилалӣ ба монанди ISO, НАССР, GlobalGap;

- инкишофи истеҳсолоти воридотивазкунанда;

- тақмилдихии низоми маркетинг ва брэндинг маҳсулоти ватанӣ;
- рушди саноати заргарӣ;
- рушди истеҳсоли меваҳои хушк ва донакдор;
- рушди истеҳсоли шакар;
- рушди истеҳсоли маҳсулоти доруғӣ;
- захираи гиёҳҳои шифобаҳш;
- афзоиши истеҳсоли ғалладона ва маҳсулоти хушсифати ордӣ;
- рушди саноати истиҳроҷи маъдан.

Бо мақсади рушди содирот чорабиниҳои зерин татбиқ ҳоҳанд гардид:

- корбарӣ бо соҳторҳои сатҳи миллӣ ҷиҳати татбиқи ислоҳоти миллӣ оид ба содда кардани расмиёти содиротӣ ва воридотӣ;

• баланд бардоштани иқтидори содироткунандагон дар вилоят бо мақсади таъмини рақобатпазирии молу маҳсулот ва хизматрасонии корхонаҳои содироткунанда;

• мусоидат дар таъмин намудани дастирии молиявии корхонаҳои содироткунанда аз ҳисоби рушди механизмҳои молиявию қарзӣ;

- таҳияи низоми таъминот бо ашёи ҳом барои саноати коркард;

• ба кор андохтани корхонаҳои замонавии ба навъҳо ҷудокунӣ ва бандубости маҳсулот;

• барқароркуни хунарҳои мардумӣ аз қабили қолинбоғӣ, адрасу атласбоғӣ ва рушди саноати заргарӣ;

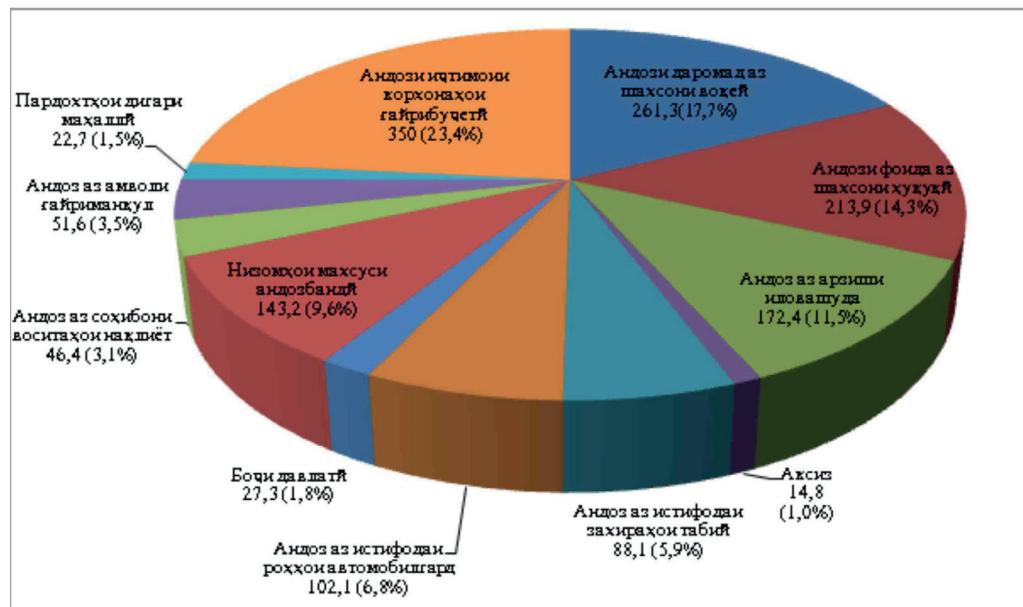
• бартараф намудани монеаҳо ҷиҳати рушди баҳшҳои воридотивазқунанда ва ба содирот нигаронидашуда;

- бартараф намудани монеаҳои дохилӣ ҷиҳати вусъатдихии содирот.

2.3. Сиёсати фискалӣ

Манбаи асосии ташаккули бучети вилоят ин андоз аз даромад, андози иҷтимоӣ, андоз аз арзиши иловашуда, аксизҳо, андоз аз истифодаи захираҳои замин, андоз аз истифодабарандагони роҳҳои автомобилгард, даромад аз низоми маҳсуси андозбандӣ, андоз аз воситаҳои нақлиёт, андоз аз амволи ғайриманқул, бочи давлатӣ ва пардохтҳои дигари маҳаллӣ мебошад.

Диаграммаи 1. Ҳиссаи маблағҳои воридшуда ба бучети маҳаллӣ дар соли 2014

Бучети вилоят мохияти ичтимоӣ дорад, зеро дар кисми харочоти бучет ба маблағгузории соҳаи ичтимоӣ (маориф, тандурустӣ, хифзи ичтимоӣ ва маданият) афзалият дода шудааст.

Дар соли 2014 ҳиссаи соҳаи ичтимоӣ (маориф, тандурустӣ, хифзи ичтимоӣ ва маданият) дар бучети маҳаллӣ 84,1 фоиз, аз ҷумла маориф ва тандурустӣ мутаносибан 51,0 фоиз ва 25,3 фоизро ташкил медиҳанд. Ҳиссаи маблағгузории асосӣ дар бучети соли 2014-ум 9,2 фоизро ташкил кард.

Сабаби асосии зиёдшавии харочоти соҳаи маориф дар солҳои охир бо гузариши мактабҳои таҳсилоти умумӣ ба маблағгузории сарикасӣ вобастагӣ дорад.

Соҳтори харочоти бучети вилоят тибқи таснифоти иқтисодӣ асосан аз категорияҳои музди меҳнат ва суғуртаи давлатӣ, харочот барои ҳаридории молу хизматрасонӣ ва харочоти асосӣ иборат аст. Харочоти асосӣ барои соҳтмони объектҳои нав, таъмири биноҳо ва ҳаридории таҷхизот равона карда шудааст.

Таҳлил нишон медиҳад, ки воситаҳои дар давоми соли 2014 ҷудошуда 1045987,0 ҳазор сомонӣ буда, аз онҳо 72,6 фоизи харочоти бучети маҳаллӣ ба музди меҳнат ва андӯхтҳои корфармоён равона карда шуданд.

Дар соли 2014 воситаҳои бучети маҳаллӣ: барои нигоҳдорӣ ва таъмир (азҷумла кабудизоркунӣ ва ободонӣ) 9,1 фоиз, барои соҳтмони асосӣ 9,2 фоиз, барои ҳаридани таҷхизот ва маснуот 1,7 фоиз, харочоти коммуналии ташкилот ва корхонаҳо 1,5 фоизи воситаҳои бучети маҳаллиро ташкил карданд.

2.4 Бартарафсозии нуқтаҳои осебпазир (муҳочират, ташкили ҷойҳои нави корӣ ва манзилҳои истиқоматӣ)

Сол то сол тағиیر ёфтани вазъи демографӣ дар миқёси вилоят ва дар ин замина афзоиш ёфтани шумораи аҳолӣ зарурияти беҳтар намудани хифзи ичтимоии аҳолӣ, дастрасии аҳолӣ ба манзил ва ташкил намудани ҷойҳои нави кориро ба миён меоварад.

Дар вилоят ҳанӯз ҳам саҳми муҳочирони меҳнатӣ дар рушди иқтисодиёти вилоят назаррас буда, яке аз сарчашмаҳои асосии даромад дар аксар оилаҳои муҳочирон маҳсуб меёбад. Шумораи муҳочирони меҳнатӣ дар соли 2014 – 181,9 ҳазор нафар буда, дар қиёс ба соли 2013 – 44,2 ҳазор нафар коҳиш ёфтааст.

Омилҳои асосие, ки ба коҳиш ёфтани шумораи муҳочирон таъсир расонидааст, инҳоянд:

- тағиир ёфтани вазъи иқтисодиёти давлатҳои қабулқунандай қувваи корӣ, мураккаб гардидани низоми ҳуҷҷатнигорӣ ва иҷозатдигӣ, коҳиш ёфтани даромадҳо ва бекурбшавии асъор, муфлишавӣ ва баста шудани баъзе корхонаҳо (асосан дар Федератсияи Россия);

- дар вилоят фароҳам овардани шароити мусоид барои соҳибкорӣ;
- таҷдиди ҳочагиҳои дехқонии қалонҳаҷам ва дар ин замина ташкил гардидани шаклҳои нави ҳочагидорӣ;

- эҳёи ҳунарҳои мардумӣ ва ташкили марказҳои таълимиву истеҳсолӣ ва ғайра;

Вобаста ба ин, таъмин намудани ҷавонон бо манзил, ҷойи кор ва ба ин васила коҳиш додани муҳочирати меҳнатӣ дар байни ҷавонон ҳамчун афзалияти асосӣ ва вазифаи аввалиндарча дар доираи Барномаи мазкур пайгирий карда мешавад.

Маълум аст, ки солҳои охир аҳолии шаҳру ноҳияҳои Ҳуҷанд, Бобоҷон Ғафуров, Панҷакент, Истаравшан, Ғонҷӣ, Ашт, Қайроққум, Чкаловск ва Мастҷоҳ хеле афзуда, зарурати бунёди маҳаллаҳои нави аҳолинишин, аз ҷумла соҳтани биноҳои бисёрошёнаи муосир ба миён омадааст.

Бо ин максад, дар доираи Барнома бунёди шаҳракҳои Сайҳун, Мехробод, Моҳпарӣ,

Бахористон ва Саразм пешбинӣ шудааст, ки боиси ба сатҳи сифатан нави рушди иқтисодӣ ноил гардидан ҳоҳад шуд. Дар ин замина таъсиси зиёда 30,0 ҳазор ҷои нави корӣ ва бунёди 77,9 ҳазор ҳонаи истиқоматӣ дар назар дошта шудааст.

Вазифаҳои асосии Барнома дар самти бартарафсозии нуқтаҳои осебпазир дар давраи солҳои 2016 – 2020 аз инҳо иборатанд:

- мусоидат намудан ба таъсиси ҷойҳои нави корӣ ва нигоҳ доштани ҷойҳои кории мавҷуда дар миқёси вилоят (тавассути соҳтмони иншоотҳои нав, бунёди корхонаҳои замонавӣ, азхудкуни заминҳои нав, эҳёи хунарҳои миллӣ, бунёди марказҳои таълимии истеҳсолии хунармандӣ ва гайра).

- баланд бардоштани сифати омӯзиши қасбии шаҳрвандон ва бокортаъминкуни онҳо ва дар ин замина ҷалб намудани сармояи дохирию ҳориҷӣ барои рушди заминай марказҳои таълимӣ;

- тибки талаботи бозори меҳнат ба роҳ мондани омӯзиши мунтазами қадрҳои коргарӣ;

- таъмин ва назорати сифати натиҷаҳои барномаҳои таълимии қасбомӯзӣ;

- беҳтар намудани корҳои тарғиботи тошвиқотӣ оид ба масъалаи шуғли аҳолӣ.

2.5. Иштироки шаҳрвандон

Таъмини иштироки шаҳрвандон дар раванди таҳия ва татбиқи ҳуҷҷатҳои стратегӣ яке аз афзалиятҳои асосӣ ва муҳим ба ҳисоб рафта, дар доираи Барномаи рушди вилоят низ пайваста пайгирий карда мешавад. Зоро, дар вилоят аллакай таҷрибаи ҷорӣ намудани низоми банақшагирӣ, ҷалби ҷомеаи шаҳрвандӣ ба ин раванд ва дар ин замина гузаронидани муҳокимаи ҷамъиятий оид ба натиҷаҳои таҳия ва татбиқи барномаҳои рушд бо иштироки тарафҳои манфиатдор мавҷуд аст. Ин аст, ки бо туфайли татбиқи “Барномаи рушди деҳот”, ки аз ҷониби БРСММ, GIZ ва DFID дастгирӣ ёфт, барнома ва нақшаҳои рушди маҳаллӣ дар сатҳи шаҳру ноҳияҳо ва ҷамоатҳо таҳия гардиданд. Барномаҳои мазкур принсипҳои замонавии банақшагириро дар сатҳи маҳаллӣ ба инобат гирифта, мутобики “Дастури методӣ оид ба таҳия ва татбиқи барномаҳои рушди минтақаҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” тартиб дода шуданд. Дар доираи таҳияи барномаҳои мазкур мутахассисони маҳаллӣ таҷрибаи ҳудро оид ба масоили банақшагирии маҳаллӣ ва мониторинг ба таври назаррас баланд бардоштанд. Ҳамоҳангозии фаъолият байни сатҳҳои марказӣ, вилоятӣ ва ноҳиявӣ беҳтар карда шуд ва аз ин рӯ дар барномаи вилоятӣ принсипи банақшагирии “аз поён ба боло” ба инобат гирифта шудааст.

Илова ба ин, ҳангоми таҳияи Барномаи мазкур гурӯҳи кории сатҳи вилоятӣ таъсис дода, дар он намояндагони ҷомеаи шаҳрвандӣ шомил гардида, дар таҳлили вазъи ҷоқӣ, муайян намудани афзалият ва муаммоҳои ҷойдошта, ҳамзамон дарёftи роҳҳои татбиқи афзалият ва бартарафсозии муаммоҳо бо роҳи пешниҳоди лоиҳаҳои мушахҳас ва ҷорабинҳои муайян иштироки бевосита доштанд.

3. ТАЪМИН НАМУДАНИ РУШДИ УСТУВОРИ ИҚТИСОДӢ

3.1 Соҳаи қишоварзӣ

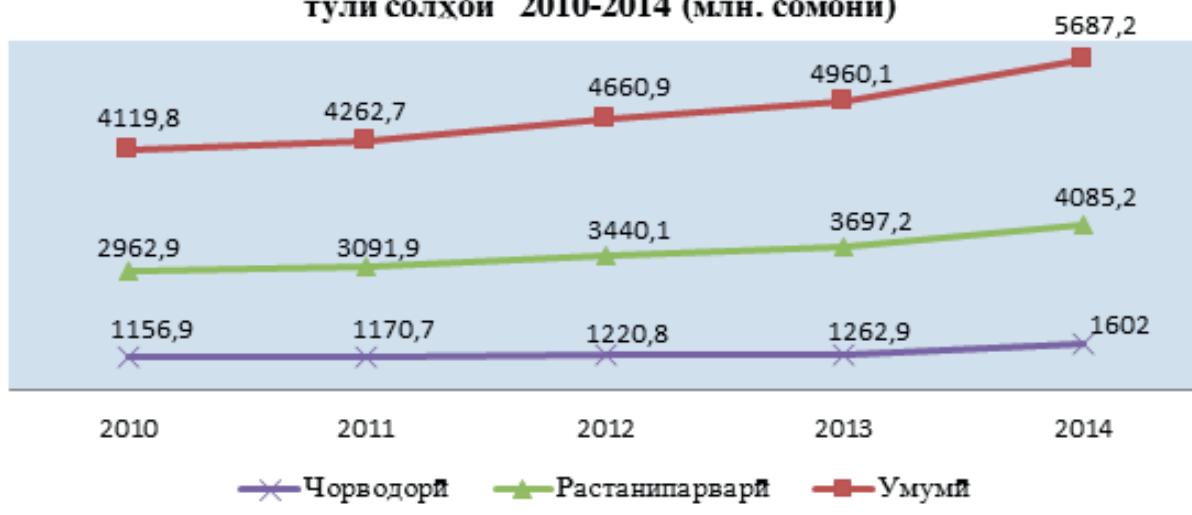
Таҳлили ҳолати қунунӣ. Соҳаи қишоварзӣ яке аз самтҳои асосии пешбуруди иқтисодиёти вилоят маҳсуб ёфта, дар ҳаёти иҷтимоию иқтисодӣ ва таъмини амнияти озуқавории аҳолии вилоят ва ҷумҳурӣ нақши муҳимро мебозад. Зоро, 75,2 фоизи аҳолии вилоят дар деҳот зиндагӣ мекунанд, ки асосан бо қишоварзӣ машгуланد.

Дар доираи татбики ислоҳоти кишоварзӣ ва гузаштан ба шаклҳои нави хочагидорӣ зиёда аз 62,0 ҳазор хочагиҳои дехқонӣ ташкил карда шуд. Дар ин раванд яке аз афзалиятҳои асосӣ ин баланд бардоштани малакаи идоракунӣ, самарабахш истифода бурдани замин ва таъмин намудани хочагиҳо бо техника ва таҷхизоти зарурӣ маҳсуб меёбад.

Дар соли 2014 ҳачми истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ 5687,2 млн. сомониро ташкил дод, ки аз ин 4085,2 млн. сомонӣ (71,8 фоиз) ба соҳаи растанипарварӣ ва 1602,0 млн. сомонӣ (28,2 фоиз) ба соҳаи чорводорӣ рост меояд.

Тай солҳои охир афзоиши ҳачми истеҳсолоти кишварзӣ ба мушоҳида расида, ин нишондиҳанда дар соли 2014 дар қиёс ба соли 2010 ба 1567,4 млн. сомонӣ ва ё 38,0 фоиз зиёд мебошад.

Диаграммаи №1 Ҳачми истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ дар тӯли солҳои 2010-2014 (млн. сомонӣ)

Истифодаи замин. Ба холати 01.01.2015 заминҳои дар худуди марзи маъмурӣ қарордошта 2518536 гектарро ташкил медиҳад, ки аз он 288922 гектар заминҳои обӣ мебошад. Аз ҷумла, заминҳои корам ҳамагӣ 230620 гектар (обӣ 167674 гектар), дарахтони бисёрсола 72714 гектар (обӣ 72431 гектар), аз он боғот 58328 гектар (обӣ 58112 гектар), токзор 11083 гектар (обӣ 11057 гектар), заминҳои партов 6753 гектар (обӣ 4081 гектар), заминҳои алафдарав 1064 гектар (обӣ 52 гектар), ҷароғоҳ 785639 гектар (обӣ 752 гектар), заминҳои наздиҳавлигӣ 60757 гектар (обӣ 29845 гектар), аз он заминҳои корам 35051 гектар (обӣ 16810 гектар), заминҳои хочагиҳои ёрирасони шаҳсӣ 17888 гектар (обӣ 11116 гектар), ҷанггул бешазор 95591 гектарро дарбар мегирад.

Растанипарварӣ. Яке аз соҳаҳои асосӣ ва пешбаранди кишоварзӣ растанипарварӣ маҳсуб ёфта, хиссаи он дар таркиби ҳачми истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ 71,8 фоизро ташкил медиҳад. Дар соҳаи мазкур асосан истеҳсоли зироатҳои галладонагӣ, сабзавот, картошка, полезӣ, мева, ангур ва пахта ба роҳ монда шудаанд.

Ҷадвали №1. Истифодаи замин ва истеҳсоли маҳсулоти растанипарварӣ

Номгӯинишиондиҳандаҳо	Ченак	Солҳо	Соли 2014 нишбати 2010 (60%)				
			2010	2011	2012	2013	2014

Майдони умумии кишт, аз ҷумла:	ҳаз.га	269,6	267,8	263,4	269,0	265,4	98,4
Майдони кишти ғалладонагиҳо	ҳаз.га	133,8	123,6	118,1	123,8	123,7	92,5
Истехсол	ҳаз. тонна	266,6	171,1	213,2	258,7	232,7	87,3
Ҳосилнокӣ	с/га	19,6	17	18,5	20,3	19,7	100,5
2. Майдони кишти пахта	ҳаз.га	53,9	65,5	61,2	57,0	51,9	96,3
Истехсол	ҳаз. тонна	92,2	117,5	113,9	106,3	100,2	108,7
Ҳосилнокӣ	с/га	17,6	18,7	19,5	18,9	19,3	109,7
3. Майдони кишти сабзавот	ҳаз.га	13,5	13,8	13,5	14,1	11,0	81,5
Истехсол	ҳаз. тонна	329,5	350,4	354,1	379,2	381,5	115,8
Ҳосилнокӣ	с/га	214,3	222,3	234,2	239	279,5	130,4
4. Майдони кишти картошка	ҳаз.га	11,3	12,8	15,0	15,9	11,9	105,3
Истехсол	ҳаз. тонна	286,2	324,3	381,4	431,9	325,6	113,8
Ҳосилнокӣ	с/га	246,6	247,2	254,8	268,6	266,8	108,2
5. Майдони кишти полезихо	ҳаз.га	4,5	4,4	5,2	4,7	6,0	133,3
Истехсол	ҳаз. тонна	63,0	69,0	83,5	84,0	109,0	173,0
Ҳосилнокӣ	с/га	123,2	142,7	150,2	164,8	171,9	139,5
6. Майдони мевагӣ	ҳаз.га	54,7	57,3	57,99	60,6	62,2	113,7
Истехсол	ҳаз. тонна	69,7	80,9	110,3	111,4	114,6	164,4
Ҳосилнокӣ	с/га	19,1	21,7	33,7	28,3	27,5	143,9
7. Майдони токзор	ҳаз.га	12,1	12,4	12,1	12,9	11,1	91,7
Ангур	ҳаз. тонна	37,0	47,8	51,5	51,5	59,3	160,3
Ҳосилнокӣ	с/га	37,6	47,8	54,2	51,2	66,3	144,0
8. Майдони кишт	ҳаз.га	36,7	37,9	42,8	44,3	51,1	139,2
Зироатҳои хӯроки чорво	ҳаз. тонна	251,4	245,6	268,1	279,9	389,2	154,8

Тайи солҳои охир коҳишёбии майдони кишти зироатҳои кишоварзӣ ба мушоҳида расида, ин нишондиҳанда дар соли 2014 265,3 ҳаз. гектарро ташкил дод, ки дар қиёс бо соли 2010 (269,6 ҳаз. гектар) ба 4,3 ҳазор гектар ва ё 1,6 фоиз кам мебошад.

Яке аз омилҳои асосие, ки ба коҳишёбии майдони умумии кишт таъсир мерасонад ин аз гардиши кишоварзӣ берун мондани замин ва гузаронидани заминҳо аз як категория ба дигар категория ба хисоб меравад.

Коҳиш ёфтани ҳаҷми истехсоли пахта асосан аз сабаби паст шудани нархи нахи пахта, норасоии маблағҳои пулӣ, фарсадашавӣ ва қӯҳнашавии техниқи кишоварзӣ, баланд шудани нархи нуриҳои минералӣ, қисмҳои эҳтиётӣ ва маводҳои сӯзишворию молиданий ба амал омад. Динамикаи ноустувори ҷамъоварии меваҳо бо сармои баҳорӣ

дар солҳои дахлдор маънидод мешавад.

Новобаста аз ин, тайи солҳои охир афзоиши ҳосилнокии аксарияти зироатҳои кишоварзӣ ба мушоҳида мерасад.

Боғу токпарварӣ. Дар соҳаи боғпарварии вилоят ба истеҳсоли се намуди анъанавии маҳсулоти кишоварзӣ таваҷҷӯҳи хосса зоҳир карда мешавад: парвариши ниҳолҳои субтропикӣ, донакдор ва тухмдор. Маҳсулотҳои парвардаи кишоварзони вилоят аз қабили меваҳои тару тоза, ангур ва хушкмеваҳо натанҳо дар дохили кишвар, балки дар хориҷа низ шӯҳрат пайдо кардаанд.

Истеҳсоли меваҳои субтропикӣ дар вилоят ҳанӯз дар марҳилаи аввалии рушд қарор дорад. Аввалин ҳоҷагиҳои самти мазкур танҳо дар миёнаи солҳои 80-уми асри гузашта пайдо шуданд. Захираҳои бойтарини замин ва иқлими мусоид барои бунёд кардани базаи бузурги парвариши анор, анчир, бодом, хурмо ва дигар меваҳои мағздор, инчунин ситруси, асосан лимӯ имконият медиҳанд. Ба роҳ мондани истеҳсолот ва коркарди минбаъда ба истеҳсолкунандагон барои ба даст овардани даромади бештар имконият ҳоҳад дод.

Дар баробари ин, дар ҳудуди вилоят имкониятҳои васеъ ҷиҳати коркарди ангур, истеҳсоли мавиз ва шароб мавҷуд аст.

Чорводорӣ. Соҳаи чорводорӣ яке аз соҳаҳои афзалиятнок маҳсуб ёфта, ба рушди он таваҷҷӯҳи маҳсус зоҳир карда мешавад. Сол то сол зиёд гардидани саршумори чорво ва дар ин замина афзоиш ёфтани ҳаҷми истеҳсоли намудҳои асосии маҳсулоти он аз рушди устувори соҳаи мазкур дарақ медиҳад. Ин аст, ки дар соли 2014 саршумори чорво 585,8 ҳазор сар буда, дар киёс ба соли 2010 ба 69,9 ҳазор сар ва ё 13,5 фоиз зиёд шудааст.

Ҷадвали № 2 Тамоюли афзоиши саршумори чорво дар тӯли солҳои солҳои 2010 – 2014

Номгӯйи нишондиҳандаҳо	Воҳиди ченак						Соли 2014 нисбати 2010 (бо %)
		2010	2011	2012	2013	2014	
Саршумори чорвои калони шоҳдор, ҳамагӣ	ҳазор сар	515,9	521,1	564,5	582,1	585,8	113,5
аз ҷумла модагов	ҳазор сар	274,9	280,0	298,4	310,2	313,1	113,8
Гӯсфанду буз	ҳазор сар	1234,7	1239,2	1311,1	1350,2	1363,8	110,4
Парранда	ҳазор сар	1128,9	1186,7	1365,4	1497,5	1538,9	136,3
Асп	сар	8165	8256	8187	8244	8314	101,8

Тайи солҳои охир афзоиши истеҳсолот аз рӯи ҳамаи намудҳои маҳсулоти чорводорӣ ба мушоҳида мерасад.

Ҷадвали № 3. Ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти чорводорӣ (ҳазор тонна)

Номгӯйи маҳсулоти соҳаи чорводорӣ	2010	2011	2012	2013	2014	Соли 2014 дар қиёс ба соли 2010 бо %
Гӯшт	32,5	32,7	33,9	34,9	43,6	134,2
Шир	214,8	217,1	220,3	223,6	229,5	106,8
Тухм	55,9	64,1	93,8	122,4	125,1	2,2 маротиба

Пашм	1,185	1,218	1,239	1,261	1,307	110,3
Асал	1,156	1,156	1,205	1,221	1,264	109,3
Пилла	0,396	0,568	0,626	0,801	0,635	160,4

Ба ҳолати 1 январи соли 2015 дар худуди вилоят 100 адад фермаҳои калони чорводорӣ мавҷуд буда, 61 адади он фаъолият бурда, 39 ададаш фаъолият надорад. Саршумори умумии чорвои хушзот ва сермаҳсул дар онҳо 6,5 ҳазор сарро ташкил медиҳад. Аз 61 адад ферма 11 адади он фермаҳои комплексӣ буда, 26 ададаш фермаҳои навтаъсис мебошанд. Барои зиёд намудани саршумори чорвои хушзот ва сермаҳсул то соли 2020 10 адад фермаҳои комплексӣ сохта ба истифода дода шуда, саршумори чорво дар ин фермаҳо ба 3 ҳазор сар расонида хоҳанд шуд.

Бо мақсади хушзот намудани чорво ба ҳолати 1 январи соли 2015 дар худуди вилоят 98 нуқтаи бордоркуни сунъӣ мавҷуд буда, аз ин 22 ададаш кор намекунанд. Яке аз сабабҳои асосии кор накардани нуқтаҳои бордоркуни сунъӣ норасогии техника, азот ва нутфа маҳсуб мёббад. Бинобар ин, яке аз афзалиятаҳои асосӣ дар дойраи Барнома ин бо таҷхизот ва маводҳои зарурӣ таъмин намудани нуқтаҳои бордоркуни сунъӣ ба ҳисоб меравад.

Мувофиқи вилоят 18 идораи байторӣ, 105 минтақаи байторӣ, 50 клиникаи хусусии байторӣ ва зиёда аз 100 доруҳонаи байторӣ фаъолият дорад.

Дар худуди вилоят ҳолатҳои алоҳидай касалиҳои сиёҳрон (эмкар), зардпарвин (лептоспироз), хорӣ (бешенство), вабои сумдарди хайвонот ва дигар касалиҳо дар байни чорвои калон ва моли майдо, ҳамзамон вабои мурғҳои хонагӣ (псевдоҷума) ба мушоҳида мерасанд. Маводҳои биологии пешгирии касалиҳои сирояти: сӯҳтанӣ 74 фоиз, вабои сумдард, гули чорвои майдо, барои ташхиси касалии сили чорвои калони шоҳдор туберкулини ППД, ваксинаи пешгирии буғумдарди чорвои калони шоҳдор ШТ-82 аз 15 то 22 фоиз аз ҳисоби маблағҳои эпизоотии чумхурӣ чудо карда мешавад.

Дар худуди вилоят 785639 гектар ҷароғоҳ ба қайд гирифта шудааст, ки аз ин 752 гектар обӣ мебошад. Мутаассифона, бинобар ҷаронидани аз меъёри зиёди чорво бидуни байнобатгирии раванди барқарорсозии ҷароғоҳҳои мавҷуда боиси нигаронии ҷиддӣ шудааст.

Дар натиҷаи истифодаи заминҳои кӯҳӣ ва ҷароғоҳҳо дар тамоми сол, риоя накардани меъёри ҷаронидани чорво ба шиддатгирии равандҳои ҳаробшавии замин оварда расонида, қабатҳои бештари ҳосилхези замин ҳароб гашта, ҳосилнокии зироатҳои қишоварзӣ паст ва майдони қишт кам гардида истодааст.

Ба афзоиши истеҳсоли маҳсулоти қишоварзӣ нигоҳ накарда, то ҳанӯз иқтидори соҳа ба пуррагӣ истифода нашудааст. Тадқиқот ва таҳлилҳои сершумори соҳа нишон дод, ки то қунун дар вилоят як қатор мушкилотҳо мавҷуданд, ки садди роҳи рушди соҳаи қишоварзӣ гардида истодаанд, аз ҷумла:

- мавҷуд набудани таҷхизоти замонавӣ;
- норасоии мутахассисони баландиҳтисос;
- баланд будани арзиши доруворӣ ва дастрасӣ надоштан ба ваксинаҳо;
- норасоии чорвои хушзот, нуқтаҳои бордоркуни сунъӣ ва клиникаҳои байторӣ;
- шумораи нокифояи ҳадамоти дастгирӣ ва хизматрасониҳои қишоварзӣ, кӯҳнашавии инфрасоҳтори ҳочагии об;
- норасоии воситаҳои молиявӣ ва баланд будани фоизи қарзҳои бонкӣ (кӯтоҳ будани мӯҳлати баргардонии қарз (маҳсусан дар самти соҳибкории истеҳсолӣ));
- норасоии малака ва таҷрибаи кории ҳочагидорон оид ба идоракунӣ ва маркетинг дар шароити бозаргонӣ;
- норасоии ҳочагии маҳсуси ниҳолпарвар ва таҷрибаи зарурӣ ҷиҳати ба роҳ мондани парвариши дараҳтони ба шароити иқлими вилоят мувофиқ;

- норасоии тухмихои хушсифат ва техникаю технологияи замонавии кишоварзӣ;
- баланд будани арзиши нуриҳои минералӣ ва заҳрохимакатҳо;
- бад шудани ҳолати мелиоративии заминҳо;
- сатҳи нокифояи дастгирии соҳа аз ҷониби давлат.

Дар ояндаи дарозмуддат таваҷҷӯҳи асосӣ ба масъалаҳои таъмин намудани рушди устувири соҳаи кишоварзӣ ва таъмини амнияти озуқаворӣ зоҳир карда мешавад.

Барои ноилшавӣ ба мақсадҳои гузошташудаи дарозмуддати рушди кишоварзӣ амалӣ намудани вазифаҳои зерин дар Барнома назардошт шудааст:

- идомаи раванди ислоҳоти соҳа;
- барқарор ва беҳтар намудани системаи обрасонӣ;
- азҳудкуни заминҳои нав;
- бунёди заминаи устувор барои рушди хочагиҳои зотпарварӣ;
- баланд бардоштани сифати ҳадамоти байторӣ, таъмин намудан бо базаи моддию техникии зарурӣ;
- рушди шарикии давлат ва баҳши ҳусусӣ;
- мукаммалгардонии заминаи инноватсионии рушди соҳаи кишоварзӣ;
- баланд бардоштани иқтидори хочагиҳои дехқонӣ;
- самаранок истифодабурдани қитаъҳои наздиҳавлигии аҳолӣ;
- баланд бардоштани механизатсия ва автомотизасия соҳа;
- таъмини ҳуқуқҳои соҳибмулкии корхонаҳои кишоварзӣ;
- фароҳам овардани шароит барои воридоти технологияҳои муосир ва беҳтар намудани дастрасӣ ба хизматрасониҳои молиявӣ;
- таъмини беҳатарии экологӣ дар раванди истехсолоти кишоварзӣ.

Барои ҳалли вазифаҳои гузошташуда ва ноилшавӣ ба мақсадҳои асосии соҳа бояд ҷорабиниҳои зерин татбиқ карда шаванд:

- зиёд намудани саршумори ҷорвои зотӣ ва сермаҳсул;
- беҳтар намудани ҳолати мавҷудаи байторӣ;
- мустаҳкам намудани базаи ҳӯрока;
- ҷорӣ намудани техника ва технологияи ҳозиразамон;
- ташаккули фонди доруҳонагии марказонидаи вилоятии доруҳо ва ваксинаҳо барои пешгирии бемориҳои ҳатарноки ҳайвонот ва паррандагон (сӯхтаниӣ, сил, брутселлӯз ва ғ.);
- дар ҳудуди вилоят ташкил намудани гузаргоҳҳои назоратии давлатии байторӣ;
- бо таҷхизоти зарурии замонавӣ таъмин намудани озмоишгоҳҳои байторӣ;
- такмилдиҳии заминаи моддию техникии филиали муассисаи ҷумҳуриявӣ оид ба ҳушшоткунӣ ва бордоркунии сунъии ҷорво;
- беҳтар намудани ҳолати ҷарогоҳҳо дар минтақаҳои наздиқӯҳии вилоят;
- такмилдиҳии заминаи моддию техникӣ;
- муҳофизати боғ ва токзорҳо;
- фароҳам овардани шароит барои инкишофи занҷирҳои арзиши иловашуда.

Барои таъмин намудани амнияти экологӣ ташкил намудани хочагиҳои дехқонии зироаткории органикӣ дар ноҳияҳои наздиқӯҳии вилоят ва гармхонаҳо дар 10 шаҳру ноҳияи вилоят дар майдони умумии зиёда аз 25 гектар ҷорабинӣ мешавад.

Ҷорабиниҳои такмилдиҳии заминаи моддию техникӣ. Ҳаридани трактор ва тухмipoшакҳо барои қиши гандум, пахта, ҷуворимакка, сабзавот ва ғ., ташкил намудани фурӯши қисмҳои эҳтиётӣ, нуриҳои минералӣ ва заҳрохимикатҳо, ташкилдиҳии истгоҳҳои мошину тракторҳо дар ноҳияҳои кишоварзӣ барои хизматрасонии хочагиҳои дехқониро дар бар мегирад. Ҷорабиниҳои мазкур имконият медиҳанд, то сатҳи таъминоти категорияҳои гуногуни хочагиҳо бо заҳираҳои моддию техникӣ беҳтар гардида, сифати ҷорабиниҳои агротехникий дар хочагиҳои дехқонӣ ва умуман вазъи иқтисодии хочагиҳо дар ҳамаи категорияҳо беҳтар карда шавад.

Чорабиниҳо барои ҳалли масъалаи сеюм дар доираи барномаҳои миллии ба муҳофизати боғ ва токзорҳо, инчунин мубориза бар зидди малаҳ равонашуда татбик гардида, хариди гербитсидҳо ва заҳрҳои кимиёвиро барои коркарди кимиёвии заминҳои кишоварзӣ ва амалӣ намудани чорабиниҳои пешгирикунанда дар ин самт дар бар мегиранд.

Барои расидан ба ҳадафи навбатӣ, яъне муқаммалгардонии заминаи инноватсионии рушди соҳаи кишоварзӣ, масъалаи пурзӯр намудани заминаи моддию техникии муассисаҳои илмию тадқиқотиро ҳал кардан зарур аст. Ба он чорабиниҳои зерин дохил мешаванд:

• такмилдии заминаи моддию техникии муассисаҳои илмию тадқиқотии вилоят (МИТ «Зироаткорӣ», МИТ «Боғпарвар», МИТ «Чорводорӣ»;

• ташкил намудани шабакаи компьютеркунонидашудаи маълумот;

• ташкил намудани базаҳои марказонидаи маълумот оид ба навъҳои растаниӣ, ҳайвонот ва паррандаҳои хушзот барои чорабиниҳои селексионӣ ва хушзоткуниӣ;

• Ташкили стансияҳои селексионии тухмии картошка дар ноҳияи Ғонҷӣ, тухмиҳои гандуму помидор дар шаҳри Исфара ва ниҳол дар шаҳри Исфара, Конибодом ва Панҷакент.

• Натиҷаи амалӣ намудани чорабиниҳои мазкур таҳқими робитаҳо байни истехсолот ва илм, баланд бардоштани сатҳи танзими давлатӣ ва рушди чорабиниҳои селексионӣ ва хушзоткуниӣ, беҳтар шудани сифати робита байни сатҳҳои муҳталифи идоракуни соҳаи кишоварзӣ хоҳад буд.

Ҳамаи чорабиниҳои дар боло зикргардида, ки ба ҳалли масъалаҳои мазкур равона шудаанд, ба баланд бардоштани иқтидори ҳочагиҳои дехқонӣ, беҳтар намудани сатҳи зиндагии аҳолии машғули кишоварзӣ мусоидат меқунанд. Ҳамзамон, дар ин бахш чорабиниҳои ба вусъати ҳачми қарздиҳии хурд барои дехқонон равонашуда ва пешниҳоди кӯмаки бевосита бо озуқаворӣ ба нафарони аз ҳолатҳои фавқулодда заардида ва қишири осебпазири аҳолӣ дорои аҳамияти маҳсус мебошанд. Дар баробари ин, созмондиҳии занҷирҳои арзиш метавонад дар самти расидан ба дигар ҳадафҳои рушди бахш мусоидат намояд. Як қатор чорабиниҳо ҷиҳати беҳтар намудани дастрасии дехқонон ба хизматрасониҳои касбӣ ва техникии даҳлдор пешбинӣ шудаанд.

Яке аз хусусиятҳои муҳими амалӣ намудани чорабиниҳои зикргардидатеъсири синергетикии онҳо мебошад, яъне онҳо ҳамдигарро тақвият медиҳанд. Амалӣ намудани чорабиниҳои мазкур ба зиёд шудани ҳачми маҳсулоти аз ҷиҳати экологӣ тозаи дар бозорҳо, аз ҷумла бозорҳои минтақавӣ талаботдошта оварда мерасонад.

Бо мақсади рушди соҳаи кишоварзӣ дар доираи “Барномаи миёнамӯҳлати рушди иҷтимоию иқтисодии вилоят барои солҳои 2016- 2020” беҳтар намудани ҳолати мелиоративии 19,7 ҳаз. гектар замин дар назар дошта шудааст.

Барои ҳалли масъалаи зиёд намудани майдони заминҳои обёришаванда заминҳои нав дар мавзеъҳои Сомғор, Қизилий ва Шаҳристон азҳуд карда мешаванд, инчунин обёрии мошинӣ ва обёрий намудани заминҳо бо воситаи оби худҷорӣ мавриди истифода қарор дода мешавад.

Татбики чорабиниҳои дар барнома овардашуда имконият хоҳад дод, ки ҳачми истехсоли маҳсулоти кишоварзӣ то соли 2020 ба 7,5 млрд. сомонӣ расида, дар қиёс ба соли 2014 ба 1,8 млрд. сомонӣ ва ё 32,2 фоиз зиёд гардад.

3.1.1. Ҳочагии об

Ҳолати қунунии соҳа. Заминҳои умумии обёришавандае, ки аз ҷониби ҳочагии оби вилоят хизматрасонӣ карда мешаванд 224,6 ҳаз. гектарро ташкил дода, аз он 159,5 ҳаз. гектар ё ин, ки 71 фоиз дар минтақаи обёрии мошинӣ воқеъ мебошанд.

Барои таъмин намудани ин заминҳо бо оби полезӣ дар вилоят 172 истгохи обкашии давлатӣ (бо 645 агрегати обкашии дорои маҳсулнокии умумии 698,4 м³/сония), 35 зеристгоҳи трансформаторҳо (бо иқтидори муқарраршудаи 145,75 ҳазор кв.) ва 314 чоҳи заҳкаши амудӣ мавриди истифода қарор доранд. Таҷхизот ва хатҳои технологӣ 3-5 маротиба аз меъёر зиёд хизмат карда, истифодай минбаъда бе таҷдиди онҳо беэътимод шуда истодааст. Фарсадашавии воситаҳои асосии истгоҳҳои обкашӣ аз нарҳи умумии бοқимонда 40,6 фоизро ташкил медиҳад.

Дарозии каналҳои давлатии ирригатсионӣ 1365 км ва шабакаҳои заҳбуру заҳкаш 561 км мебошад. Фарсадашавии системаҳои обёрӣ ва заҳкашҳо 50,5 фоизи нарҳи бοқимондаи онҳоро ташкил медиҳад. Сол то сол дараҷаи эътимоди обгирий ва коэффициенти кори фоиданоки каналҳои байниҳоҷагӣ ва заҳбурҳо паст шуда истодааст. Чорабиниҳои ҳамасола оид ба тоза кардани системаҳои обёрӣ ва заҳбурҳо аз сабаби норасонии захираҳои молиявӣ ва техника самараи дилҳоҳ намедиҳанд.

Шумораи мошинҳо, экскаваторҳо ва булдозерҳо кам шуда истодааст. Дар соли 2014 шумораи онҳо 269 адад буд ва нисбат ба соли 2000 (1044 адад) шумораи онҳо 775 адад кам шудааст. Аз шумораи бοқимонда 136 ададашон таъминалаб мебошанд.

Дар ҳудуди вилоят 6753 гектар замини партов ва 46733 гектар заминҳои шӯрзада мавҷуданд, ки ба 18,7 фоизи майдони умумии заминҳои корами обӣ баробар мебошад.

Ҷадвали № 1. Соҳтори шӯршиавии заминҳои вилоят дар солҳои 2008-2014 (%)

Дараҷаи шӯршавӣ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Шӯрнокии паст	79.4	77.5	77.7	80.2	79,6	79,7	80
Шӯрнокии миёна	16.4	18.4	18.0	15.8	16,2	14,3	14,2
Шӯрнокии баланд	4.1	4.1	4.3	4.0	4,2	6,0	5,8
Ҳамагӣ	100.0	100.0	100.0	100.0	100,0	100	100

Ҷадвали №2. Маълумот дар бораи ҷоҳҳои обкаши мелиоративӣ дар вилоят барои солҳои 2008-2014

Солҳо	2008	2009	2010	2011	2013	2014
Шумораи умумии ҷоҳҳо	997	997	1217	1183	1125	1072
Аз чумлакорношоям	836	741	705	622	611	731
Коршоям	161	256	512	561	514	341

Таҳлил сабит месозад, ки дар ноҳияҳои Ашт, Исфара ва Б.Фафуров заҳбурҳои доҳилиҳоҷагии ҳочагиҳои қишоварзӣ ба тавозуни ҳочагиҳои навтаъсис гузаронида нашудаанд. Дар натиҷа шабакаи заҳбурҳои доҳилиҳоҷагӣ ва заҳканҳои пӯшида бо сабаби набудани соҳиби муайян аз мадди назари масъулини беҳтар намудани ҳолати мелиоративии замин берун мондааст. Тадбири муҳими агротехникӣ -общӯй кардани заминҳои шӯр бо сабаби маҳдудияти барқ дар фасли сармо ва фаъолияти номунтазами пойгоҳҳои обкашӣ дар миқёси вилоят қарib гузаронида намешавад. Ҷорӣ намудани қиштгардон ва ҷойивазкунии зироатҳои қишоварзӣ бо мақсади паст кардани сатҳи шӯрнокӣ ва оби зеризаминӣ аз ҷониби масъулини ҳочагиҳои дехқонӣ дида намешавад.

Ҳолати вазнинтарин дар ноҳияҳои Б. Фафуров, Ашт, Исфара ва Зафаробод, ки

заминҳои шӯрзада аз 28 то 44 фоизи заминҳои кишоварзиҳо дар нохияҳои мазкур ташкил медиҳанд, ба миён омадааст.

Яке аз сабабҳои шӯршавии замин ҳолат ва кори ҷоҳрои обқаши мелиоративӣ ба ҳисоб меравад. Аз шумораи умумии ҷоҳрои обқаши (1072 адад) дар вилоят ҳамагӣ 341 адад, ё ки зиёда аз 31,8 фоизи он коршоям мебошанд.

Тибқи қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31 октябри соли 2009, № 612 “Доир ба тадбирҳои бехтар намудани вазъи мелиоративии заминҳои обёришавандай кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2014” бехтар намудани ҳолати мелиоративии 19,9 ҳаз. гектар заминҳопешбинӣ гардида буд. Дар асл, дар ин давра ҳолати мелиоративии 20,4 ҳазоргектар замин бехтар карда шуд, ки дар қиёс ба нақшай қарори мазкур 1,5 ҳаз. гектар ё 2,5 фоиз зиёд мебошад.

Новобаста аз ин, майдони умумии заминҳои дар ҳолати ғайриқаноатбахши мелиоративӣ қарордошта 19900 гектар буда, бехтар намудани ҳолати мелиоративии онҳо яке аз афзалиятҳои асосӣ дар доираи Барнома маҳсуб мёбад. Бештари заминҳои дар ҳолати ғайриқаноатбахши қарордошта ба шаҳру нохияҳои Конибодом, Исфара, Ашт, Маҷҷориа ва Б. Ғафуров рост меояд.

Илова бар ин, қисми зиёди заминҳои нохияи Айнӣ гирифтори эррозияи обӣ шудааст. Дефилятсияи хок дар атрофи обанбори Қайроққум ва минтақаи соҳилии дарёи Сир пахн шудааст. Бештар ба эррозияи бодлесӣ хокҳои шаҳру нохияҳои Конибодом, Зафаробод, Ашт, Спитамен ва Деваштич гирифткоранд.

Ба ҳолати мелиоративии заминҳо сатҳи обҳои зеризаминиӣ ва дараҷаи минерализатсияи онҳо таъсири бештар мерасонад.

Ҷадвали №3 Сатҳи обҳои зеризаминиӣ аз рӯи майдонҳо дар солҳои 2010-2014 (га)

Чуқурӣ	2010	2011	2012	2013	2014
то 1,0 м	3461	3425	2563	2638	1990
аз 1,0-1,5 м	12470	11573	17374	14020	11481
аз 1,5-2,0 м	18313	12808	14926	18837	6429
Ҳамагӣ	34244	27806	34863	24300	19900

Сатҳи баланди оби зеризаминиӣ ба баландшавии дараҷаи минерализатсияи об ва шӯршавии хок оварда мерасонад.

Бо ин мақсад усулҳои пешкадами обёрий ҷорӣ гардида, дар ин замона бо истифода намудани технологияи замонавӣ дар соли 2015 дар майдони 100 гектар усули обмонии қатрагӣ ба роҳ монда шуд.

Минтақаҳое, ки бештар аз оғатҳои табиӣ зарар мебинанд, ҳавзаи дарёи Зарафшон, шаҳру нохияҳои Исфара Ашт, Деваштич, Спитамен, Панҷакент ва Шаҳристон мебошанд. Бо мақсади гузаронидани корҳои соҳилмустаҳкамқунӣ ва бартараф намудани мушкилиҳои мавҷуда ҳамасола аз ҳисоби маблағҳои ҳаққи хизмати обрасонӣ аз 150 то 200 ҳазор сомонӣ чудо карда мешавад.

Дар баробари ин, қисми зиёди минтақаҳои аҳолинишини вилоятро (н. Б. Ғафуров, Маҷҷориа, Ҷ. Расулов) баландшавии оби зеризаминиӣ таҳдид намуда, ҳолати бади санитарию эпидемиологиро ба миён меоварад.

Таҳлилҳо собит месозанд, ки вазъи молиявии соҳа ноустувор буда. дикқати маҳсусро талаб менамояд. Ин аст, ки дар соли 2014 арзиши аслии хизмати обрасонӣ барои 1 м³ об (бо назардошти андози арзиши иловашуда (ААИ) 3,33 дирамро ташкил дода, 55 фоизи он барои пардохти ҳаққи хизматрасонӣ барои таъмини нерӯи барқ

равона мегардад. Ин дар холест, ки арзиши хизмати обрасонӣ барои 1 м³ об ба андозаи 1,5 дирам (без назардошти ААИ) муқаррар карда шудааст, ки ин ҳарочоти аслии соҳаро руйпуш карда наметавонад.

Инчунин, зиёд будани қарзи ҳочагиҳои кишоварзӣ, ки ҳачми он дар соли 2014 7,35 млн. сомониро ташкил медиҳад, вазъи соҳаро мушкилтар мегардонад.

Муаммоҳои асосии бахш аз инҳо иборатанд;

- кори ғайриқаноатбахши ҷохҳои обкашии мелиоративӣ;
- саривақт ва пурра тоза накардан шабакаҳои заҳбуру заҳкаш, бахусус заҳбурҳои доҳилиҳочагӣ, ҷорабиниҳои агротехникӣ (общий кардани заминҳо ва киштгардон);
- норасогии техниқӣ ва воситаҳои молиявӣ;
- пурра муҷаҳҳаз набудани озмоишгоҳҳо бо таҷҳизоти замонавӣ;
- норасогии қадрҳои баландиҳтисос;
- аз кор рафтани мутахассисони ботаҷриба;
- кам будани музди меҳнат ва сари вақт пардоҳт нагардидани он.

Барои бахши мазкур ҷунин ҳадафҳои муқаррар шудаанд:

- баланд бардоштани самаранокии истифодай захираҳои об ва иштирок дар танзими байниминтақавии захираҳои об;
- беҳтар кардани ҳолати мелиоративии захираҳои замин;
- кам кардани ифлосшавии муҳити зист.

Барои самаранок истифодабарии захираҳои мавҷудаи об вазифаҳои зерин бояд иҷро шаванд:

- таъмини саривақтӣ ва доимии оби полезӣ мувофиқи нақша;
- барқарорсозӣ ва таҷдиди системаҳои ирригатсионӣ, мелиоративӣ ва пойгоҳҳои обкашӣ;
- ташкили обёрии мошинӣ ва ҳудҷорӣ;
- мустаҳкамкунии соҳили дарёҳо ва қабатҳо, муҳофизати онҳо аз зериобмонӣ ва ҳаробшавӣ.

Барқарорсозӣ ва таҷдиди системаҳои ирригатсионӣ ва мелиоративӣ, иваз намудани агрегатҳои обкашӣ, барқарорсозӣ ва афзоиши қобилияти обгузаронии каналҳо, соҳтмони обанборҳо, таъмири асосии қубурҳои обгузар ва ғайраро пешбинӣ мекунад.

Барои баланд бардоштани самаранокии истифодай захираҳои об ва иштирок дар танзими байниминтақавии захираҳои об масъалаи ҷорӣ намудани идоракунии ҳамбастаи захираҳои обии ҳавзаи дарёҳои Сир ва Зарафшон бояд ҳалли ҳудро ёбад. Дар ин самт ҷорабиниҳои зерин амалӣ ҳоҳанд шуд:

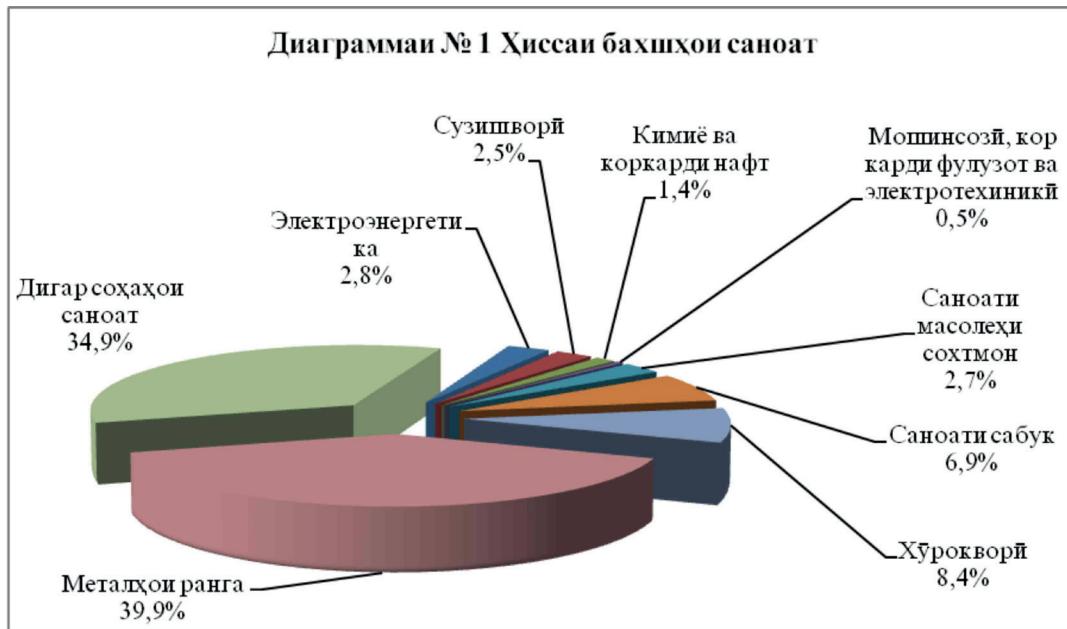
- нақшай гузариш ба идоракунии ҳамбастаи захираҳои обии ҳавзаҳои зикргардида тартиб дода мешавад;
- барномаҳо ва нақшоҳои даҳлдор оиди баланд бардоштани иқтидори маҷмӯии ҳочагии оби ин ҳавза таҳия мегардад.

Бо мақсади амалӣ намудани вазифаҳои мазкур баррасии лоиҳаи гузаронидани қисми оби дарёи Зарафшон ба минтақаи кӯҳии Қизилӣ ҷиҳати обёрий намудани заминҳои бекорхобида ва таъмин намудани аҳолӣ бо оби нӯшкӣ бояд мавриди баррасӣ қарор гирад. Иштироки намояндагони вилоят дар муколамаи фаромарзӣ оид ба истифодай муштараки захираҳои об аз ҷониби ноҳияҳои наздимарзӣ низ аҳамияти маҳсус дорад.

Иҷро намудани ҷорабиниҳо оиди беҳтар кардани ҳолати мелиоративии замин имконияти зиёд намудани майдони заминҳои кишоварзии ҳолати мелиоративиашон беҳтарро на камтар аз 3950 гектар дар як сол фароҳам меоварад. Ғайр аз ин, ҳачми таъминоти об бо усули гардиш 2,5 маротиба афзоиш ҳоҳад ёфт.

3.2. Саноат

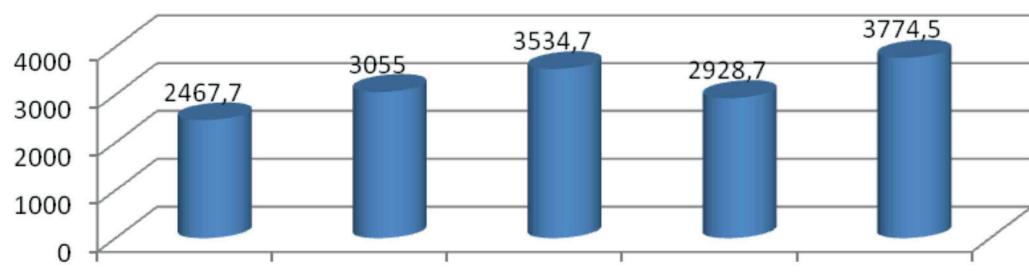
Таҳлили ҳолати умумӣ. Саноати вилоят қисми ҷудонашаванди саноати кишвар буда, соли 2014 ҳисса он дар таркиби ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатии кишвар 35,9 фоизро ташкил намудааст. Соҳаи мазкур иқтидори бузурги саноати сабук ва ҳӯрокворӣ, комплексҳои сӯзишвории энергетикӣ, истихроҷи маъдан, кимиё, мошинсозӣ, электротехникиӣ, истеҳсоли масолеҳи соҳтмонӣ ва саноати мудофиавиро дар бар мегирад.

Тайи солҳои охир шумораи умумии корхонаҳои саноатӣ пайваста афзоиш ёфта, шумораи он аз 253 адади соли 2010 то 570 адад дар оғози соли 2015 расонида шуд, ки бунёди 164 корхонаву коргоҳҳои нав ба соли 2014 рост меояд. Шумораи умумии кормандони соҳа 21,2 ҳазор нафар буда, ҳисса онҳо дар соҳтори таркибии шуғли вилоят ба 11 фоиз баробар аст. Илова ба ин, тибқи нақшай соли 2015 бунёди 170 корхонаву коргоҳҳои нави саноатии дигар барои таъсиси 5,3 ҳазор ҷойҳои нави корӣ дар назар дошта шудааст.

Дар соли 2014 ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ 3774,5 млн. сомониро ташкил дод, ки дар қиёс ба соли 2010 ба 1306,8 млн. сомонӣ ва ё 52,9 фоиз зиёд мебошад.

Диаграммаи № 2. Ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ тӯли солҳои 2010 – 2014 (млн. сомонӣ)

Бо мақсади ба кор даровардани иқтидорхой нави истеҳсолӣ дар ҳудуди вилоят бунёди як қатор корхонаҳои саноатӣ, аз қабили корхонаи сementбарории “Хуаксин Гаюр Сүғд сement” бо иқтидори истеҳсолии 1,2 млн. тонна сement дар як сол (н. Б.Фафуров), корхонаи коркарди нафти “Нафтрасон” бо иқтидори 70 ҳазор тонна дар як сол (шахри Конибодом) ва Комбинати металлургӣ бо иқтидори 50 ҳазор тонна сурб ва 50 ҳазор тонна рух (ш. Истиқлол) пешбинӣ гардидааст.

3.2.1. Саноати хӯрокворӣ

Ҳолати кунунӣ ва мушкилоти соҳа. Соҳаи мазкурҳамчун ҷузъи комплекси агросаноатӣ дар рушди иқтисодиёти вилоят мавқеи маҳсус дорад. Ҳиссаи он дар соҳтори ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатии вилоят 8,4 фоизро ташкил медиҳад.

Ҷадвали № 1. Истеҳсоли намудҳои асосии маҳсулоти хӯрокворӣ

Номгӯи маҳсулот	Воҳиди ченак	2010	2011	2012	2013	2014
Гӯшт, аз ҷумла: зермаҳсулоти категорияи 1	ҳазор тонна	7,2	7,4	7,6	8,3	11,6
Маҳсулоти ҳасибӣ	тонна	121,1	156	300,5	420,3	831,5
Маҳсулоти шири холис бо ҳисоби шир	ҳазор тонна	0,2	0,2	0,6	0,8	1,9
Равғани растаниӣ	ҳазор тонна	4	4,4	5,7	5,0	4,9
Консерваҳои мевагию сабзавотӣ	млн.қуттии шартӣ	31,6	42	45,1	37,8	14,5
Маҳсулоти макаронӣ	тонна	82,5	174,8	1776,0	2717,4	5474,4
Намак	ҳазор тонна	11,1	7,6	10,0	10,2	11,0
Маҳсулоти қаннодӣ	ҳазор тонна	2	2,1	2,7	3,7	4,0
Ярма	ҳазор тонна	3,6		8,4	9,3	5,7
Нӯшокиҳои ташнашикан	ҳазор дал.	3130,9	3460,7	4466,7	5378,6	5915,2
Арақ ва маҳсулоти ликёриӣ	ҳазор дал	33,2	27,8	29,3	41,9	35,7
Оби ҷав	ҳазор дал.	61,2	53,9	48,2	44,9	48,7

Соҳаи мазкур дар таъмин намудани амнияти озукавории на танҳо вилоят, балки тамоми кишвар нақши муҳимро мебозад.

Умуман, бо вучуди динамикаи мусбат, таъминот бо маҳсулоти алоҳида дар сатҳи паст қарор дорад. Дар мавриди шиддат гирифтани мушкилоти норасоии озукаворӣ дар ҷаҳон, ҳудтаъминкунии нопурра бо озукаворӣ аз як тараф ва монеаҳои эҳтимолӣ дар ворид намудани он аз ҷониби кишварҳои содиркунанд (маймурӣ, иқтисодӣ) аз дигар тараф бо тафйирёбии манфии вазъият дар бозори озукавории вилоят метавонад таҳдид кунад.

Аммо мушкилоти зерини корхонаҳои соҳаи саноати хӯрокворӣ ба ин монеа ҳастанд:

- маркетинг ва фурӯши сусти маҳсулоти истеҳсоли худӣ;
- сатҳи пасти техникии истеҳсолот ва мувофиқан сифати пасти маҳсулоти тайёр;
- самаранок истифода нашудани иқтидорҳои истеҳсолии мавҷуда;
- норасони ашёи хом;
- гаронии арзиши маҳсулоти кишоварзӣ;
- набудани марказҳои логистики;
- сатҳи пасти ҳамкории корхонаҳои соҳа бо истеҳсолкунандагони масҳсулоти кишоварзӣ.

Дар робита бо вазъияти зикршуда ҳадафҳои асосии рушди саноати ҳӯрокворӣ инҳо мебошанд:

- I. Таъмин намудани амнияти озуқаворӣ ва мусоидат ба баланд бардоштани рақобатпазирӣ маҳсулоти саноати озуқаворӣ ва баҳусус маҳсулоти консерваи мевагию сабзавотӣ ва зиёд намудани ҳаҷми содироти он;
- II. Тавсеаи коркарди маҳсулоте, ки дар вилоят истеҳсол мешавад;
- III. Ба роҳ мондани истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ бо мақсади таъмини ашёи хом барои корхонаҳои коркард.

Вобаста ба ин, зиёд намудани истеҳсоли худии маҳсулоти асосии озуқаворӣ яке аз вазифаҳои асосии соҳа ба ҳисоб меравад.

Бо мақсади таъмин намудани амнияти озуқаворӣ ҳамчун вазифаи аввалиндаражадар ин самт ташкил намудани низоми мониторинг мухим арзёбӣ мегардад. Он дар оянда имконият медиҳад, то чорабиниҳои мушаххасе, ки ба таъмини бештари вилоят бо маҳсулоти асосии озуқавории истеҳсоли маҳаллӣ ба нақша гирифта шудаанд, амалӣ гарданд.

Цихати таъмин намудани аҳолӣ бо маҳсулоти асосии озуқаворӣ ба монанди галладонагӣ, орд, шакар ва гайра номгӯйи чорабиниҳои ба ҷойивазқунии воридоти маҳсулоти мазкур равонашуда тартиб дода мешаванд.

Баланд бардоштани рақобатпазирӣ маҳсулоти ватанӣ тавассути ташкил намудани дастирии иттилоотию машваратии корхонаҳо бо мақсади баланд бардоштани иқтидори онҳо барои содирот ва такмилдиҳии низоми маркетинги маҳсулоти ватанӣ таъмин мегардад.

Бо мақсади вусъат баҳшидан ба коркарди маҳсулоти истеҳсолшаванда ва дар ин замина ба даст овардани даромади иловагӣ масъалаҳои зерин бояд ҳал карда шаванд:

- ҷорӣ намудани технологияҳои нави коркарди маҳсулот;
- ҷорӣ намудани технологияҳои нави бастубанд;
- истифодаи самараноки иқтидорҳои мавҷудаи коркард тавассути таъмини пурраи талабот бо ашёи хом;
- ба роҳ мондани бунёди корхонаҳои нав.

Дар ин замина татбиқи якчанд лоиҳаҳо аз қабили:

- таҷдид ва барқарорсозии ҳатти истеҳсоли консерваҳои ҳӯроки кӯдакон;
- ҷорӣ намудани таҷхизоти нав «Пресси лентагӣ» барои истеҳсоли шарбатҳои себи соғкорӣ кардашудаи серғизо, консерваҳои гуногун, шакар ва равған пешбинӣ карда мешавад.

Ҳалли ин масъалаҳо ба таъсиси ҷойҳои кори нав, зиёдшавии арзиши иловашудаи маҳсулот ва беҳдошти сифати маҳсулот замина гузошта, ба афзоиши содирот ва пешбури махсулоти вилоят ба бозорҳои кишварҳои ИДМ оварда мерасонад.

3.2.2. Саноати сабук

Таҳлили ҳолати умумӣ. Рушди соҳаи саноати сабук яке аз самтҳои афзалиятноки рушди соҳаи саноати вилоят дар доираи барнома ба ҳисоб рафта, нақши он дар пешрафти иқтисодиёти вилоят назаррас арзёбӣ мегардад.

Дар соли 2014 вазни қиёсии соҳаи саноати сабук дар таркиби ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ ба 6,9 фоиз баробар шудааст.

Тайи солҳои охир соҳтмону азнавсозӣ ва фаъол гардидани як қатор корхонаҳои саноати сабук, аз ҷумла “Атласи Ҳучанд”, “ВТ-силк”, “Олим-текстайл”, “Нику Ҳучанд”, “Ресандай Тоҷикистон” ва “Спитамен текстайл” ба афзун гардидани ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ замина гузошт.

Илова бар ин, соҳта ба истифода додани 102 маркази адрасбофӣ (бо фарогирии 165 нафар ҳунарманд ва 933 нафар шогирдони онҳо) ва зиёда аз 70 маркази қолинбофӣ (бо фарогирии 1245 нафар) боиси эҳё ва рушди ҳунарҳои мардумӣ, аз ҷумла қолинбофӣ ва адрасу атласбофии дастӣ гардида истодааст. Бо мақсади идома додани рушди ҳунарҳои мардумӣ соли 2015 дар вилоят бунёди 150 маркази таълими-истеҳсолии адрасу атласбофии дастӣ барои 9 ҳазор ҷойи корӣ ба гардида, дар давраи татбиқи барнома кор дар ин самт тақвият дода ҳоҳад шуд.

Новобаста аз ин, соҳаи саноати сабук дар натиҷаи таъсири омилҳои берунӣ ва мушкилоти мавҷуда дар ҳолати ногувор қарор дорад.

Мушкилиҳои асосии соҳа:

• норасоии техникаю технологияҳои нав ва фарсудашавии таҷхизоти мавҷуда (то 60 фоиз);

- даромаднокии нокифояи истеҳсолот;
- истифодаи нокифояи иқтидорҳои истеҳсолӣ (аз 5 то 25 фоиз);
- Норасогии воситаҳои молиявӣ;
- Норасогии кадрҳои баландихтисос ва гайра;
- Номукаммалии низоми андозбандӣ.

Афзалияти асосӣ дар соҳаи мазкур ин рушди соҳаи саноати сабук дар заманаи коркарди ашёи хоми кишоварзӣ маҳсуб меёбад.

Барои рушди саноати сабук ҳадафҳои зерин муайян карда шуданд:

- I. Зиёд намудани ҳаҷми истеҳсоли маҳсулот дар саноати сабук;
- II. Афзун намудани коркарди пурраи ашёи хоми дар доҳили кишвар истеҳсолшуда;
- III. Баланд бардоштани сатҳи рақобатпазирии маҳсулот;
- IV. Рушди минбаъдаи ҳунарҳои мардумӣ;
- V. Омодасозии қардрӯи соҳаи саноати сабук;
- VI. Тақвияти фаъолият дар самти маркетинг.

Барои расидан ба ҳадафҳои пешбинигардида масъалаҳои зерин бояд ҳалли худро ёбанд:

- беҳтар намудани истифодаи иқтидорҳои мавҷудаи истеҳсолӣ;
- гузаронидани модернизатсия ва азnavтаҷхизонии техникии корхонаҳо;
- рақобатпазир намудани маҳсулоти истеҳсолшуда;
- ба роҳ мондани истеҳсоли маҳсулоти ба содирот нигаронидашуда ва воридотивазқунанда.

Фароҳам овардани шароит барои коркарди ашёи хоми истеҳсолӣ, ҳалли масъалаи ба кор андохтани корхонаҳои навро дар заманаи ташабbusҳои бахши хусусӣ ва сармояи хориҷӣ талаб менамояд.

Бинобар ин, дар доираи барнома ташкил намудани на кам аз 10 нуқтаи қабул ва коркарди ашёи хоми чорво (пӯст ва пашм) дар шаҳру ноҳияҳои вилоят низ дар назар аст.

3.2.3. Металлургияи ранга

Таҳлили ҳолат. Металлургияи ранга яке аз бахшҳои асосии саноати вилоят маҳсуб ёфта, ҳиссаи он дар таркиби ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатии вилоят 39,9 фоизро ташкил медиҳад. Дар ин соҳа зиёда аз 4 ҳазор нафар коргарони фаъолият менамояд, ки ин ба 18,9 фоизи шумораи умумии коргарони соҳаи саноат баробар аст.

Махсулоти асосии истеҳсоли соҳа тилло, нуқра, концентрати сурмаву симоб, концентрати сурбу рух ва концентрати сурбу нуқра мебошад. Солҳои охир иқтидорҳои кӯҳнаи истеҳсолӣ дар соҳа барқарор ва иқтидорҳои нав соҳта ба истифода дода шуданд. Дар шаҳрҳои Панҷакент ва Қайроқкум коргоҳҳои ганигардонии тилло ва истеҳсоли концентрати мис бунёд ва технологияҳои нави ганигардонии маъдан ҷорӣ карда шуданд. Дар ин замина, мутахассисони зиёд ихтисоси худро дар соҳаи технологияҳои ганигардонӣ ва аффинаж такмил доданд.

Новобаста аз ин, дар ҳудуди вилоят ҳоло иқтидор ва имкониятҳои истеҳсолӣ пурра истифодаи нагардидаанд ва дар доираи Барномаи мазкур ба кор андохтани онҳо яке аз самтҳои афзалиятнок ба ҳисоб меравад.

Дар баробари ин, як қатор мушкилиҳое мавҷуданд, ки садди роҳи рушди соҳа гардида истодаанд; аз ҷумла:

- сатҳи баланди фарсадашавии воситаҳои асосӣ;
- истифодаи нокифояи иқтидорҳои истеҳсолӣ, ҳиссаи калони моликият ва воситаҳои асосии истифоданашуда;
- норасогии воситаҳои молиявӣ барои васеъ намудани доираи истеҳсолот;
- мушкилии дастрасӣ ба қарзҳои миёнамӯҳлат ва дарозмуддати бонкӣ (баланд будани фоизҳо ва кӯтоҳ будани мӯҳлати баргардонидани онҳо).

Афзалиятҳои соҳаи металлургияи ранга аз инҳо иборатанд;

- афзоиши истихроҳи металлҳои асиљ, қалъагӣ, сурма, симоб, сурб ва рух;
- рушди комплекси коркарди маъданни кӯҳӣ ва ба роҳ мондани истеҳсоли маҳсулоти ниҳоӣ;
- васеъ намудани фаъолияти корхонаҳои мавҷуда.

Барои рушди металлургияи ранга вазифаҳои зерин бояд амалӣ карда шаванд:

I. Гузаронидани корҳои геологию ҷустуҷӯй ҷиҳати дақиқ намудани захираҳои канданиҳои фоиданок;

II. Ташкил намудани истихроҷ ва коркарди маъдан дар захираҳои тасдиқшудаи канданиҳои фоиданок;

III. Тавсейи истеҳсолот дар конҳои мавҷуда ва таъсис додани ҷойҳои кори иловагӣ;

IV. Кам кардани таъсири антропогенӣ ба муҳити зист ва саломатии аҳолӣ.

Барои ҳалли вазифаҳои пешбинишуда амалӣ намудани тадбирҳои зерин заруранд:

• ҷалби ширкатҳои хориҷӣ ва таҳқиқоти геологии маҳаллӣ барои таҳқиқи конҳои нав ва омода намудани онҳо барои истихроҷ;

- истихроҷ ва коркарди маъдан дар конҳои тасдиқшуда;
- ҳали масъалаи ҳавасмандкунӣ, ҷорӣ кардани технологияҳои пешқадами истихроҷимаъдан;

• азҳудкунии саноатии кони нуқраи “Конимансури калон”;

• наасби таҷҳизоти замонавӣ ҷиҳати паст кардани таъсири манғӣ ба муҳити зист.

Бо мақсади рушди минбаъдаи соҳа дар доираи Барнома бунёди як қатор корхонаҳои калон, аз ҷумла соҳта ба истифода додани комбинати металлургӣ бо иқтидори коркарди 50 ҳазор тонна сурб ва 50 ҳазор тонна рух барои 1300 ҷойи корӣ ва ҶДММ «Нуқрафом» (ш. Истиклол) дар назар дошта шудааст. Инчунин, барқарор намудани фаъолияти ҶСШК КМА «Адрасмон» низ пешбинӣ мешавад.

3.2.4. Комплекси сӯзишворию энергетикий

Бо вуҷуди иқтидори мавҷудаи комплекси сӯзишворию энергетикий, вилоят аз воридоти сӯзишворӣ хеле вобаста мебошад. Комплекси сӯзишворию энергетикии вилоят аз корхонаҳои саноати нафту газ, ангишт ва энергетикаи барқӣборат буда, вазни қиёсии он дар таркиби ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ 4,9 фоизро ташкил медиҳад.

3.2.4.1. Энергетика

Таҳлили ҳолати умумӣ. Нерӯи барқ дар вилоят тавассути нерӯгоҳи барқи обии “Дӯстии ҳалқҳо”-и шаҳри Қайроқкум (126 МВт.) ва 74 нерӯгоҳи барқи обии хурд бо тавоноии умумии 8924,1 кВт тавлид мешавад, ки дар сурати бо иқтидори пурра кор кардани НБО “Дӯстии ҳалқҳо” ҳамагӣ 23,3 фоизи талаботи вилоятро ба нерӯи барқ қонеъ мегардонаду ҳалос. Ҳоло талаботи умумии нерӯи барқ дар вилоят дар як сол 5,0 млрд. кВт/соатро ташкил медиҳад.

Дар амал, соли 2015 дар НБО “Дӯстии ҳалқҳо” 659,0 млн. кВт/соат нерӯи барқ истехсол карда шудааст, ки дар якчоягӣ бо нерӯи барқи истехсолнамудаи нерӯгоҳҳои хурди ҳудуди вилоят такрибан 14,7 фоизи талаботи солонаро дар вилоят таъмин намуд.

Мушкилоти асосие, ки дар ин самт ба муҳоҳида мерасад, ин норасогии ҳатҳои интиқоли барқ, дар масофаи дур ҷойгир будани истоҳои тавлидкунандай барқ, танзими ноустувори шиддат, баҳусус дар фасли тобистон ҳангоми кори истоҳои обкашӣ, таъмирталаб гардидани таҷхизоти асосӣ дар шабакаҳои барқӣ ва ба азnavsозӣ ниёз доштани онҳо мебошад.

Ҳадафҳои асосии рушди баҳши мазкур инҳо мебошанд:

- I. Таъмин намудани аҳолӣ ва корҳонаҳои саноатӣ бо нерӯи барқи боэътиҳод;
- II. Сарфай энергия;
- III. Истифодай васеи манбаҳои алтернативии барқ (бод, офтоб).

Дар доираи ноилшавӣ ба ҳадафи якум соҳтмон, таҷдид ва азnavsозии иншоотҳои энергетикӣ дар назар аст. Аз ҷумла, ба таҷдиҳи НБО-и “Дӯстии ҳалқҳо”, корҳои лоиҳа-кашии соҳтмони НБО «Айнӣ» (150 мВт), соҳтмони НБО «Дупула» (90 мВт), соҳтмони НБО «Оббурдон» (140 мВт), соҳтмони НБО «Фондарё» (300 мВт) афзалият дода мешавад. Ҳамзамон, дар доираи дастгирии соҳтмони нерӯгоҳҳои хурд бо ҷалби сармояи дохилӣ корҳои соҳтмонӣ ва лоиҳа-кашии 2 адад нерӯгоҳи хурд бо иқтидори 800 кВт ба роҳ монда шудааст.

Таъмин намудани эътиҳодияти барқтаъминкуни тавассути ҷорӣ намудани баҳисобигирии дақиқ ва ҷамъоварии саривақтӣ ва босифати маблағи истифодай барқ ба даст оварда мешавад. Ин вазъи молиявии ширкатҳои тақсимкунандаро беҳтар намуда, ба афзоиши сармоягузориҳо дар нигоҳдории шабакаҳо имконият ҳоҳад дод.

Дар натиҷаи амалий намудани ин нақшаҳо то соли 2020 талаботи вилоят бо қувваи барқ 100,0 фоиз қонеъ гардонида ҳоҳад шуд.

3.2.4.2. Саноати нафту газ ва ангишт

Таҳлили ҳолати умумӣ. Захираҳои эҳтимолии истиҳроҷшавандай ашёи хоми карбогидриди вилоят ҳамагӣ 108 млн.тонна сӯзишвории шартӣ, аз ҷумла нафт - 47,5 млн. тонна, газ - 53 млрд. м³, конденсат - 7,5 млн. тоннаро ташкил медиҳад. Дар ҳудуди вилоят захираҳои зиёди геологӣ иборат аз 2 млрд. тонна мавҷуданд.

Ҳачми умумии нафти то соли 2014 истиҳроҷшуда - 3,55 млн. тонна, газ - 3,9 млрд. м³, конденсат - 0,49 млн. тоннаро ташкил додааст. Омӯхташавии майдонҳо иборат аз 5,2 ҳаз. км² ба ҳисоби миёна 138,3 м/км³ ё як ҷоҳ дар 19 км³-ро ташкил медиҳад. Ҳамзамон, зиёда аз 95фоизи ҳачми корҳои пармакунӣ ба ҳудуди самти ҷанубӣ ва қитъаҳои ба он ҳамсояи минтақаи соҳториу тектоникии марказии Фарғона рост меояд. Минтақаи зерфишор, қисми марказии пастӣ, пайванди гарбӣ ва самти шимолӣ кам омӯхта шудаанд.

Дараҷаи таҳқиқоти қаъри замини вилоят аз рӯи нафт 18 % фоиз ва газ 5 % фоизро ташкил медиҳад. Дараҷаи таҳқиқот нисбати бурриш низ номунтазам аст. Қабатҳои палеогенӣ, ки бо онҳо ҳамаи конҳои маъруф алоқаманданд, аз ҳама бештар таҳқиқшудаанд. Дар таркиби онҳо нафт ва газ мутаносибан 22 % ва 39 % фоизро ташкил медиҳад. Қабатҳои бӯр, ки дар онҳо захираҳои нафт, газ ва конденсат (Қарақчиқуми ши-

молӣ) муайян шудаанд, хеле кам таҳқиқ шудаанд.

Калонтарин кон дар давраи кунунӣ кони Ниёзбеки Қараҷикуми шимолии шаҳри Конибодом маҳсуб мейбад. Захираҳои ибтидоии нафт дар кони мазкур 5,1 млн. тоннаро ташкил медиҳанд. Истихроҳи ибтидоии захираҳо ба 1,6 млн. тонна баробар мебошад. Ба ҳолати 1 январи соли 2015 наздик 1,4 млн. тонна нафт истихроҳ шудааст.

Дар вилоят 8 адад корхонаи истихроҳи ангишт, аз ҷумла Шӯроб, Фон-Яғноб, Равот, Могиён ва Қиҷрут-Заурон дар заминаи конҳои дорои захираҳои бузурги ангишт фаъолият мекунанд. Ҳусусияти ҳоси ҳамаи конҳои ангишт дар он аст, ки онҳо дар минтаҳаҳои шикастӣ тектоникий ва тафийрёбии қӯҳҳо бо релефи маҳаллии дастнорас ҷойгир шудаанд. Дар ҳудуди вилоят захираҳои геологӣ зиёда аз 2 млрд. тоннаро ташкил медиҳанд.

Дар вилоят ду кони бузурги ангишт Шӯроб ва Фон-Яғноб мавриди истифода қарор дода шудаанд. Захираҳои кони Шӯроб 130 млн. тоннаро ташкил медиҳанд. Айни замон, истихроҳи ангишт дар чуқурии 350-400 метр аз сатҳи замин амалӣ мегардад. Захираҳои Кони «Фон-Яғноб» зиёда аз 1,5 млрд. тоннаро ташкил медиҳанд. Кони мазкур аввали солҳои 80-уми асри гузашта ба фаъолияти худ оғоз намуда, соли 2014 дар он ба микдори 477,1 ҳазор тонна ангишт истихроҳ карда шуд.

Айни замон, дар вилоят якчанд майдони ояндадори соҳаи нафту газ, аз қабили Маҳрам, Супе-Тауи ғарбӣ, Супе-Тауи шарқӣ, Равот-Патари шимолӣ, Патари ҷанубӣ, Тағой Қўйҷӣ, Ҳамирҷӯй, Мелниково, Конибодоми ғарбӣ, Оби-шифои ғарбӣ мавҷуданд, ки дар заминаи онҳоазхудқуни усулҳои нави истихроҳи нафт роҳандозӣ ва корхонаҳои коркарди нафт бунёд карда ҳоҳанд шуд.

Мушкилоти саноати нафту газ ва ангишт инҳо мебошанд:

- танқисии маблағгузорӣ барои парма кардани ҷоҳҳои нави ҷустуҷӯй;
- фарсадашавии техникаву таҷҳизоти корхонаҳои соҳа.

Ҳадафи бахши мазкур ин пайваста зиёд кардани истихроҳи ангишт ва нафт мебошад.

Барои расидан ба ҳадафи мазкур амалӣ гардонидани вазифаҳои зерин зарур аст:

- ҷорӣ намудани технологияи нави истихроҳи нафт аз чуқурии 6500 метр;
- азхудқуни усулҳои нави истихроҳи нафт;
- ташкили корхонаҳои коркарди нафт.

Дар сурати пайдо шудани сармоягузориҳо бо ҷалби технологияҳои пешқадам натиҷаҳои назаррас ва мусбатро дар шимоли Тоҷикистон метавон ба даст овард ва соҳаи нафту газ метавонад мавқеи сазоворро дар иқтисодиёти Тоҷикистон ишғол намояд.

3.2.5. Таъсири соҳаи саноат ба муҳити зист.

Дар ҳудуди вилоят корхонаҳои истихроҳи маъдан ҷойгир шудаанд. Фаъолияти истехсолии корхонаҳои мазкур боиси пайдо шудани хоктӯдаҳо ва расонидани заар ба экологияи минтаҳаҳои қӯҳӣ гаштааст.

Бояд қайд кард, ки дар шаҳракҳои Чорукдаррон, Консой, Адрасмон, Сарвода корхонаҳои алоҳида ҳам иншоотҳои партовобтозакунӣ доранд, ки ҳамаи онҳо аз дарони шӯравӣ соҳта дар истифода қарор доранд. Ҳамаи онҳо фарсада шуда, таъмири асосиро тақозо доранд. Мувоғики натиҷаи ҳисоби умумӣ ҳаҷми обҳои тозакарданашуда дар 14-адад СКС-ҳои аз фаъолият бозмонда 18,6 млн. м³/сол-ро ташкил медиҳад, ки ҳамаи он ба муҳити зист партофта мешавад.

Аз гуфтаҳои боло ҳулоса бармеояд, ки 99,0 фоизи иншоотҳои партовобтозакунии шаҳру ноҳияҳо дар корхонаҳои алоҳидаи ҳудуди вилоят фаъолият бурда, солҳои 1960-1990 ба истифода дода шудаанд. Айни ҳол, онҳо хеле фарсада ва таъмирталаб буда, барои таъмири ин иншоотҳо маблағи зиёд зарур аст. Аз ин лиҳоз, барои ҳалли муаммои мазкур ҷалби маблағҳои сармоягузорони ҳориҷӣ, корхонаҳои гайридавлатӣ, буҷети

чумхуриявию вилоятӣ лозим аст.

Дар вилоят таҷрибаи омехта кардани партовоби саноатӣ ва майшӣ ва тозакуни онҳо дар яке аз иншоотҳои обтозакунӣ мавриди истифода қарор дода шудааст. Корхонаҳои коммуналий имконияти гузаронидани ташхиси лабораториро надоранд ва аз ин сабаб назорати партовобҳои саноатӣ қариб бурда намешавад. Бо назардошти он, ки аксарияти иншоотҳои обтозакунӣ дар вилоят ғайрисамаранок фаъолият доранд, партовҳои онҳо «шартан тозакардашуда» ба ҳисоб мераванд ва баъзе аз онҳо партовобро бе ягон тозакунӣ ба обҳои рӯизамини ё ба заминҳои обёришаванда мепартоянд, ки ба ифлосшавии обҳои рӯизамини, зеризамини ва заминҳо оварда мерасонад. Сабаби чунин вазъият дар иншоотҳои обтозакунӣ фарсадашавии моддӣ ва маънавии таҷхизотҳои онҳо ба ҳисоб меравад.

Яке аз манбаъҳои асосии ифлосшавии ҳавои атмосферии вилоят аз рӯи ҳачм партовҳои моддаҳои зарарнок ва иншоотҳои саноатӣ ба ҳисоб мераванд.

Мақсади асосӣ барои беҳтар кардани параметрҳои муҳити зист ин коҳиш додани ифлосшавии атмосфера мебошад.

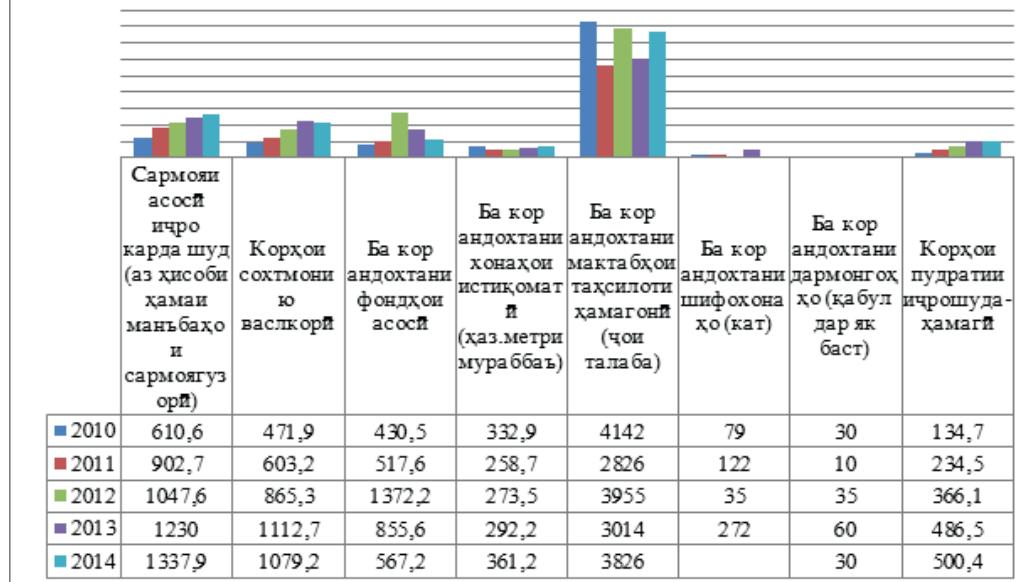
Барои барапаф намудани ифлосшавии атмосфера бояд вазафаҳои зерин халли ҳудро ёбанд:

- дар корхонаҳои саноатӣ (хусусан дар корхонаҳои коркарди пахта, корхонаҳои хиштбарорӣ ва равғанбарорӣ) таҷхизоти ҷангқаппакҳо мавҷуданд, ки онҳоро иваз кардан лозим;
- ташкили дидбонгоҳҳои метеорологӣ барои муайян намудани сатҳи ифлосшавии ҳавои атмосфера дар шаҳру нохияҳо.

3.3. Соҳтмон

Таҳлили ҳолати умумӣ ва мушкилот. Соҳтмон яке аз бахшҳои асосии иқтисодиёти вилоят ба ҳисоб рафта, нақши он дар пешрафти иқтисодиёт ва дар ин замина таъсиси ҷойҳои нави корӣ баланд арзёбӣ мегардад. Айни замон, дар ин соҳа зиёда аз 6 ҳазор нафар коргарон кор мекунанд. Илова бар ин, дар соли 2016 таъсиси 18 корхонаи истеҳсоли маҳсулоти соҳтмонӣ бо 314 ҷойи кории нав пешбинӣ гардидааст.

Диаграммаи №1 Тамоюли афзоиши нишондиҳандаҳои асосии соҳаи соҳтмон дар тӯли солҳои 2010 -2014 (млн. сомонӣ)

Тайи солҳои охир афзоиши нишондиҳандаҳои соҳаи соҳтмон ба мушоҳида расида, дар давоми 5 соли охир ҳаҷми сармоягузориҳои асосӣ дар соҳтмон зиёда аз 2,1 маротиба, корҳои соҳтмонию васлкорӣ 2,2 маротиба, ба кор андоҳтани фондҳои асосӣ 1,7 фоиз ва корҳои пудратии иҷрошуда 3,7 маротиба афзудааст.

Барои таъмин намудани эҳтиёчи аҳолӣ ва ташкилоту муассисаҳои даҳлдор бо масолеҳи соҳтмонӣ дар заминаи МОИ «Суғд» 7 субъекти истеҳсолӣ ба қайд гирифта шудааст, ки онҳо ба истеҳсоли ранг (краска), дару тирезаҳои пластикӣ ва алюминӣ, кӯбурҳои полиэтиленӣ, ноқили алюминӣ, коркарди чӯб ва ғ. машғул мебошанд.

Дар баробари он, ки соҳаи мазкур сол то сол рушду тараққӣ ёфта истодааст, як қатор мушкилотҳое мавҷуданд, ки садди роҳи пешрафти соҳа шуда истодаанд.

Мушкилоти асосии соҳа:

- фарсадашавии мошинҳо ва таҷхизоти ташкилотҳои пудратӣ;
- мавҷуд набудани заминаи моддӣ дар аксарияти ташкилотҳои пудратӣ;
- мавҷуд набудани иқтидорҳои худӣ барои истеҳсоли масолеҳи соҳтмонӣ (вобастагӣ аз воридоти масолеҳи соҳтмонӣ);
- норасоии маблаги зарурӣ барои сармоягузорӣ дар воситаҳои гардон ва гайригардон;
- баланд будани фоизи қарзҳои бонкӣ ва кутоҳ будани мӯҳлати баргардонии онҳо;
- норасогии нерӯи барк;
- суст будани низоми менечмент ва маркетинг дар раванди истеҳсолот;
- норасогии кадрҳои баланиҳтисос дар самти лоиҳакаши ва меъморӣ

Ҳадафи асосии рушди соҳаи соҳтмон ва меъморӣ ин:

- беҳтар намудани дастрасии аҳолӣ ба манзил;
- баланд бардоштани санъати меъморӣ.

Вазифаҳои асосӣ дар доираи барнома ҷиҳати ноилшавӣ ба ҳадафҳои соҳа инҳо мебошанд:

- рушди соҳтмони иншоотҳои замонавӣ
- самаранок истифода бурдани масолеҳи соҳтмонӣ
- азнавтаҷхизонидани ташкилотҳои соҳтмонӣ бо мошинҳо ва таҷхизоти замонавии соҳтмон ва роҳсозӣ;
- ҷалби сармоягузории ҳориҷӣ ва ватанӣ барои беҳтар намудани заминаи моддии ташкилотҳои пудратӣ;
- таъмини рушди соҳаи истеҳсоли масолеҳи соҳтмонӣ ва дар мадди аввал истеҳсоли сement;
- кам кардани воридотӣ масолеҳи соҳтмонӣ аз ҳориҷи кишвар бо роҳи ҷорӣ намудани истеҳсолоти воридотивазқунанда;
- пешниҳоди қарзҳои дарозмӯҳлат ба соҳаи соҳтмон ва зиёд намудани қарзҳои ипотекӣ барои соҳтмони манзил;
- тайёр кардани кадрҳои соҳаи лоиҳакаши, меъморию шаҳрсозӣ дар донишгоҳҳои ватанӣ ва ҳориҷӣ;
- соҳтмони корхонаҳои истеҳсолӣ.

Бо мақсади рушди минбаъдаи соҳа то соли 2020 расонидани ҳаҷми сармоягузориҳои асосӣ дар соҳтмон ба маблаги 1750 млн. сомонӣ, корҳои соҳтмонию васлкорӣ ба маблаги 1420 млн. сомонӣ, ба кор андоҳтани фондҳои асосӣ ба маблаги 950 млн. сомонӣ дар як сол дар назар дошта шудааст.

Бо ин мақсад дар доираи Барнома бунёди шаҳракҳои Саразм, Мехробод, Моҳпарӣ ва Сайхун пешбинӣ гардидааст, ки боиси ба сатҳи сифатан нави рушди иқтисодӣ баромадан мегардад. Дар ин замана таъсиси зиёда аз 30 ҳазор ҷои нави корӣ ва бунёди 77,9 ҳазор хонаи истиқоматӣ дар назар дошта шудааст.

3.4. Рушди савдои дохилӣ ва хориҷӣ, соҳаҳои хизматрасонӣ ва туризм

Савдо ба рушди иқтисодиёти вилоят таъсири муайян мерасонад. Тавассутироҳҳои тиҷоратӣ ба вилоят таҷхизоти технологӣ, мөшин ва механизмҳо, ашёи хом ва масолеҳе, ки барои кори муттасили истеҳсолот, ба фурӯш баровардани маҳсулоти истеҳсолшудаи ватанӣ заруранд, ворид карда мешаванд.

Ҳолати кунунӣ ва мушкилоти савдои дохилӣ. Савдои дохилӣ бо мақсади қонеъ намудани талаботи мухталифи афзоишёбанди аҳолӣ равона гардида, он ба расонидани молу хизматрасониҳо ба истеъмолкунанда ниҳоӣ мусоидат мекунад. Соли 2014 ҳаҷми умумии гардиши савдои чакана ба 5172,8 млн. сомонӣ ва хизматрасонии пулакӣ ба аҳолӣ ба 2853,3 млн. сомонӣ расонида шуд, ки нисбат ба соли 2010 мутаносибан 67,0 ва 91,2 фоизи зиёд аст. Шумораи умумии нафароне, ки ба фаъолияти соҳибкорӣ дар бахши савдову тиҷорат машгуланд, 51,1 ҳазор нафарро ташкил дод. Аз ин шумора, соҳибкороне, ки дар асоси патент фаъолият мебаранд, 29,4 ҳазор нафар, дар асоси шаҳодатнома 22 ҳазор нафарро ташкил медиҳад.

Дар 5 соли охир дар бахши савдо тамоюли мусбат мушоҳида гардида, шумораи бозорҳои маҳсулоти ҳӯрокворӣ ва омехта ба 10 адад афзоиш ёфта, дар соли 2014 теъдоди умумии бозорҳо 146 ададро ташкил дод. Бояд тазаккур дод, ки қисми асосии молҳое, ки дар дохили вилоят фурӯхта мешаванд аз дигар кишварҳо ворид мегарданд. Аз ин лиҳоз, дар вилоят имконияти зиёд барои истеҳсоли маҳсулоти воридотивазкунанда, ки метавонад натанҳо дар бозори дохилӣ, балки дар бозорҳои хориҷӣ рақобатпазир бошад, вуҷуд дорад.

Мушкилоти асосие, ки ба рушди савдои дохилӣ монеа ҳастанд:

- монеаҳои маъмурии дар бахши савдо мавҷудбуда;
- инфрасоҳтори фарсуда (нақлиёт, энергетика, обтажминкунӣ, терминалҳои мол, биноҳои анбор, таҷхизот);
- самарарабахшии нокифояи инфрасоҳтори институтсионалӣ (расмиёти тиҷоратӣ, сифат, дастгирии савдо ва сармоягузорӣ);
- диверсификатсияи нокифояи корхонаҳое, ки молҳои истеъмолиро истеҳсол мекунанд, ҳиссаиками истеҳсоли маҳсулоти бо арзиши баланди иловашуда истеҳсолгардида, нокифоя истифода гардидан захираҳои маҳаллӣ, сифати пасти идоракунӣ ва инчунин номураттабии шуғл дар бахшҳои калидии иқтисодиёт;
- дастгирии нокифояи молиявии соҳибкороне, ки дар бахши савдо фаъолият мебаранд (фоизи баланди қарзҳо, таъминоти гарав, мавҷуд набудани таҷрибаи додани қарз бо кафолат);
- набудани механизмҳои сугуртаи соҳибкороне, ки фаъолияти худро дар бахши савдо амалий мегардонанд;
- нарҳҳои баланд ба қисми зиёди молҳое, ки дар бозорҳои молу амволи вилоят фурӯхта мешаванд;
- мутобиқ набудани қисми зиёди нуктаҳои фурӯш (аз ҷумла бозорҳои тиҷоратӣ) ба стандартҳои мавҷуда;
- сатҳи баланди андозбанӣ;
- шумораи зиёди тафтишҳо аз ҷониби мақомоти давлатӣ: Стандарти давлатӣ, МДНСЭ, РХДО.

Барои ба даст овардани ҳадафҳои Барнома дар бахши мазкур амалий намудани вазифаҳои зерин пешбинӣ шудаанд:

- кам намудани монеаҳои маъмурий дар бахши савдо;
- таҷдиди инфрасоҳтори соҳа;

- баланд бардоштани самарабахши инфрасохтори институтсионалӣ;
- диверсификатсияи фаъолияти тиҷоратӣ;
- дастигирӣ самарабахши молиявии соҳибкороне, ки фаъолияти худро дар бахши савдо амалӣ мегардонанд (паст кардани фоизи қарзҳо, ҷорӣ намудани таҷрибаи додани қарзҳо бо кафолат);
- ҷорӣ намудани механизмҳои суғуртаи фаъолият, фондҳои мол ва моликияти соҳибкорони машғул дар бахши савдо;
- мутобиқ намудани нуқтаҳои фурӯш бо стандартҳои мусоир (аз ҷумла бозорҳои тиҷоратӣ);
- такмилдии низоми андоз барои соҳибкороне, ки фаъолияти худро дар бахши савдо амалӣ мегардонанд;
- фароҳам овардани шароитҳои мусоид барои фурӯши маҳсулот аз ҷониби истеҳсолкунандагон дар бозорҳои вилоят;
- ба роҳ мондани алоқа байни истеҳсолкунандагони маҳсулот, бозор ва дигар муассисаҳои савдо.

Ҳолати қунунӣ ва мушкилоти савдои хориҷӣ. Савдои хориҷӣ ба таъминоти пуррагии шабакаи савдо бо молҳои муҳталиф мусоидат намуда, бе рушди самарабахши савдои хориҷӣ вусъатдии номгӯй ва навъҳои мол дар шабакаи савдои вилоят гайриимкон мебошад. Аз лаҳзаи ба даст овардани истиқлолият Тоҷикистон дар фаъолияти савдои хориҷии худ асосан ба кишварҳои ИДМ, маҳсусан ба Федератсияи Россия ва Қазоқистон тақиа менамояд, ки ба шабоҳати меъёр ва қоидаҳо, наздикии марз, долонҳои анъанавии нақлиёт ва гайраҳо алоқаманд аст. Аммо солҳои охир гардиши савдои хориҷӣ диверсификатсия шуда, бо давлатҳои хориҷи дур низ савдои хориҷӣ ба роҳ монда шуда истодааст.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки дар соли 2014 ҳачми гардиши савдои хориҷии вилоят 2469,1 млн. доллари ИМА, аз ҷумла, воридот 2019,7 млн. доллари ИМА ва содирот 449,4 млн. доллари ИМА-ро ташкил дода, нисбат ба соли 2010 мутаносибан 2,6, 2,7 ва 2,1 маротибагӣ зиёд шудааст.

Тавре аз таҳлилҳо бармеояд, тӯли солҳои охир ҳиссаи содирот дар мачмӯи гардиши савдои хориҷии вилоят коҳиш ёфта, дар ин самт ба роҳ мондани истеҳсоли маҳсулоти воридотивазкунанда ва ба содирот нигаронидашуда тақозо мегардад. Зоро танҳо ба ин васила тавозуни манғии савдои хориҷии вилоятро коҳиш дода, амнияти иқтисодиро таъмин намудан имконпазир мебошад.

Солҳои зиёд маҳсулоти дар вилоят истеҳсолшуда рақобатпазир набуд. Маҳз аз ҳамин сабаб дар бозори вилоят маҳсулоти аз кишварҳои дигар воридшаванда бартарӣ доранд. Ба вилоят номгӯйи васеи маҳсулоти озуқаворӣ ва гайриозуқа, ки барои истеҳсоли он дар вилоят ҳамаи шароитҳои зарурӣ мавҷуданд, ворид карда мешаванд.

Яке аз роҳҳои баланд бардоштани самарарабахшии рушди савдои хориҷии вилоят ин таъмини афзоиши рақобатпазирии маҳсулоти истеҳсолшуда арзёбӣ гардида, ба афзоиши иқтисиёти ҷаҳонӣ ва сатҳи зиндагии аҳолӣ таъсир мерасонад.

Ҳадафҳои асосии соҳаи савдои хориҷӣ ин зиёд намудани истеҳсолоти воридотивазкунанда ва рақобатпазир гардонидани маҳсулотҳо дар бозори дохилию хориҷӣ мебошанд:

Вазифаҳои асосӣ дар бахши мазкур инҳо мебошанд:

- кам кардани монеаҳои маъмурӣ ва техниқӣ дар амалиёти содиротӣ ва воридотӣ, бахусус кам кардани вакт, теъдоди ҳуҷҷатҳо ва пасткунии ҳаққи хизмати алоқаманд бо ин амалиёти дар асоси ҷонӣ намудани принсипи “Равзанаи ягона”;
- коҳиши додани тарози манғии байни воридот ва содироти молу маҳсулот ба вилоят;
- баланд бардоштани нақши истеҳсолкунандагони ватанӣ дар ғанӣ гардонидани бозори дохилии вилоят бо молу маҳсулот;
- баланд бардоштани сифати маҳсулоти дар ҳудуди вилоят истеҳсолшуда тавассути ҷонӣ намуданистандартҳои байналмилалии сифат;
- рушди босуръати истеҳсолоти воридотивазкунанда бо мақсади таъчилаи ба мувозинат овардани гардиши савдои хориҷӣ;
- пешбуруди молҳои маҳаллӣ дар бозорҳои дохилӣ ва хориҷӣ тавассути ҷонӣ намудани механизмҳои замонавии маркетинг ва брендинг;
- беҳтар намудани дастрасии субъектҳои савдои хориҷӣ ба хизматрасониҳои бонкӣ ва сугуртавии алоқаманд бо амалиётҳои содиротӣ ва воридотӣ;
- беҳтаршавии қатъии соҳтори содирот тавассути баланд бардоштани вазни қиёсии маҳсулот бо ҳиссаи баланди арзиши иловашуда ва паст кардани вазни қиёсии ашёи хом ва масолеҳи аввала;
- вусъатдихии миқёси МОИ “СУФД” ва минбаъд ҷонӣ намудани имтиёзҳо барои сармоягузорони хориҷӣ ва дохилӣ бо мақсади бунёди кластери ягонаи ба содирот нигаронидашуда, ки метавонад барои ба мувозинат овардани савдои хориҷӣ мусоидат намояд.

3.4.1. Хизматрасонӣ ва туризм

Ҳолати қунунӣ ва мушкилот. Беҳтар намудани сатҳи сифати хизматрасонӣ яке аз омилҳои муҳими рушди соҳаи сайёҳӣ буда, ташкил намудани марказҳои бозомӯзӣ ва дар ин замона омода намудани қадрҳои баландиҳтисоси соҳа яке аз самтҳои афзалиятнок маҳсуб мейёбад.

Бо мақсади пешниҳод намудани хизматрасонии соҳа дар ҳудуди вилоят 18 ширкати сайёҳӣ, 15 хатсайр, 13 марказҳои истироҳатию табобатӣ, 977 мавзеъҳои таърихио фарҳангӣ, 49 меҳмонхонаи фаъолият доранд, ки ҳамасола ба беш аз 70 - 80 ҳазор нафар сайёҳон хизматрасониро пешниҳод менамоянд ва ин теъдод сол аз сол афзоиш дорад.

Дар ҳудуди вилоят як қатор минтақаҳои таърихио истироҳатӣ, аз қабили МД “Мачмааи фарҳангии таърихии Қалъаи Ҳуҷанд”, МД “Қасри фарҳангии Арбоб”, “Баҳри Тоҷик”, осоишгоҳи “Баҳористон”, урдугоҳи “Шоҳин”, Искандаркӯл, қӯли Аловиддин (дар қӯҳҳои Фон), Саразм (дорои таърихи зиёда аз 5500 сола), Панҷакенти қадим, зодгоҳи сардафтари адабиёти классикии тоҷику форс устод Абӯабдуллоҳ Рӯдакӣ (дехаи Панҷрӯд), Қӯли Калон, Ҳафткӯл, қуллаҳои баланду сарсафеди Чимтарга,

оромгоҳи Н.Туғрал, Шамси Табрезӣ, Абулқосими Гургонӣ ва Ҳоча Исоқ, қальъаи Муг, мақбараҳои файласуф шайх Абубакри Шиблӣ (асри VIII), Ҳоча Абдураҳмони Авғ (асри VIII), ансамбли меъмории Ҳазрати Шоҳ (асрҳои XVII-XIX), Сари Мазор (асри XVI) мавҷуд мебошанд, ки ба самтҳои гуногуни фаъолияти туристӣ: кӯхнавардӣ, туризми кӯҳӣ, экологӣ, таърихию маърифатӣ ва истироҳатӣ мусоидат менамоянд.

Шӯъбаи консулий дар фурудгоҳи шаҳри Ҳуҷанд барои судури таъчилии раводидҳо ба Ҷумҳурии Тоҷикистон барои туристони хориҷӣ кушодааст дар бунгоҳҳои сарҳадӣ низ кушодани чунин шӯъбаҳо мувофиқи мақсад мебошад.

Мушкилиҳои ҷойдоштаи соҳаи туризм:

- сифати пасти хизматрасонии туристӣ;
- норасогии менечерҳои дипломдори меҳмонхонаҳо; норасогии роҳбаладҳо, тарҷумонҳо, пешхизматҳо, роҳнамоҳо ва мутахассисон оид ба хизматрасонӣ;
- нарҳи баланди чиптаҳои ҳавопаймо барои туристони хориҷи наздик ва дур;
- бунгоҳҳои сарҳадии маҳкам бо ҷумҳурии ҳамсоя.

Баланд бардоштани сифати хизматрасониҳои туристӣ.

Хизматрасонии туристӣ, аз ҷумла корҳои меҳмонхонавӣ дар сатҳи паст қарор дорад. Дар бахши мазкур рагобат бояд вусъат дода шавад. Масалан, дар асоси механизмиҳои ҳамкории давлат ва бахши ҳусусӣ лагерҳои пионерии фаъолияташон қатъгардида, ки дар давраи Шӯравӣ соҳта шуда буданд, барои ташкили иншоотҳои туристӣ ба соҳибкорон дода шаванд. Иншоотҳои мазкурро метавон дар асоси озмунҳои инвеститсионӣ ба истифодабарии мӯҳлатнок супорид.

Истифодаи самаранок ва оқилонаи мероси бойи таърихиу фарҳангӣ ва захираҳои табиию рекреатсионии ҳудуди вилоят яке аз ҳадафҳои асосии соҳа маҳсуб мейёбад.

Барои ҳалли мушкилоти соҳаи туризм ва ноил гардидан ба ҳадафҳои Барнома дар ин самт вазифаҳои зерин муайян шудаанд:

- омода намудани кадрҳои баландиҳтисоси соҳа, ҷалби бештари аҳолӣ ва дар ин замина беҳтар намудани хизматрасонии соҳа;
- рушди инфрасоҳтори соҳаи сайёҳӣ;
- баланд бардоштани сифати хизматрасонии туристӣ;
- ба танзим даровардани низоми раводид ва иҷозатдиҳӣ ба сайёҳони хориҷӣ ва дар ин замина афзоиш додани шумораи сайёҳон;
- тавссеаи ҳамкориҳо бо шарикони рушд;
- ташаккули симои мусбати вилоят дар бозори туристии байналмилалӣ ва дохилӣ.

Барои ҳалли вазифаҳо ва ноил гардидан ба ҳадафи пешгузошта татбики ҷорабиниҳои зерин пешбинӣ мешаванд:

- баргузории ҷорабиниҳои гуногун ба монанди ярмаркаи туристии вилоят бо иштироки иншоотҳои санаторијо истироҳатӣ, меҳмонхонаҳо, ширкатҳои туристӣ;
- таъсис ва нигоҳдории Интернет-портали туристии вилоят;
- таъмини истеҳсол ва паҳши маводҳои таблиғотӣ – иттилоотӣ оид ба захираҳои туристӣ дар воситаҳои аҳбори омма;
- ташкили стенди вилоят дар ярмаркаҳои туристии гуногуни хориҷи кишвар ба монанди «ITB»-и шаҳри Берлин (Германия) ва гайра;
- таҳия ва паҳн кардани DVD роликҳои туристӣ дар хориҷа ва намоишгоҳҳои туристӣ бо забонҳои хориҷӣ;
- таъмини иштироки намояндагони вилоят дар ҷаласа ва семинарҳои Ташкилоти умуниҷаҳонии туристӣ;
- ташкил намудани курсҳои такмили ихтисос ва таҷрибаомӯзии кормандони соҳаи туризм ва хизматрасониҳои меҳмонхонавӣ дар кишварҳои хориҷи дур ва наздики соҳаи сайёҳиашон рушдёфт;

- ташкил намудани базаи сайёхӣ ва аз нав ҷиҳозонидани лагерҳое, ки аз фаъолият бозмонаанд.

Бо мақсади рушди минбаъдаи соҳаи туризми вилоят дар асоси қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Барномаи рушди туризм дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи солҳои 2015 – 2017» (аз 1-уми декабри соли 2014, № 738) ба тавсив расидааст, ки дар заминай он барои се соли минбаъда 654,0 ҳазор сомонӣ маблағ пешбинӣ гардида, 70 фоизи ин маблағҳо барои рушди маркетинг ва таъмини иттилоотии соҳаи туризм равона карда мешавад.

Гузаронидани чорабинихои дар боло зикршуда ба инкишофи муваффақонаи соҳаи туризми вилоят мусоидат намуда, имконият медиҳад, ки шумораи сайёҳон то соли 2020 ба 50 фоиз афзоиш ёбад.

3.5. Нақлиёт, хоҷагии роҳ ва алоқа

Ҳолати қунунӣ ва мушкилоти соҳа. Давоми соли 2014 дар вилоят тавассути ҳама гуна воситаҳои нақлиёт 30,3 млн. тонна бор ва 146,8 млн. нафар мусоифир қашонида шуда, суръати афзоиш нисбат ба соли 2010 мутаносибан 118,3 ва 92,0 фоизро ташкил дод.

Коҳиши ёфтани ҳаҷми мусоифиркашонӣ аз омилҳои беруна вобаста буда, пурра қатъ гардидани фаъолияти ҳатсайрҳои мусоифирбари роҳи оҳани самти Конибодом-Душанбе, Конибодом-Қурғонтеппа ва қатораҳои транзитии ҷумҳуриҳои ҳамсоя ба ин нишондигандана таъсири манғӣ расонид.

Дар баробари ин, ба истиснои фурудгоҳҳои шаҳри Исфара ва Панҷакент боқимонда фурудгоҳҳои маҳаллӣ дар мувозинаи мақомотҳои маҳаллӣ қарор доранд, аз ин рӯ барқарорсозӣ, таъмир ва нигоҳдории фурудгоҳҳо бояд аз ҳисоби буҷети маҳаллӣ маблағгузорӣ шавад. Барои барқарорсозии фурудгоҳҳои мазкур маблағҳои зиёд заруранд, аммо аз сабаби маҳдудияти имкониятҳои молиявии буҷетҳои маҳаллӣ ва фоидаовар набудан, айни ҳол онҳо фаъолият намебаранд. Аз ин рӯ, барои барқарорсозии қобилияти кории фурудгоҳҳои маҳаллӣ дастгирии давлат ва ҷалби сармоягузорони ҳориҷӣ зарур аст.

Дарозии роҳҳои автомобилгарди вилоят 8130,5 км буда, аз он роҳҳои автомобилгарди истифодаи умум 3439,4 км. мебошанд. Нигоҳдорӣ ва таъмири роҳҳои автомобилгард аз ҳисоби Вазорати нақлиёт ва буҷети маҳаллӣ маблағгузорӣ мешавад. Қисми роҳҳо (348 км) пулакӣ буда, аз ҳисоби ширкати IRS Ltd. нигоҳ дошта мешаванд.

Тибқи санадҳои меъёри барои нигоҳдории 1 км роҳи автомобилгард 12,4 ҳазор сомонӣ зарур аст. Бинобар маблағгузории нокифоя, ҳолати тақрибан 70-80 фоиз шабакаи роҳҳо ба талаботи техникий ҷавобғӯй нест.

Таъсири ҳаракати воситаҳои нақлиёт ба муҳити зист. Яке аз сарчашмаи ифлоскунданаи ҳавои атмосфера – ин партови моддаҳои заравар ба ҳавои атмосфера аз воситаҳои нақлиёт мебошад. Аз рӯи маълумот шумораи умумии воситаҳои нақлиёт дар ҳолати 1-уми январи соли 2015 168,1 ҳаз. ададро ташкил медиҳад, аз он бо сӯзишвории бензинӣ ва дизелӣ – 85,0 ҳазор адад ва бо сӯзишвории гази моеъ – 83,1 ҳазор адад ҳаракат мекунанд.

Тибқи маълумоти мавҷуда ҳар як автомобил дар як сол ба ҳисоби миёна бо сӯзишвории бензинӣ ва дизелӣ – 940 кг ва бо сӯзишвории газӣ табиӣ ва моеъ – 213 кг моддаҳои зараварро ба ҳавои атмосфера ихроҷ мекунад. Аз ин миқдор, 74,5 фоиз моддаи заҳролуди оксиди карбон, 9,5 фоиз оксиди нитроген ва 16,0 фоиз карбогидратҳо мебошанд.

Бо назардошти ин, воситаҳои нақлиёте, ки дар вилоят ба қайд гирифта шудаанд, соли 2014 ба ҳавои атмосфера 97,6 ҳазор тонна моддаҳои зараварро ҳориҷ намудаанд,

ки ба 75,0 фоизи партовҳои вилоят баробар мебошад.

Ҳиссаи сӯзишворӣ аз ҷониби аҳолӣ аз рӯи ҳаҷм (тақрибан 10 фоиз) дар ҳаҷми умумии партовҳо ҷои сеюмро ишғол намуда, 2,5 ҳазор тоннаро ташкил медиҳад. Солҳои охир, бинобар барҳам ҳӯрдани системаи гармидаҳии мутамарказ, истифодай умумии ангишт ва ҳезум барои гармкунии ҳӯҷроҳо ва омода намудани ҳӯрок афзоиш ёфт. Аз ин рӯ, ҳиссаи он дар ҳаҷми умумии партовҳо ба атмосфера тамоюли афзоиш дорад.

Аз ин лиҳоз, дар доираи барнома аз нав барқарор намудани нуқтаҳои ташхисии муассисаҳои нақлиётӣ хусусигаштаи шаҳру ноҳияҳо яке аз самтҳои афзалиятнок маҳсуб меёбад.

Алоқа. Дар ҳудуди вилоят 9 оператори алоқаи мобилий фаъолият дошта, ҳамаи нуқтаҳои аҳолинишинаро фаро мегиранд. Мутобики ҷорабиниҳои пешбининамудаи «Барномаи миллӣ оид ба рушди алоқаи телефонӣ дар деҳот» дикқати маҳсус дар ин баҳш ба паҳнкунии алоқа дар маҳалҳои деҳоти вилоят дода мешавад.

Айни замон, ба гайр аз ноҳияҳои Айнӣ, Ашт, Маҷтоҳ, Кӯҳистони Маҷтоҳ ва қисман шаҳрҳои Истиклолу Исфара бокимонда шаҳру ноҳияҳо пурра ба паҳши рақами гузаронида шудаанд. Дар натиҷа устуворӣ ва сифати каналҳои барномаҳои миллии радио вателевизион баланд гардид.

Мушкилиҳои асосии соҳа:

- дар ҳолати ногувор қарор доштани роҳҳои маҳаллӣ;
- норасогии воситаҳои молиявӣ ва техники барои рушди инфрасоҳтори нақлиётӣ, аз ҷумла ҳавоӣ;
- таъсири омилҳои беруна ба фаъолияти роҳи оҳани самти Конибодом-Душанбе, Конибодом-Қўргонтеппа ва қатораҳои транзитии чумхуриҳои ҳамсоя;
- набудани роҳҳои оҳани алтернативӣ барои таъмини рушди устувори нишондиҳандаҳои боркашонӣ ва мусофирикашонӣ;
- нокифоя будани дастрасии аҳолӣ ба хизматрасонии алоқа.

Барнома ҳадафҳои зеринро дар баҳши мазкур муайян кардааст:

- I. Баланд бардоштани ҳаҷм ва сифати ҳамлу нақли мусофирион ва борҳо;
- II. Баланд бардоштани сатҳи дастрасӣ ба хизматрасонии алоқа;

Барои расидан ба ҳадафи якум дар доираи «Барномаи мақсадноки давлатии рушди комплекси нақлиётӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2025» таҷдиди парки нақлиётӣ роҳи оҳан, таъмиру барқарорсозии роҳҳои автомобилгард ва инфрасоҳтори роҳ дар назар дошта шудааст.

Дар баробари ин, бо мақсади баланд бардоштани сатҳи хизматрасонӣ ва афзоиши ҳаҷми мусофирикашонӣ тибқи қарордод бо Бонки Аврупоии таҷдид ва рушд, парки автобусҳои шаҳри Хӯҷанд пурра ба усҳои калонҳаҷми замонавӣ иваз карда шуда, соҳтмони терминали мусоидар фурудгоҳи байналмилалии Хӯҷанд оғоз карда мешавад.

Барои ноил гардидан ба ҳадафи дуюм то соли 2017 фарғории пурраи аҳолии вилоят бо барномаҳои телевизион ва радио дар назар дошта шудааст.

Дар натиҷаи тадбирҳои андешида беҳтар шудани инфрасоҳтори нақлиётӣ шаҳру ноҳияҳо, коҳиш ёфтани ҳароҷот ва баланд шудани даромаднокии фаъолияти нақлиётӣ автомобилӣ таъмин карда мешавад.

Таҳлили нишондиҳандаҳои истеҳсолӣ – техники минтақаҳои ҶСК «Тоҷиктелеком» дар вилоят дар соли 2015 нишон дод, ки даромади умумии алоқаи барқӣ ба маблаги 5092,5 ҳазор сомонӣ иҷро шуда, аз он хизматрасонии алоқаи барқӣ барои аҳолӣ 2256,6 ҳазор сомониро ташкил додааст.

Ғунҷоиши васлшудаи истгоҳҳои телефонии вилоят ба 118120 рақам расонида шуда, шумораи умумии муштариён ба 73165 адад баробар шудааст, ки нисбат ба соли 2014-ум

424 адад зиёд мебошад.

Баҳри баланд бардоштани сифати алоқаи телефонӣ, зиёд намудани даромаднокӣ ва шумораи муштариёни шабакаҳои Интернет дар филиали ЧСК «Точиктелеком»-и минтақаи №11-уми шаҳри Конибодом дар Коллеҷи техникии №50 бо истифода аз ҷараёни E-1 ва таҷхизоти PDH стансияи рақами 960 рақама васл карда, ба истифода дода шуд.

Инчунин, дар деҳаи Хуштоир, китъаи техникии ноҳияи Фонҷӣ, бо воситаи ҷараёни E-1 ва бо истифодаи таҷхизоти PDH ва ИКМ-30 30 адад муштарӣ бо истгоҳи телефонии рақами маркази ноҳия васл карда шуд.

Дар стансияи № 4-и шаҳри Ҳуҷанд баҳри ҳавасманд гардонидани муштариён 1 адад таҷхизоти ADSL-8 наслб карда шуд, ки ба зиёд шудани муштариёни шабакаи Интернет мусоидат намуда, шумораи истифодабарандагони Интернет ба 631 нафаррасонида шуд.

Ҳамзамон, дар стансияи нав дар ноҳияи Ашт бо гунҷоиши 240 рақам, дар шаҳру ноҳияҳои Ҳуҷанд, Қайроқкум, Ҷаббор Расулов ва Бобоҷон Ғафуров бо гунҷоиши 480 рақам ба истифода дода шуд.

Дар миқёси вилоят 17 марказҳои алоқаи почтаи шаҳрию ноҳиявӣ ва 166 адад шӯъбайи алоқаи почта фаъолият мебаранд.

Муросилоти почта ва матбуоти даврӣ дар як ҳафта 5 маротиба аз шаҳри Душанбе ба самти Ҳуҷанд фиристонида мешавад.

Муаммоҳои соҳа:

- ба инобат нагирифтани хулосаи мутахассисони соҳа ҳангоми соҳтмони иншоотҳои хизматӣ, хонаҳои истиқоматии баландошёна, мактаб ва боғчаҳои бачагона, корхонаҳои саноатӣ новобаста аз шакли моликияташон.

-чудо нагардидани қитъаи замин барои насли стансияҳои телефонӣ ва узели радио-шунавонӣ ҳангоми бунёди шаҳраку деҳоти нав.

Ҳадафи асосии соҳа таъмини алоқаи баландсифат ба аҳолӣ мебошад.

4. РУШДИ СОҲАИ ИҶТИМОӢ

4.1. Маориф

Ҳолати кунунӣ ва мушкилот. Дар вилоят раванди рушдёftai таҳсилоти умумӣ амал карда, нақши муҳимро дар рушди иҷтимоию иқтисодии вилоят мебозад. Ин аст, ки шумораи зиёди мактаббачагон дар марҳилаҳои гуногуни омӯзиш таҳсил мекунанд. Илова бар ин, сол то сол шумораи онҳо зиёд шуда истодааст. Бо вучуди мушкилиҳо сатҳи баланди маълумотнокӣ дар вилоят нигоҳ дошта шуд.

Таҳсилоти томактабӣ. Дар ҳудуди вилоят 226 муассисаҳои томактабӣ, аз ҷумла 190 муассисаи тобеи шӯъбаҳои маорифи шаҳру ноҳияҳо, 15 муассиса тобеи ташкилоту корхонаҳо ва 21 муассисаи хусусӣ мавҷуд буда, дар онҳо 36132 нафар қӯдакон ба тарбияи томактабӣ ҷалб карда шудаанд. Дар баробари ин, дар назди муассисаҳои таълимӣ марказҳои инкишофи қӯдакон ташкил гардидаанд, ки дар онҳо 546 гурӯҳ бо фарогирии 11250 нафар қӯдакони 6-сола амал мекунанд. Дар маҷмӯъ, сатҳи фарогирии қӯдакон ба муассисаҳои томактабӣ дар ҳудуди вилоят 14,0 фоизро ташкил медиҳад. Ҷиҳати беҳтар намудани фарогирии қӯдакон ба муассисаҳои томактабӣ таи 5 соли охир шумораи қӯдакистонҳо ба 26 адад ва төъдоди қӯдакон дар муассисаҳои томактабӣ ба 11,7 ҳазор нафар афзоиш дода шуд.

Мушкилиҳои асосие, ки дар ин самт ба мушоҳида мерасанд, таъминалаб будани аксарияти биноҳои қӯдакистонҳо, ба талабот ҷавобгӯй набудани системаҳои обтаъминкунӣ, барқтаъминкунӣ ва гармидихӣ, норасогии мизу курсичаҳо, кати хоб,

чевончаҳои либосовезӣ ва таҷхизотҳои ошхона, ба талаботи стандартӣ мувофиқат накардани ғизонокии ҳӯроқи кӯдакон ба ҳисоб меравад.

Таҳсилоти миёна. Дар ҳудуди вилоят 913 муассисай таҳсилоти умумӣ, аз ҷумла 23 литсей, 34 гимназия, 21 мактаби хусусӣ фаъолият мекунанд, ки дар онҳо дар соли хониши 2015-2016 ҳамагӣ 483325 ҳонанда ба таҳсил фаро гирифта шудаанд.

Дар муассисаҳои таълимии вилоят 33378 омӯзгорон ба таълиму тарбия машгуланд, ки аз онҳо 24882 нафар (74,5 фоиз) дорои маълумоти олӣ, 1416 нафар (4,24 фоиз) дорои маълумоти олии нопурра, 6897 нафар (20,7 фоиз) дорои маълумоти миёнаи маҳсус ва 188 нафар (0,56 фоиз) дорои маълумоти миёна мебошанд. Дар натиҷаи татбиқи қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 майи соли 2006, №197 «Дар бораи дастгирии мутахассисон ва омӯзгорони ҷавон»ва тадриҷан баланд бардоштани музди меҳнати омӯзгоронмактабҳо бо қадрҳои омӯзгорӣ пурра таъмин карда шуданд. Дар натиҷаи тадбирҳои андешидашуда ҳиссаи омӯзгорони соҳиби маълумоти олӣ аз 71,3 фоиз то 74,5 фоиз афзоиш ёфт. Новобаста аз ин, ҳоло дар муассисаҳои таълимӣ 904 нафар омӯзгорони гайрииҳтисос фаъолият мебаранд, ки ин рақам ташвишовар бοқӣ мемонад.

Тӯли солҳои 2005 – 2010 мактабҳои таҳсилоти умумии вилоят зина ба зина ба маблағузории сарикасӣ гузаронида шуда, ҳоло муассисаҳои таълимии вилоят ба мустақилияти молиявӣ соҳиб гардиданд. Аз соли 2016 як қисми муассисаҳои томактабии вилоят низ ҳамчун таҷриба ба ин шакли маблағузорӣ гузаронида мешаванд.

Бо мақсади беҳтар намудани ҳолати инфрасоҳтори соҳа дар доираи «Барномаи давлатии соҳтмон, таъмир ва барқарорсозии мактабҳо барои солҳои 2008-2015, ки дар ҳонаҳои шаҳсӣ, вагонхонаҳо, биноҳои маъмурию ҷойҳои ҷамъиятий ҷойгиранд» (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27 августи соли 2008, №436) дар давоми 4 соли охир дар ҳудуди вилоят барои соҳтмони мактабҳо зиёда аз 15,0 млн. сомонӣ чудо карда шуд. Инчунин, солҳои 2011 -2014 дар ҳудуди вилоят дар мачмӯъ 126 иншоот, аз ҷумла 98 бинои нави мактаб барои 28,8 ҳазор ҷойи нишаст соҳта ба истифода дода шуд. Масъалаи баровардани мактабҳо аз вагонхонаҳо, ҳонаҳои шаҳсӣ ва ҷойҳои ҷамъиятий ба пуррагӣ ҳал шудааст.

Танҳо дар соли 2014 аз ҳисоби ҳамаи сарҷашмаҳои маблағузорӣ 24 иншоот, аз ҷумла 16 бинои нави мактаб ва 174 синфҳонаи иловагӣ барои 4,4 ҳазор ҷойи нишаст соҳта ба истифода дода шуд.

Ҳамзамон, давоми солҳои 2016-2020 соҳтмони 60 мактаб барои 52,4 ҳазор нафар талаба пешбинӣ гардидааст. Тибқи нишондиҳандаҳои дурнамо шумораи кӯдакони синни мактабӣ дар соли 2020 тақрибан ба 542,0 ҳазор нафар баробар шуда, аз нишондиҳандаи

соли 2015, ки 491,1 ҳазор нафарро ташкил додааст, 50,9 ҳазор нафар зиёд мешавад. Ин маъни онро дорад, ки масъалаи таъминот бо ҷои талаба дар мактабҳо пурра ҳалли ҳудро меёбад.

Дар баробари ин, дар соҳа мушкилиҳои зиёде ба мушҳида мерасанд, ки азинҳо иборатанд:

- оғоз нагардиҳани корҳои соҳтмонӣ дар 11 мактаби типпӣ;
- ба талаботи муосир ҷавобгӯй набудани ҳолати инфрасоҳтории баъзе муассисаҳои таълимӣ;
- дар ҳолати садамавӣ қарор доштани қисми биноҳои мактабҳо (72 мактаб);
- надоштани толор (503 мактаб) ва майдони варзишӣ (77 мактаб);
- ба таъмири асосӣ ниёз доштани муассисаҳои таълимӣ (306 мактаб);
- ба талаботҳои обтаминкунӣ барқтаъминкунӣ ва гармӣ ҷавобгӯй набудани муассисаҳои соҳа;
- норасогии мизу курсӣ, раҳти хоб, ҷевон либос ва таҷхизоти ошхона дар муассисаҳои соҳа;
- ба талаботи стандартӣ ҷавобгӯй набудани ҳӯроки кӯдакон;
- нарасидани ҷойҳои нишаст дар 6 муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии шаҳру ноҳияҳои Исфара, Панҷакент, Зафаробод, Ҷаббор Расулов ва Бобоҷон Ғафуров;
- таъмиру тармими иншоотҳои ёрирасони таълимии “Тир” ба роҳ монда нашудааст (аз 204 адад иншоот 179 ададаш корношоям мебошад);
- суст будани корбари дар самти ташкил ва муҷаҳҳазгардонии кабинетҳои фанӣ (аз ҷумла, муҷаҳҳазгардонии 220 кабинетҳои табиатшиносӣ ба нақша гирифта шуда, то ин давра ҳамагӣ 15 кабинет бо озмоишгоҳ ташкил ва таҷхизонида шудааст).

Ҳадафҳои асосии рушди соҳа:

- I. Баланд бардоштани сатҳи маърифатнокӣ дар вилоят;
- II. Баланд бардоштани сатҳи фароғории хонандагон дар ҳамаи марҳилаҳои таҳсилот, аз ҷумла дар муассисаҳои томактабӣ.

Барои беҳтар кардани вазъият дар соҳаи маориф дар вилоят, масъалаҳои зерин бояд ҳалли ҳудро ёбанд:

- соҳтмони мактабҳои нав ва синфҳонаҳои иловагӣ бо назардошти таъмини дастрасии кӯдакони маъюб ба таҳсилоти умумӣ, таъмири асосии мактабҳои қисман садамавӣ, аз ҷумлабо ҷалби баҳши ҳусусӣ;
- таъмин намудани заминай моддию техникӣ ва таълимию методӣ дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ ва томактабӣ;
- ҳамчун таҷриба ҷорӣ намудани низоми маблағгузории сарикасӣ дар муассисаҳои томактабӣ;
- ҷамъбаст ва паҳн намудани дастурҳои таълимию методӣ ва таҷрибаи пешқадами кормандон;
- таъмин намудани мактаббачагон бо ҳӯроки гарми босифат ва ба талаботи стандартӣ мувоғиф;
- татбиқи ҷорӣ намудани мактаббачагон бо ҳӯроки гарми босифат ва ба талаботи стандартӣ мувоғиф;
- татбиқи ҷорӣ намудани мактаббачагон бо ҳӯроки гарми босифат ва ба талаботи стандартӣ мувоғиф;

Дар доираи ҳалли вазифаҳои гузошташуда тадбирҳои зерин амалӣ карда мешаванд:

- соҳтмони зиёда аз 60 мактаб дар шаҳру ноҳияҳои вилоят давоми солҳои 2016-2020;
- аз таъмири асосӣ баровардани 204 мактаб ва 73 муассисаи томактабии вилоят;
- таъмини муассисаҳои таълимӣ бо компьютер, воситаҳои техникии таълим (ТВ, магнитофон, DVD, таҷхизоти нусхабардорӣ ва чопқунӣ, дастгоҳи хурди чопқунӣ);
- татбиқи ҷорӣ намудани мактаббачагон бо ҳӯроки гарми босифат ва ба талаботи стандартӣ мувоғиф;

Ҳалли масъалаҳои зикр гардида ба беҳтар шудани вазъият дар вилоят оварда

мерасонад. Аз рӯи пешбинихо дар соли 2020 натиҷаҳои зерин ба даст меоянд:

- сатҳи маълумотнокии ахолӣ ба 99,8 фоиз мерасад;
- фарогирии кӯдакони синни мактабӣ дар мактаби ибтидой дар марҳилаи дуюм расонидани сатҳи фарогирӣ то 100,0 фоиз пешбинӣ мешавад;
- фарогирии кӯдакони синни томактабӣ бо омӯзиш дар муассисаҳои таълимии томактабӣ ва гурӯҳҳои мактабии таълимӣ то 40,0 фоиз расонида мешавад;
- гайримутамарказгардонии фаъолияти молиявии муассисаҳои таълимӣ ва механизми маблагузории сарикасӣ дар муассисаҳои таҳсилоти умумии миёна ба пуррагӣ ҷорӣ карда мешавад;
- зиёда аз 20ҳазорҷои нишаст дар як баст дар мактабҳо ташкил карда мешавад;
- таъминоти муассисаҳои таҳсилоти умумӣ бо кадрҳои баландиҳтисос ба 82,0 фоиз расонида мешавад.

Таҳсилоти олий. Яке аз самтҳои муҳимтарини сиёсати стратегии давлат буда, ҳарҷӣ бештар қонеъ гардонидани талаботи рӯзафзуни соҳаҳои муҳталифи иқтисодиёти миллӣ ба мутахассисони таҳсилоти олий, миёна ва ибтидоии қасбӣ, такмил ва ислоҳи низоми он, ворид шудан ба фазои ягонаи меъёрҳои байналмилалии таълимӣ яке аз самтҳои афзалиятноки рушди соҳаи маориф ба ҳисоб меравад.

Дар самти омода намудани кадрҳои баландиҳтисос дар ҳудуди вилоят 2 донишгоҳи давлатӣ, 4 донишкада, 1 филиали донишгоҳ ва 15 коллеч ғаъволият доранд. Дар муҳити илмии муассисаҳои таҳсилоти олий зиёда аз 2 ҳазор нафар корманди илмӣ, аз ҷумла 86 доктор ва 651 номзади илм ғаъволият доранд.

Муаммоҳои асосии соҳа:

- мувоғиқ ба талаботи бозори меҳнат омода нагардидани мутахассисон;
- сатҳи нокифояи заминаи моддию техникии муассисаҳои соҳа.

Ҳадафи асосии соҳа ин баланд бардоштани сифати маълумоти олий мебошад.

Барои бомуваффақият ҳал намудани масъалаҳои соҳа амалӣ намудани вазифаҳои зерин зарур аст:

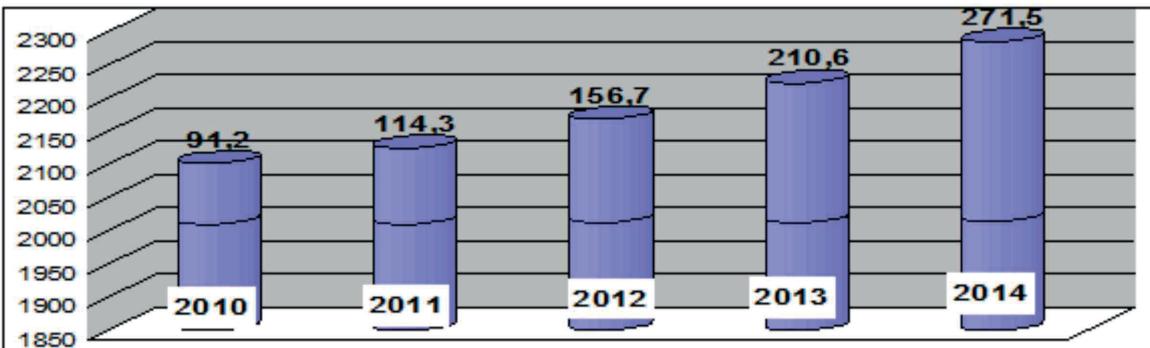
- танзим ва такмили соҳтори мактабҳои олий;
- таъмин намудани ҳамгирӣ ба фазои ягонаи таҳсилоти байналмилалӣ;
- ҷалб намудани сармояи дохирию ҳориҷӣ барои тайёр намудани кадрҳои ба талаботҳои иқтисодиёти бозоргонӣ ҷавобғӯй;
- дар сатҳи давлатӣ таъмин намудани маблагузории устувори соҳа;
- кам кардани шумораи қабули донишҷӯён аз рӯи ихтисосҳои кӯҳнашуда ва ба ҷои онҳо ҷорӣ намудани ихтисосҳои нави ба талаботи иқтисодиёти бозоргонӣ ва бозори меҳнат ҷавобғӯй;
- тайёр кардани кадрҳои омӯзгорӣ аз рӯи ихтисосҳои ҳамгирӣ.

4.2. Тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии ахолӣ

Ҳолати қунунӣ ва мушкилот. Дар миқёси вилоят 1044 муассисаи тандурустӣ ба ахолӣ хизмати тиббӣ мерасонад, ки аз 354 бунгоҳи саломатӣ, 212 маркази саломатии дехот, 16 маркази саломатии ноҳиявӣ, 22 маркази саломатии шаҳрӣ, 62 беморхонаи ноҳиявӣ ва дехотӣ, 13 беморхонаи марказии ноҳиявӣ, 14 беморхонаи шаҳрӣ, 2 беморхонаи вилоятӣ, 2 беморхонаи маҳсусгардонида, 3 беморхонаи қасалиҳои сироятӣ, 1 беморхонаи қасалиҳои рӯҳӣ, 3 таваллудхона, 5 дигар беморхонаҳо, 3 маркази ҷумҳуриявӣ, 1 беморхонаи ҷумҳуриявӣ, 140 марказ ва марказҳои маҳсусгардонида, 67 стансия ва шӯъбаи ёрии таъчилии тиббӣ, 19 маркази санитарияю эпидемологӣ ва 104 муассисаи хусусию муассисаи мошинсарои воситаҳои нақлиёти маҳсуси тиббии Раёсати тандурустии вилоят иборат мебошанд.

Маблагузории соҳа дар 5 соли охир 2,9 маротиба зиёд гардидааст.

**Диаграмма №1 Маблағузории соҳаи тандурустӣ дар тӯли солҳои 2010-2014
(млн.сомонӣ)**

Маблағҳои маҳсуси соҳаи тандурустии вилояти Суғд бошад, аз 2,5 млн. сомонӣ дар соли 2010 ба 39,5 млн. сомонӣ дар соли 2014 расонида шуда, 15,8 маротиба зиёд гардидааст. Маблағҳои воридшуда асосан барои музди меҳнати иловагии кормандони тиб, беҳтар намудани заминай моддию техникӣ ва хариди дорувариҳо равона карда шудаанд.

Дар соҳаи тандурустии вилоят марҳила ба марҳила дар доираи барномаҳои давлатию соҳавӣ, аз ҷумла «Консепсияи ислоҳоти соҳаи тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Стратегияи миллии солимии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2020» навовариҳо ворид гардида, тамоюли мусбат дар самтҳои афзалиятноки соҳа ба назар мерасад. Дар давоми солҳои охир тавассути ворид намудани усулҳои нави табобат, харидани таҷҳизоти муосир ва тайёр намудани нерӯи кадрӣ дар доираи ислоҳот, соҳаи тандурустии вилоят ба пешравиҳои назаррас ноил гардид.

Дар 5 соли охир аз ҳисоби ҳамаи сарҷашмаҳо соҳтмони 4 беморхона, 10 шӯъба, 24 маркази саломатӣ, 50 хонаи саломатӣ ва 16 дигар иншоотҳои ёрирасони тандурустӣ ба итмом расонида, таъмири 43 беморхона, 280 шӯъба, 97 маркази саломатӣ, 8 маркази табобатию ташхисӣ, 67 бунгоҳи саломатӣ ва 219 ҳучра, бом ва дигар иншоотҳои ёрирасони тандурустӣ гузаронида шуд.

Ба талаботҳои муосир мутобиқ набудани инфрасоҳтори мавҷуда яке аз мушкилиҳои асосии соҳа маҳсуб меёбад. Ин аст, ки ҳоло дар ҳудуди вилоят биноҳои Марказҳои санитарию эпидемиологии 9 шаҳру ноҳия (Ашт, Айни, Деваштич, Исфара, Конибодом, Гулистон, Спитамен, Панҷакент ва Шаҳристон) ба талаботи соҳтмонию меъморӣ мутобиқ набуда, дар ҳолати садамавӣ қарор доранд.

Сатҳи баланди фавти модар ва қӯдак: Солимии модар ва қӯдак самти афзалиятноки фаъолияти системai тандурустӣ ба ҳисоб меравад. Тибқи маълумот фавти қӯдакони то 1-сола ва то 5-сола дар солҳои 2010-2014 тамоюли устувори пастравӣ дорад. Фавти қӯдакони синни то 1-сола (ба 1000 нафар зиндатаваллуд) дар соли 2014 - 18,3 промиллеро ташкил дод, ки нисбат ба соли 2010 - 1,2 промилле кам аст. Фавти қӯдакони синни то 5-сола (ба 1000 нафар зиндатаваллуд) аз 23,3 промилле дар соли 2010 то ба 21,1 промилле дар соли 2014 кохиш дода шуда бошад ҳам, ин ҳолат беҳбудиро тақозо менамояд. Ҳиссаи қӯдакони синни то 5-сола бо вазни нокифоя гарчанде аз 21 фоиз дар соли 2010 то 15,8 фоиз дар соли 2014 кохиш ёфта бошад ҳам, ҳанӯз қаноатбахш нест. Мушкилии физогирии қӯдакон ин, пеш аз ҳама, аз сатҳи пасти дониши модарон оиди физогирии дурусти қӯдакон, истифода набурдани гизоҳои маҳаллӣ дар давраи додани физоӣ иловагӣ баъд аз расидан ба синни 6-моҳагӣ арзёбӣ мешавад.

Сатҳи фавти модарон (ба ҳар 100 ҳазор зиндатаваллуд) аз 43,1 ҳолат дар соли 2010

то ба 28,5 ҳолат дар соли 2014 коҳиш дода шудааст. Дар холе, ки дар ҳуҷҷатҳои стратегии сатҳи миллӣ соли 2015 ин нишондодиханда дар сатҳи 30,0 ҳолат муқаррар гардидааст. Дар ин самт бо қӯмаки GIZ ҷорабинихо оиди баланд бардоштани сатҳи итилоотонӣ нисбати солимии репродуктивӣ гузаронида мешавад. Новобаста аз комёбихои ба даст омада, ҳоло ҳам ин нишондодиханда мутахассисони соҳаро қонеъ карда наметавонад.

Барои ноил шудан ба нишондодҳои назаррас дар ин самт ҷунин монеаҳо мавҷуданд:

- Маълумотнокии занони ҳомиладор ва наздиқонашон оиди аломатҳои ҳатарноки ҳомиладорӣ, ки дар вақти пайдошавии онҳо сабаби дер муроҷиаткунӣ ба муассисаҳои тиббӣ мебошад, дар сатҳи нокифоя қарор дорад.

- Масъалаи маслиҳатдиҳии занҳои ҳомиладор ва шариконашон тибки стандартҳои миллӣ дар муассисаҳои КАТС беҳбудиро талаб менамояд.

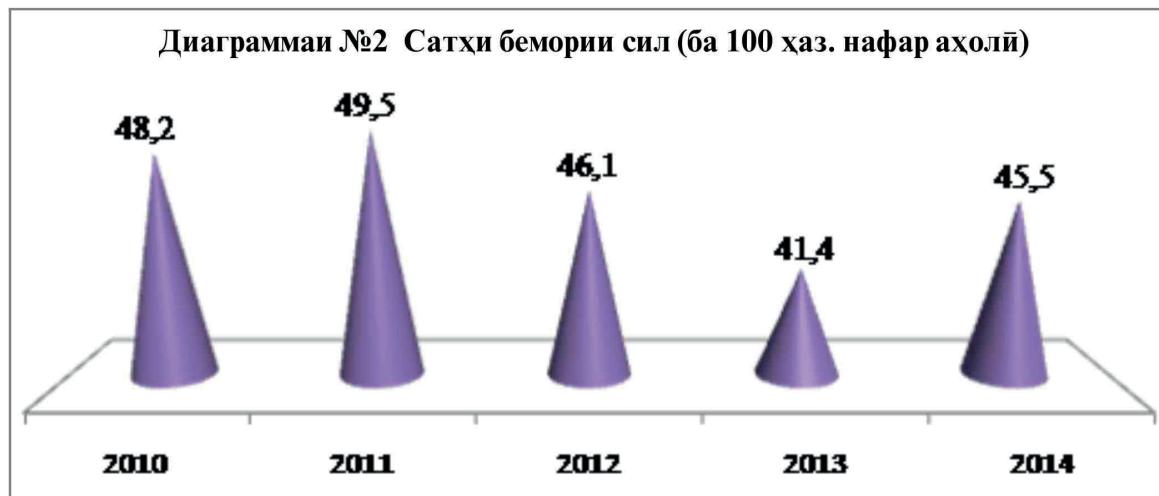
- Ташкили нокифояи фаъолият оиди ташхисгузории дурустӣ саривақтӣ, муайян намудани тактикаи пешбуруди ҳомиладорӣ дар таваллудҳонаҳои маркази вилоят.

- То ҳол принсипҳои интиқол-равонасозии занҳои ҳомила, зоянда ва таваллудкарда тибки муқаррароти амалкунанда дуруст ва ҳамаҷониба риоя карда намешаванд.

Пешгирий ва назорати бемориҳои сироятӣ ва гайрисироятӣ:

Бемориҳои гайрисироятӣ, аз ҷумла дилу рагҳо, саратон, диабети қанд, роҳҳои нафас ва шуш, инчунин осеб ва заҳролудшавӣ, ҳамчунин яке аз сабабҳои муҳими маъюбшавӣ ва фавти бармаҳали беморон мебошад.

Дигар мушкилоти ҷиддӣ барои саломатии аҳолии вилоят бемории сил мебошад. Нишондихандаҳои солҳои охир аз сатҳи ноустувори беморӣ шаҳодат медиҳад. Сатҳи баланди муҳочириати мавсимиӣ, сатҳи пасти зиндагӣ, ғизоҳӯрии нодуруст ва бадшавии вазъи эпидемиологӣ бештар ба гирифткоршавии ин қасалӣ оварда мерасонанд.

Дар 5 соли оянда гузаронидани ҷорабинихо оиди ҷорӣ намудани стратегияи ДОТС идома дода мешаванд.

Бемории вируси норосоии масунияти одам барои саломатии аҳолии вилоят ҳатари ҷиддӣ дошта, мувоғиқи таҳлилҳо он майли афзоиш дорад.

Тибки маълумоти Маркази пешгирий ва мубориза бо БПНМ-и вилоят шумораи бемориҳои қайдшуда аз 179 нафари соли 2010 то ба 197 нафар дар соли 2014 расидааст, ки дар байни онҳо беморони синну соли аз 15 то 24 сола 50 нафар ва ё 25,4 фоизро ташкил медиҳад.

Сабабҳои пайдоиши БШМР (бемории шадиди меъдаю рӯда) ва исҳоли хунин бошад, риоя накарданӣ қоидаҳои гигиенаи шахсӣ, маҳсусан аз тарафи қӯдакони синни то 7 сола, назорати суст аз тарафи волидайн, норасогии микдори ҳочатхона ва дастшӯякҳо дар

муассисаҳои таълимӣ, дер муроҷиат намудани беморон ба муассисаҳои тандурустӣ, суст будани гардиши суроғавӣ аз ҷониби кормандони муассисаҳои соҳтори КАТС (кӯмаки аввалини тиббии санитарӣ), паст будани маърифатнокии санитарии аҳолӣ арзёбӣ мешавад.

Таъминот бо кормандони тиб

Муҳочирати дохилӣ ва хориҷии кормандони тиб барои расонидани хизматрасонии тиббӣ дар вилоят мушкилоти ҷиддиро пеш меоварад. Норасои назарраси кормандони соҳибхтисос дар деҳот ва теъдоди барзиёди онҳо дар шаҳри Ҳучанд мушоҳида мешавад. Аз рӯимаълумот соли 2015 ба аҳолии вилоят 19895 нафар мутахассисони соҳаи тандурустӣ, аз ҷумла 4781 нафар табион ва 15114 нафар кормандони миёнаи тиб хизмат расонданд. Таъминот дар сатҳи вилоят бо табион 19,1 нафар, бо кормандони миёнаи тиббӣ 60,2 нафарро ба 10000 нафар аҳолӣ ташкил медиҳад. Ин нишондод мутаносибан дар ноҳияи Кӯҳистони Маҷҷиноҳӣ 7,8 ва 34,2, Айнӣ 11,0 ва 45,0, Фонҷӣ 10,6 ва 46,5, Зафаробод 11,9 ва 63,8, Бобоҷон Ғафуров 11,6 ва 44,9 нафарро ташкил медиҳад, ки нисбат ба нишондоди вилоятӣ паст мебошанд.

Дараҷанокии мутахассисони маълумоти олии тиббӣ дар вилояти Суғд 65,4 фоиз ва дараҷанокии мутахассисони маълумоти миёнаи тиббӣ 42,9 фоизро ташкил медиҳад.

Талабот ба мутахассисони дорои маълумоти олии тиббӣ дар вилоят 390 нафар, ба мутахассисони дорои маълумоти миёнаи тиббӣ 179 нафарро ташкил медиҳад.

Диаграммаи №3 Таъминот ба 10 ҳазор аҳолӣ

Файр аз ин, музди меҳнати паст ва ҳавасмандии нокифоя дар аксар ноҳияҳо ва алалхусус дар ноҳияҳои дурдаст, боиси норасои кормандони соҳибхтисос гаштааст.

Дар солҳои таҳсили 2015-2016 аз вилояти Суғд дар Муассисай давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино» 2253 нафар донишҷӯён, аз он ҷумла, тибқи квотаи Президентӣ 170 нафар донишҷӯён таҳсил доранд.

Аз ҳисоби ҳатмкардагони солҳои 2012-2013-уми Муассисай давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино» ба шаҳру ноҳияҳои вилояти Суғд 133 нафар барои кор фиристода шуда, 122 нафарашон (91,7%) фаъолият мебаранд.

Дар коллечҳои тиббии вилояти Суғд якҷоя бо гурӯҳҳои мақсаднок 9850 нафар донишҷӯй таҳсил менамояд. Соли 2015 коллечҳои тиббии вилояти Суғдро 1912 нафар

денишчүйн хатм намуданд.

Раванди татбики тибби оилавй дар вилоят: бо мақсади пурзур намудани нақши күмаки аввалияни тиббию санитарй, чорй намудани тибби оилавй идома дорад. Дар ин раванд бозомүзии ҳамаи кормандони күмаки аввалияни тиббию санитарй барои мувофиқат ба талаботи тибби оилавй аз ҳисоби буҷети давлатй талаб карда мешавад.

Бо мақсади татбики Қонуни Ҷумхурии Тоҷикистон «Дар бораи тибби оилавй» дар заминаи Маркази вилоятии таълимию клиникавии тибби оилавии вилоят, дар якчоягӣ бо шӯъбаҳои байниноҳиявии вилоят аз марҳилаи амалисозии тиббӣ оилавй то инҷониб 1046 нафар табибони оилавй (65,9%) ва 1562 нафар ҳамшираи тиббӣ оилавй (50,1%) бо дастгирии ташкилоти байналхалқӣ ва буҷети давлатй омӯзонида шудаанд. Ҳамзамон, муассисаҳои тиббии вилоят дар самти тибби оилавй ба 537 нафар табибон ва 1552 нафар кормандони миёнаи тиббӣ ниёз доранд.

Дар самти пешгирӣ ва коҳиш додани бемориҳо муаммоҳои зерин мавҷуданд:

- ба талаботи замонавӣ ҷавобгӯй набудани инфрасоҳтори мавҷуда;
- ҷалби нокифояи аҳолӣ барои пешбуруди тарзи ҳаёти солим;
- набудани таҷхизоти зарурии тиббӣ ва инфрасоҳтор;
- сари вақт муроҷиат накардани аҳолӣ ба муассисаҳои тиббӣ;
- ба таъмиру тармим ниёз доштани аксар бинои муассисаҳои соҳа;
- сатҳи пасти базаи моддию техникии муассисаҳои соҳа;
- норасоии кормандони соҳибхтисос дар дехот;
- мавҷуд набудани системаи омӯзиш ва бозомүзии мутахассисон дар кишварҳои системаи тандурустиашон пешрафта;
- норасоии таҷхизоти замонавии тиббӣ;
- мавҷуд набудани системаи замонавии меъёрҳо ва назорати сифати күмаки тиббӣ;

Барои беҳтар намудани вазъият дар бахши тандурустӣ ҳадафҳои зерин бояд ба даст оварда шаванд:

- I. Беҳтар намудани дастрасӣ ба хизматрасониҳои тиббӣ;
- II. Паст кардани сатҳи фавти модар ва қӯдак;
- III. Паст кардани шумораи бемориҳои сироҷӣ ва гайрисироҷӣ.

Барои беҳтар намудани дастрасии аҳолӣ ба хизматрасонии тиббӣ масъалаҳои зерин бояд ҳал карда шаванд:

- таҷдиди муассисаҳои тиббӣ, ки пеш аз ҳама, ба истифодаи оқилонаи захираҳои мавҷуда равона шудаанд;
- тағйир додани системаи пардоҳти фароҳамоварандагони хизматрасониҳои тиббӣ ба тафриқи дар сатҳи КАТС мутобики принсипи сарикасӣ ва дар сатҳи бистариқунонӣ – барои ҳар як ҳолати муолиҷа;
- ҷорӣ намудани тартиби нави пешниҳоди хизматрасонии тиббӣ ба аҳолӣ ва сугуртаи ҳатмии тиббӣ;
- азнавсозӣ ва таъмири муассисаҳои табобатӣ ва профилактикаӣ, ҳариди воситаҳои нақлиёт ва таҷхизоти техники;
- соҳтмони муассисаҳои нави тиббӣ;
- такмили ихтисоси кормандони тиб (таҳсил дар денишкадаи такмили ихтисос, марказҳои тибби оилавй) – ҷорабиниҳо оид ба дастгирии техникиӣ ва омӯзонидани кормандон дар доираи маблағгузории буҷетӣ.

Барои ба даст овардани ҳадафҳо оид ба кам кардани шумораи фавти модар ва қӯдак бояд масъалаҳои зерин ҳал карда шаванд:

- барои муассисаҳои тиббии қӯдакона таҷхизоти тиббӣ ҳаридорӣ карда шаванд;
- таҳқими маърифатнокӣ оид ба мушкилоти гурӯҳҳои ҳавф;
- гузаронидани эмқунии навзодон ва қӯдакон;
- гузаронидани ҷорабиниҳо оиди баланд бардоштани сатҳи итилоотонӣ нисбати

солимии репродуктивӣ.

Барои расидан ба ҳадафи кам кардани шумораи бемориҳои сирояткунанда ва гайрисироятӣ амалӣ намудани вазифаҳои зерин дар назар аст:

- татбиқ ва мониторинги барномаҳои ҷории миллӣ оид ба мубориза бар зидди бемориҳо ва таҳқими назорати эпидемиологии бемориҳои сироятӣ;
- соҳтмони шӯъбаи табобати нурӣ дар заминаи Маркази вилоятии саратоншиносии шаҳри Ҳучанд;
- соҳтмони бинои нави Маркази вилоятии мубориза бар зидди бемориҳо сил;
- омода намудани пешниҳод оид ба ҷиҳозонидани муассисаҳои тиббӣ бо таҷхизоти нест кардани партовҳои хатарноки тиббӣ;
- таъминоти марказҳои мубориза бар зидди бемориҳо сил бо дорувориҳои зарурӣ ва хурокворӣ.

Дар натиҷаи амалӣ намудани ҷорабиниҳои зикршуда ба ҷунин натиҷаҳо ноил гардидан дар назар дошта шудааст:

- ҳиссаи занҳои синни қобили таваллуди солимгардонидашудаи бе инфексия ва камхунӣ бо риояи фосилаи 3-сола байни таваллуд афзоиш ҳоҳад ёфт; то соли 2020 шумораи фавти модар то 25 ҳодиса ба 100000 зиндатаваллуд қоҳиш ҳоҳад ёфт;
- ҳиссаи тифлони бо вазни камтар аз 2500 грамм таваллудшуда то соли 2020 то 8,0 фоиз, фавти неонаталӣ то 26 ҳодиса ба 1000 зиндатаваллуд қоҳиш ҳоҳад ёфт;
- соли 2020 фавти навзод то 18 ҳодиса ба 1000 зиндатаваллуд қоҳиш ҳоҳад ёфт. Фавти кӯдакони синни то 5-сола ба 20 ҳодиса ба 1000 зиндатаваллуд қоҳиш ҳоҳад ёфт;
- фоизи таваллуд дар шароити ҳона то 1,0 фоиз қоҳиш меёбад.
- бемории дарунрав то соли 2020 ба 25,0 фоиз қоҳиш меёбад. Фарогирӣ бо дегелминизатсия соли 2020 ба 70,0 фоиз расонида мешавад.

Ҳифзи иҷтимоии аҳолӣ

Масъалаи ҳифзи иҷтимоии аҳолӣ яке аз самтҳои афзалиятноки татбиқи сиёсати иҷтимоии давлат ба ҳисоб рафта, ба он пайваста таваҷҷӯҳ зохир карда мешавад. Ба ҳолати 1 январи соли 2016 тибқи омори расмӣ дар вилоят 37010 нафар маъюбони гурӯҳҳои якум ва дуюм, 195 нафар иштирокчиён ва маъюбони Ҷангӣ Бузурги Ватанӣ, 772 нафар шахсони дар ақибгоҳ кор карда, 425 нафар маъюбони амалиёти ҷангӣ дар қаламрави дигар давлатҳо ва Артиши Шӯравӣ, 309 нафар маъюбони садамаи Чернобил, 678 нафар нафақаҳӯрон барои хизматҳои маҳсус дар назди Ҷумҳурии Тоҷикистон, 614 нафар ветеранҳои меҳнат, 6582 нафар кӯдакони маъюб, 433 нафар кӯдакони ятими кулл, 1094 нафар нафақаҳӯрони яккаву танҳо ва 56390 оилаи камбизоат ба қайд гирифта шудаанд.

Гарчанде, ки ӯҳдадориҳои иҷтимоии давлат дар назди ҷомеа сари вақт иҷро шуда истода бошанд ҳам, дар баъзе самтҳо корбарӣ бояд боз ҳам ҷоннок карда шавад. Аз ҷумла, татбиқи амалии қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 апрели соли 2011, №228 “Дар бораи Консепсияи таҳсилоти фарогир (инклузивӣ) барои кӯдакони имкониятшон маҳдуд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” бояд зери назорати доимӣ қарор дода шавад.

Бо мақсади ноил гардидан ба таъмини рушди соҳаи ҳифзи иҷтимоӣ зарурати таҷдиди институтионалии низоми ҳифзи иҷтимоӣ ба миён меояд. Ҳамзамон, баҳри ташаккул ва инкишофи механизмҳои тақвияти суроҷавӣ, таъмини ҳифзи иҷтимоии табақаҳои осебпазири аҳолӣ иҷрои як қатор вазифаҳо басо саривақӣ ва зарур мебошад:

- андешидани тадбирҳо ҷиҳати инкишофи заминаи танзимӣ ва ҳуқуқӣ дар низоми ҳифзи иҷтимоӣ;
- ба роҳ мондани ҳамкорӣ баҳри беҳтар намудани механизмҳои мониторинги камбизоатӣ дар сатҳи минтақавӣ ва маҳаллӣ;
- рушди усуљҳои алтернативии пешниҳоди хизматрасониҳо ба табақаҳои осебпазири

аҳолӣ;

- чораандешӣ чиҳати рушди заманаи иттилоотии низоми ҳифзи иҷтимоӣ, баҳусус дар самти фарогирии маъюбон ва таъминоти нафақа;
- таъмини дастрасии маъюбон ба ҷои кори мувоғиқ, бо назардошти имтиёзҳо вобаста ба вазъи саломатӣ;
- ташаккули низоми ҳадди ақали дараҷаи кафолатҳои иҷтимоӣ, таъмини меъёрҳои минималии стандартҳои иҷтимоӣ оид ба пешниҳоди хизматрасониҳо ба аҳолӣ, аз ҷумла дар баҳшҳои хизматрасонии коммуналӣ, савдо, тандурустӣ ва моариф.

4.3. Фарҳанг, варзиш ва сиёсати ҷавонон

Ҳолати кунунии соҳаи фарҳанг. Феълан, дар ҳудуди вилоят 354 китобхонаи оммавӣ, 75 муассисай клубӣ, 7 осорхонаи таърихӣ-кишваршиносӣ, 13 боби фарҳангию фароғатӣ, 5 театри ҳалқӣ, 5 ансамбли тарона ва ракс, 6 театри касбӣ, 1 филармонияи ҳалқӣ, муассисаҳои давлатии вилоятии қоҳи фарҳанги ба номи Абӯабдуллоҳ Рӯдакӣ, ансамбли шашмақомхонони «Нури Ҳучанд», муассисаи давлатии «Мактаби рақсии Зебо Аминзода», Қасри маданияти «Арбоб», ансамблҳои фолклорию этнографии «Фалак» ва «Бибиҳо», Арт- галереяи «Сомониён» фаъолият намуда, дар рушди соҳа ва болоравии фарҳангу маънавиёти мардум саҳмгузор мебошанд.

Бо вуҷуди он, ки ин муассисаҳо то як андоза ниёзҳои фарҳангиро дар қаламрави вилоят таъмин менамоянд, норасоҳо низ дар ташкили хизматрасонии фарҳангии вилоят ба ҷашм мерасанд. Баҳусус, дар ҷамоатҳои шаҳраку дехоти як қатор шаҳру ноҳияҳои вилоят, ки дур аз марказ ҷойгир шудаанд, муассисаҳои фарҳангию фароғатӣ аз фаъолият бозмонаанд. Чунин вазъ имконияти хизматрасонии фарҳангиву фароғатиро ба сокинони мавзъҳои болозикр то як андоза маҳдуд мегардонад.

Мушкилиҳои асосие, ки дар ин соҳа ба мушоҳида мерасанд, аз инҳо иборатанд:

- норасогӣ ва ё ба талаботи муосир мутобиқ набудани баъзе аз муассисаҳои фарҳангӣ;

- ҳолати ногувор ва сари вакт барқарор нашудани ёдгориҳои таърихию фарҳангӣ;
- пур нашудани фондҳои осорхонаҳо ва китобхонаҳо ва аз даст рафтани онҳо;
- қоҳиш ёфтани шабакаҳои муассисаҳои клубӣ;
- бадгардидани заманаи моддию техникии қариб ҳамаи муассисаҳои фарҳангӣ; суст будани ҳамкориҳои муассисаҳои фарҳангӣ бо дигар соҳторҳои давлатию гайридавлатӣ;
- ба талаботи муосир мутобиқ набудани корҳои тарғиботию ташфикотии соҳа;
- аз кор рафтани мутахассисони баландихтисоси соҳа.

Ҳадафи асосии рушди соҳа – ин нигоҳдорӣ ва рушди иқтидори эҷодии миллии анъанавӣ, дастгирӣ ва рушди ташаббусҳои эҷодӣ ҳамчун асоси ташаккулдиҳии фазои ягонаи иҷтимоию фарҳангии вилоят ба ҳисоб меравад.

Вазифаҳои асосии соҳа:

- беҳтар намудани ҳолати инфрасоҳтори муассисаҳои фарҳангӣ;
- инкишофи заманаи моддию техникии муассисаҳои мавҷудаи фарҳангӣ;
- гузарониданиҷорабиниҳои гуногуни фарҳангии инъкоскунандай анъанаҳои миллӣ;
- таъмин намудани ҳифз ва рушди фарҳанги анъанавии ҳалқӣ тавассути ҳавасмандгардонӣ ва ҷалби ҳунармандони ҳалқӣ, устоҳои ҳунарҳои ҳалқӣ;
- зиёд карданӣ маблағгузории соҳаи фарҳанг ҷиҳати саривақт ва босифат гузарониданиҷорабиниҳо;
- истифода намудани иқтидори соҳаи фарҳанг барои рушди сайёҳии байнамилалӣ.

Варзиш ва сиёсати чавонон. Бо мақсади тарғиби тарзи ҳаёти солим ва дар ин замина ҷалби бештари чавонон ба ҷорабинҳои гуногуни варзишӣ дар ҳудуди вилоят 2101 иншооти варзишӣ, аз ҷумла 40 варзишгоҳ, 469 толори варзишӣ, 1417 майдонҳои варзишӣ, 20 ҳавзи шиноварӣ, 144 иншооти маҳсуси варзишӣ, 2 клуби варзишӣ, 5 маҷмааи варзишӣ ва 4 маркази тарбияи ҷисмонӣ ва беҳдошти корхонаҳо, муассисаҳо ва ташкилотҳо амал мекунад. Шумораи умумии мураббиёни соҳаи варзиш 446 нафарро ташкил дода, аз ин 174 нафар дорои маълумоти олий, 209 нафар дорои маълумоти касбии маҳсус ва 63 нафар дорои маълумоти миёна мебошанд. Ҳоло дар муассисаҳои варзишии вилоят 50 нафар кадр намерасад.

Айни ҳол ҳиссаи аҳолии мунтазам машғули тарбияи ҷисмонӣ ва варзиш дар муассисаҳои варзишии вилоят 0,6 фоиз буда, то соли 2020 ин рақам ба 2,0 фоиз расонида мешавад.

Бо мақсади беҳдошти базаи моддӣ-техникӣ ва таъмиру тармими иншоотҳои варзишӣ дар доираи «Барномаи маҳаллии таъмиру тармими майдонча ва толорҳои варзишӣ барои солҳои 2012-2015» аз ҳисоби ҳамаи сарчашмаҳои маблағгузорӣ равона намудани 83,2 млн. сомонӣ дар назар дошта шуда, дар ин замана тайи солҳои 2012-2014 беш аз 70 млн. сомонӣ равона гардидааст, ки 84,1 фоизи маблағҳои умумии пешбинигардидаро ташкил медиҳад.

Новобаста аз муваффақиятҳои соҳа ҳанӯз мушкилоти зиёд мавҷуд аст, аз ҷумла:

Ба талаботи муосир ҷавобгӯй набудани инфрасоҳтори мавҷуда. Дар ҳудуди вилоят 276 адад иншооти гуногуни варзишӣ аз кор баромада ё ба талаботи стандарти давлатӣ ҷавобгӯй нестанд. Теъдоди шабакаҳои иншоотҳои варзишӣ дар ҷои зист ва дар муассисаҳои таълимӣ хеле кам аст. Баъзе аз иншоотҳои варзишӣ ҳусусӣ шудаанд ё онро бо мақсадҳои дигар истифода мебаранд. Маҷмӯаҳои варзишию беҳдоштии (МВБ) корхона, муассиса ва ташкилотҳо дар ҳолати ғайриқаноатбахш қарор доранд. Айни замон, дар ҳудуди вилоят танҳо 4 маркази варзишию беҳдошт амал мекунанд, ки дар дигар минтақаҳо ҷунин марказҳо умуман вучуд надоранд. Бо вучуди кушодани 42 фитнес-клуб, ки ба рушду ташвиқоти тарзи ҳаёти солим мусоидат мекунанд, онҳо мушкилоти соҳаро ҳал карда наметавонанд.

Сатҳи пасти таъминоти моддию техникии соҳа. Дар мактабҳои варзишии шаҳру ноҳияҳои Ҳучанд (ММВБН оид ба намудҳои гӯштин), Исфара (МВБН №1 ва № 4), Айнӣ, Кӯҳистони Маҷҷӯҳ, Спитамен ва Бобоҷон Ғафуров (МВБН № 1) иншоотҳои оддитарини варзишӣ, ки дар онҳо муаллимони варзиш тавонанд дарсҳои варзиширо гузаронанд, вучуд надорад. Таъмин намудани мактабҳои варзишӣ ва муассисаҳои таълимӣ бо асбобу анҷоми варзишӣ ва таҷхизот барои гузаронидани маҷмӯи ҷорабинҳо оид ба кори варзишию беҳдошт бо таълимгирандагон яке аз самтҳои афзалиятноки соҳа ба ҳисоб меравад.

Суст будани корҳои тарғиботию ташфиқотӣ. Таъминоти нокифояи дастрасӣ ба машғулияти тарбияи ҷисмонӣ ва варзиш барои табақаҳои гуногуни ҷомеа, аз ҷумла аҳолии осебпазир, ташкили сусти тарғиботи тарбияи ҷисмонӣ ва варзиш (паҳнкунии рекламиро, пешбуруди арзишҳо, шарҳи мусобиқаҳо ва ифтитоҳи марказҳои варзишӣ), ба талабот ҷавобгӯй набудани корҳои иттилоотӣ ва ҷалби коршиносони масоили илмию тадқиқотӣ ба мушоҳидат меравад.

Норасогии кадрҳои баландиҳтисос ва номукаммал будани системаи тайёрии кадрҳо. Танҳо дар се муассисаи таълимии вилоят мутахassisони соҳаи варзиш бо фарогирии 994 донишҷӯ ҷайёр карда мешаванду ҳалос, ки ин нокифоя аст. Сари вақт нагузаштан аз курсҳои такмили ихтинос ва набудани барномаҳои мубодилаи таҷриба бо дигар кишварҳо яке аз мушкилиҳои асосии соҳа ба ҳисоб меравад.

Сатҳи пасти хизматрасонии тибии варзишгарон. Дар вилоят танҳо як диспансери варзишӣ, ки бо таҷхизоти тибии замонавӣ мӯчаҳҳаз нест, амал мекунад, ки наметаво-

над, хизматрасонии саривақтй ва хушсифати тиббиро ба варзишгарон таъмин намояд.

Ҳадафи асосии рушди соҳа - таҳкими саломатии аҳолӣ тавассути ҷалби қишрҳои гуногуни чомеа ба машғулияти мунтазами тарбияи ҷисмонӣ ва варзиш.

Барои расидан ба ҳадафи мазкур масъалаҳои зерин бояд ҳали худро ёбанд :

• тарғиботи тарзи ҳаёти солим бо мақсади афзоиши ҳавасмандии аҳолии вилоят ба машғулиятҳои тарбияи ҷисмонӣ ва варзиш;

• ташкил ва таъмини соҳтмон, таъмир ва азnavsозии иншоотҳои варзишӣ;

• иштирок дар таҳияи меъёр ва қоидаҳои истифодаи иншоотҳои варзишӣ, база ва марказҳои омодакунии олимпӣ;

• бунёд ва ҷорӣ намудани низоми самарабахши тарбияи ҷисмонӣ дар раванди таълим, барои инкишофи кӯдакон ва наврасон;

• таъмини сифати баланди хизматрасонии варзишӣ тавассути ҷорӣ кардани сертификатсияи ташкилотҳои варзишӣ ва марказҳо дар ҷои зист;

• таъмин намудани дастрасӣ ба машғулиятҳои тарбияи ҷисмонӣ ва варзиш ба табақаҳои гуногун, аз ҷумла осебпазири аҳолӣ;

• тарғиби варзиши оммавӣ ва қасбӣ, аз ҷумла варзиши дастовардҳои баланд, иштироки варзишгарон дар мусобиқаҳои байналмилалӣ ва ҳавасманд кардани онҳо;

• таҳлили самаранокии ҷорабинҳои тарғиботӣ.

Дар натиҷаи тадбирҳои андешаи дар доираи барнома то соли 2020 афзоиши таъминот бо инфрасоҳтори варзишӣ то 20 иншоот (ба 50 ҳазор нафар аҳолӣ) ва шумори мураббиёни соҳибхтисос ва муаллимони варзишӣ то 500 нафар дар назар дошта шудааст.

4. 4. Муҳочират, шуғл ва идоракунии раванди демографӣ

Муҳочират. Нақши муҳочирати меҳнатӣ дар таъсиси ҷойҳои нави ҷорӣ, беҳтар намудани ҳифзи иҷтимоии аҳолӣ ва дар ин замина коҳиш додани сатҳи камбизоатӣ баланд арзёбӣ мегардад, зоро дар аксар маврид муҳочирати меҳнатӣ яке аз сарчашмаҳои асосии даромад дар оилаи муҳочирон маҳсуб меёбад. Шумораи муҳочирони меҳнатӣ дар соли 2014 – 181,9 ҳазор нафар буда, ҳиссаи он дар дар таркиби соҳтори захираҳои меҳнатӣ 12,3 фоизро ташкил медиҳад. Саҳми муҳочират дар рушди иқтисодиёти вилоят баланд арзёбӣ мегардад. Новобаста аз ин, таи солҳои охир коҳишёбии шумораи муҳочирон ба мушоҳида расида, ин нишондиҳандиҳанда соли 2014 дар қиёс ба соли 2013 ба 44,2 ҳазор нафар ё 24,3 фоиз коҳиш ёфтааст. Муҳочирони меҳнатии вилоят асосан ба Федератсияи Россия ва дигар давлатҳои иттиҳоди мустакил (ИДМ) барои кор мераванд.

Яке аз мушкилиҳои асосие, ки дар ин самт ба мушоҳида мерасад, ин мураккаб гардиҳани низоми ҳуҷҷатнигорӣ ва иҷозатдихӣ, тағиیر ёфтани вазъи иқтисодиёти давлатҳои қабулқунандай қувваи ҷорӣ, аз кор мондани корхонаҳо ва муфлис шудани баъзеи онҳо ба ҳисоб меравад.

Ҳадафи асосии соҳа – фароҳам овардани шароити мусоид барои муҳочирон дар дохили вилоят ва дар ин замина коҳиш додани шумораи муҳочирон.

Бинобар ин, фароҳам овардани шароит барои таъсиси ҷойҳои нави ҷорӣ дар дохили вилоят, ҷалби бештари муҳочирон ба корҳои созандагию бунёдкорӣ ва дар ин замина беҳтар намудани ҳифзи иҷтимоии онҳо яке аз афзалиятҳои асосии соҳа маҳсуб меёбад.

Шуғл ва идоракунии раванди демографӣ. Тайи солҳои охир афзоиши пайвастаи шумораи аҳолӣ ба мушоҳида расида, ин нишондиҳандиҳанда соли 2014 (2454,6 ҳазор нафар) дар қиёс ба соли 2006 (2095,7 ҳазор нафар) ба 358,9 ҳазор нафар ё худ 17,1 фоиз зиёд гардидааст. Шумораи аҳолии дар иқтисодиёт фаъол бошад, аз 747,8 ҳазор нафари соли 2006 ба 815,7 ҳазор нафар дар соли 2014 расидааст, ки афзоиши он 67,9 ҳазор нафар ва ё

9,0 фоиз мебошад.

Бо вучуди он, ки захираҳои меҳнатӣ ҳамасола афзоиш меёбанд, ба машгулиятҳои расмӣ фаро гирифтани онҳо ҳамоно ташвишовар боқӣ мемонад. Яъне, захираҳои меҳнатӣ соли 2014 нисбати соли 2006 - 19,4 фоиз афзоиш ёфта бошад ҳам, мутаассифона, ба машгулиятҳои расмӣ ҷалб намудани онҳо танҳо 9,0 фоиз афзудаасту ҳалос, ки фарки он ба 10,4 фоиз баробар аст.

Ҳамчунин, мутобики таҳлилҳо суръати афзоиши захираҳои меҳнатӣ ҳамасола ба ҳисоби миёна 2,1 фоиз зиёд гардида, аҳолии дар иқтисодиёт фаъол нисбати захираҳои меҳнатӣ сол аз сол рӯ ба камшавӣ ниҳода истодааст. Ин аст, ки соли 2014 ҳиссаи аҳолии машуғли кор дар таркиби захираҳои меҳнатӣ 55,2 фоизро ташкил дода, нисбати соли 2006 (60 фоиз) 4,8 фоиз коҳиш ёфтааст. Ин ҳолат аз як тараф ба афзоиши сатҳи шуғли гайрирасмӣ марбут бошад, аз тарафи дигар ба мавҷуд набудани механизми ягона ва дақики муайян намудани шумораи захираҳои меҳнатӣ вобаста мебошад. Дар аксар мавриҷҳо шумораи захираҳои меҳнатӣ дар мақомоти шуғли аҳолӣ бо омори расмӣ мувофиқат намекунад.

Афзоиши устувор ва босуръати захираҳои меҳнатӣ ба бозори меҳнат фишор меоварад. Тибқи маълумоти расмӣ сатҳи бекорӣ дар вилоят 1,3 фоиз буда, шумораи бекорон ба 10,6 ҳазор нафар расидааст. Аммо, дар асл сатҳи бекорӣ аз нишондиҳандаҳои расмӣ болотар аст, зеро дар бисёр мавриҷ бекорон барои аз қайди расмӣ гузаштан ҳавасманд нестанд. Ин, албатта, аз суст будани корҳои тарғиботию ташфиқотӣ дар ин самт гувоҳӣ медиҳад.

Бо вучуди афзоиши нишондиҳандаҳои иқтисодиёти вилоят, талаботи соҳаҳо ба пешниҳоди дар бозори меҳнат афзоишёбанда ҳанӯз мувофиқ нест. Дар чунин шароит боз ҳам баланд бардоштани нақши мақомоти давлатӣ ҷиҳати таъмини бештари аҳолӣ бо ҷои корӣ тақозои замон аст.

Бо вучуди динамикаи мусбати бо кор таъминкунӣ дар вилоят як катор мушкилиҳое мавҷуданд, ки ба раванди паст кардани сатҳи бекорӣ мушкилӣ эҷод менамоянд, аз он ҷумла:

- имкониятҳои маҳдуди қабул ба муассисаҳои омӯзиши касбӣ (зиёда аз 10 ҳазор нафар ҷавонон дар чунин муассисаҳо бо омӯзиш фаро гирифта нашудаанд);
- сатҳи баланди муҳочирати меҳнатӣ;
- суст бадани ҳамкорӣ ва ҳамоҳангозии фаъолият байни соҳторҳои масъули мақомоти давлатӣ ва кордиҳандагон;
- ба талаботи мусир ҷавобгуй набудани истифодаи технологияҳои замонавии иттилоотӣ (набудани барномаҳои автоматиқунонидашудаи қабул ва коркарди маълумот, манбаи ягонаи маълумот);
- норасоии воситаҳои молиявӣ (маҳдудияти пешниҳоди қарзҳои имтиёznок барои ҳавасмандии бекорон ва ҷалби онҳо ба соҳибкории хурду миёна);

Ҳадафҳои асосии соҳа:

I. Таъмин намудани кафолатҳои конститутсионии ҳукуқҳои шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон ба меҳнат ва ҳифзи иҷтимоӣ ҳангоми бекорӣ;

II. Мусоидат ба шуғли аҳолӣ, дастгирии гурӯҳҳои шаҳрвандоне, ки дар ёфтани ҷои кор мушкилӣ мекашанд ва наметавонанд дар бозори меҳнат рақобат қунанд;

III. Паст кардани сатҳи камбизоатӣ, баланд бардоштани рақобатпазирии иқтидори меҳнатӣ ва ба эътидол овардани вазъи иҷтимоию иқтисодӣ.

Барои расидан ба ҳадафҳои мазкур масъалаҳои зерин дар доираи барнома бояд ҳалли ҳудро ёбанд:

- мусоидат намудан ба таъсиси ҷойҳои нави корӣ ва нигоҳ доштани ҷойҳои кории мавҷуда (тавассути азхудкуни заминҳои нав, эҳёи ҳунарҳои миллӣ, афзоиш додани маҷмӯи маҳсулот дар тамоми соҳаҳо, бунёди 150 маркази таълимию истехсолии

хунармандӣ дар миқёси вилоят ва гайра);

- мусоидат чихати бо кортаъмин намудани шаҳрвандондар иншоотҳои дорои аҳамияти муҳими давлатӣ дошта, инчунин дар дигар иншоотҳои соҳтмонӣ ва корхонаҳои бунёдшаванда;
- фароҳам овардани шароити мусоид барои инкишофи шаклҳои гуногуни шуғл;
- зина ба зина зиёд кардани ҳиссаи аҳолии ба кор машғулбуда дар таркиби захираҳои меҳнатӣ бо роҳи барасмиятдарории шуғли ғайрирасмӣ;
- баланд бардоштани сифати омӯзиши касбии шаҳрвандон ва бо кор таъмин намудани онҳо;
- вазеъ ва мустаҳкам намудани имкониятҳои мақомоти давлатии шуғли аҳолӣ чихати таъмини миёнаравӣ дар бозори меҳнат;
- мусоидат ба шуғли занон, ҷавонон ва қисми аҳолии дар бозори меҳнат осебпазир;
- сифатан беҳтар намудани корҳои роҳнамоии касбӣ ва татбиқи барномаҳои таълимии мутобиқгардонии касбии бекорон ва муҳочирони меҳнатӣ ба бозори меҳнати дохирию хориҷӣ;
- мусоидат ба таъмини худиштиғолии бекорон ва рушди корҳои хонагӣ;
- ҷалби сармоягузориҳои давлатӣ ва ғайридавлатӣ, аз ҷумла хориҷӣ барои рушди заминаҳои таълимии марказҳои таълимии мақомоти давлатии шуғли аҳолӣ;
- мувофиқ ба талаботи бозори меҳнат ба роҳ мондани омӯзиши мунтазами кадрҳои коргарӣ;
- таъмин ва назорати сифати натиҷаҳои барномаҳои таълимии касбомӯзӣ;
- ба тайёрии касбӣ, такмили ихтинос ва бозомӯзӣ фаро гирифтани шаҳрвандони корҷӯй, бекор ва муҳочирони меҳнатӣ;
- таҳлил ва ба шуғли расмӣ ҷалб намудани шаҳрвандони ба шуғли ғайрирасмӣ машғулбуда;
- тарики ВАО тарғибу ташвиқ кардани масъалаҳои шуғли аҳолӣ.

Дар натиҷаи андешидани тадбирҳо имконият пайдо мегардад, ки то соли 2020 на камтар аз 14 млн. сомонӣ қарзҳои хурд барои бекорон пешниҳод шуда, 550 ярмаркаҳои ҷойҳои холи корӣ (ҳамасола 110 ярмарка) гузаронида шуда, 285 ҳазор (ҳамасола 57 ҳазор) ҷойҳои нави корӣ таъсис дода шавад. Ҳамзамон масъалаи нигоҳдорӣ ва барқарорсозии ҷойҳои кории барҳамхӯрда дар мадди аввал меистад.

5. ТАЪМИН НАМУДАНИ ЗИНДАГИИ БЕҲАТАР

5.1. Оби тозаи нӯшокӣ, санитария ва ҳоҷагии манзилию коммуналӣ

Дастрасии аҳолӣ ба оби тозаи нӯшокӣ.

Мувофиқи вилоят дарозии умумии қубурҳои обтаъминкунӣ 1019,5 км буда, қисми зиёди он ба таъмиру азнавсозӣ ниёз дорад. Зоро, қисми зиёди системаҳои обтаъминкунӣ солҳои 1960-1980 соҳта, давоми 10-15 соли охир хизматрасонии техникии системаҳои мазкур гузаронида нашудааст. Чунин ҳолат ба паст шудани сифати оби ошомиданӣ оварда, ба саломатии аҳолӣ таҳдид мекунад.

Манбаъҳои асосии ифлоскунии гидросфера (обҳои зеризаминӣ ва рӯизаминӣ) дар вилоят кори ғайриқаноатбахши иншоотҳои обтозакунӣ (ИО) ба ҳисоб мераванд. Дар вилоят шумораи умумии иншоотҳои партовобтозакунӣ 63 адад буда, аз он танҳо 25 –тоаш фаъолият мебарад. Пурра кор накарданни ин иншоотҳо ба ифлосшавии обҳои зеризаминӣ ва рӯизаминӣ оварда мерасонад.

Ҳоҷагии манзилию коммуналӣ. Майдони умумии фонди манзилии вилоят 1,4 млн. метри мураббаъ мебошад. Таҳлили соҳтори он нишон медиҳад, ки зиёда аз нисфи фонди

манзилй ба таъмири асосӣ ниёз дорад. Илова ба ин, барои пешниҳоди хизматрасонии гармидихӣ дар замони шӯравӣ дар вилоят 54 дегҳона амал мекард, ки ҳоло аз он танҳо 4 ададаш фаъол аст. Аз ин лиҳоз, ташкил намудани системаҳои гармидиҳии ҳозиронӣ яке аз афзалиятҳои асосии соҳа маҳсуб меёбад.

Ҳоло аксари иншоотҳои инфрасохтори коммуналӣ низ дар ҳолати ногувор қарор дошта, ба таъмиру азnavsозӣ ниёз доранд.

Дарозии умумии шабакаҳои обу ташноб (канализатсия) 119,4 км мебошад. Бо назардошти сол то сол тағиیر ёфтани вазъи демографӣ, яъне афзоиши пайвастаи аҳолӣ ва дар ин замина вусъати тоза пайдо намудани корҳои соҳтмонию бунёдкорӣ дар ҳудуди вилоят зарурияти беҳтар ва васеъ намудани шабакаҳои обу ташнобро ба миён мегузорад. Ин дар ҳолест, ки ҳоло дар марказҳои ноҳияҳои Деваштич, Мастҷоҳ, Айнӣ, Ҷ. Расулов умуман ҳатти ташноби марказкунонидашуда вучуд надорад, ки ин алакай мушкилоти санитарию гигиениро пеш мегузорад.

Бо назардошти дараҷаи пасти қобилияти пардохткуни истеъмолкунандагон, корхонаҳои соҳа дар вазъияти душвори иқтисодӣ қарор доранд.

Илова ба ин, ҳоло дар ҳудуди вилоят 18 партовгоҳи расмии корхонаҳои коммуналии шаҳрҳо ва марказҳои ноҳия мавҷуд буда, партовгоҳҳо барои ғӯронидани партовҳои саҳти машишиу саноатӣ, безараркуниу ғӯронидани нуриҳои минералӣ ва заҳрҳои мамнӯъ (ё мӯҳлати истифодааш гузашта) дида намешавад.

Мушкилоти дигаре, ки дар сатҳи дехот ба мушоҳида мерасад, ин пайдоиши шумораи зиёди партовгоҳҳои гайрирасмӣ, афзоиши ҳавфи сар задан ва пахншавии бемориҳои сирояти ҳамони эпидемиологӣ мебошад, ки ин дикқати ҷиддири талаб менамояд.

Яке аз самтҳои дигари афзалиятнок ин таъмини назорати давлатӣ дар самти ҷамъоварӣ, безараргардонӣ, нигоҳдорӣ, интиқол ва коркарди лампаҳои симобдор мебошад. Ба санаи 20 декабря соли 2014 дар анборҳои маҳсуси КДФ «Хочагии манзилиу коммуналӣ»-и шаҳру ноҳияҳо барои нигоҳдории муваққатӣ ҳамагӣ 70,8 ҳаз. дона лампаҳои каммасрафи симобдори корношоям нигоҳ дошта мешаванд, ки бинобар сабаби норасонии ҷой зарурияти бунёди корхонаҳои коркарди онҳо ба миён омадааст.

Мушкилиҳои асосии соҳа:

- ба талаботи замони мусир мутобиқ набудани ҳолати инфрасохтори обтаъминкунӣ ва коммуналии мавҷуда;
- дараҷаи баланди фарсадашавии моддию маънавии инфрасохтори обтаъминкунӣ, коммуналӣ ва фонди манзил;
- сари вакт напардохтани ҳаққи хизматрасонӣ аз тарафи истеъмолкунандагон;
- талафоти барзиёди об ва гармӣ ҳангоми истифодабарӣ.

Ҳадафи асосии рушди соҳа - беҳтар намудани сатҳ ва сифати дастрасии аҳолӣ ба оби тозаи нӯшокӣ ва хизматрасониҳои коммуналӣ мебошад.

Барои расидан ба ҳадафи асосӣ, масъалаҳои зерин бояд ҳалли худро ёбанд:

- азnavsозии системаҳои мавҷудаи обтаъминкунӣ, соҳтмони системаҳои хурд, миёна ва маҳаллӣ, ҷоҳҳои истифодаи сатҳҳои гуногун;
- ҷорӣ намудани технологияҳои нав, роҳҳои азnavsозӣ, усулҳои замонавии безараркуни оби нӯшокӣ, автоматиқунонии системаи идоракунӣ, назорати сифати ва баҳисобирии об, безараргардонӣ дар асоси нурҳои ултрабунафш, соҳтмони лаборатория барои муайян кардани сифати об;
- ҷорӣ намудани технологияҳои нав бо мақсади мулоим ва тоза кардани об, бо безараргардонии минбаъдаи манбаъҳои оби дорои дуруштӣ ва тирагии баланд тавассути усулҳои мавҷудаи физики;
- барқарорсозӣ, азnavsозӣ ва вусъатдиҳии системаҳои мавҷуда, соҳтмони системаҳои нави марказонидаи обтаъминкунӣ дар асоси лоиҳаҳои таҳияшудаи асосноккунии

фанниву иқтисодӣ (АФИ) бо истифода аз усулҳои замонавии обтаъминкунӣ, таҷхизот, мавод, дастгоҳҳои баҳисобигирӣ ва назорат, безарарагардонӣ ва худидоракунии маблағ;

• омӯзонидани кормандони техникӣ ва идоракунии баҳш, баланд бардоштани фарҳанги истифодаи об тавассути чорабиниҳои санитарӣ ва беҳдошт, ҷалби ҷомеа ва сармоягузории ҳусусӣ ба системаи обтаъминкунӣ;

- кам кардани талафоти об ва беҳтар намудани низоми идоракунии он;
- соҳтмон ва таъмири системаҳои ташноб;
- соҳтмони корхонаи коркарди партовҳо;
- ҷорӣ намудани технологияҳои нав оид ба коркарди партовҳои истеҳсолӣ;
- ташкил кардани ҳадамоти коммуналӣ дар дехот;
- кам кардани баровардани партовоҷо (умуман тозанакарда ва ё ба таври кофӣ тозанакарда);

• ташкили системаи ҷамъоварӣ ва соҳтмони корхонаи коркарди лампаҳои каммасраф.

Бо мақсади беҳтар намудани дастрасӣ ба оби нӯшокӣ дар ҳудуди вилоят (дар шаҳру ноҳияҳои Ҳуҷанд, Исфара, Конибодом, Чкаловск, Панҷакент, Истаравшан, Қайроққум, Истиқлол,Faғуров, Шаҳристон ва Зафаробод) аз ҷониби Бонки Аврупоии таҷдид ва рушд татбиқи як қатор ҷоиҳои сармоягузорӣ бо маблағи умумии зиёда аз 300 млн. сомонӣ дар назар дошта шудааст.

Тадбирҳои андешаи дар доираи барнома имконият медиҳанд, ки то соли 2020 дастрасии аҳолӣ ба оби нӯшокӣ беҳтар ва дар сатҳи ҷамоатҳо корхонаи коммуналӣ ташкил ва ҳолати санитарию эпидемиологӣ дар вилоят беҳтар карда шавад.

5.2 Баланд бардоштани сифати ҳифзи муҳити зист

Партовгоҳҳои радиоактивӣ. Дар натиҷаи фаъолияти корхонаҳои истиҳроҷ ва коркарди маъданҳои уран, дар ҳудуди шимоли Тоҷикистон дар замони Шӯравӣ даҳҳо партовгоҳҳои радиоактивӣ ва хоктӯдаҳо, ки ба саломатии аҳолӣ таъсири манғӣ мерасонад, ба вуҷуд омадаанд. Дар натиҷаи тағйирёбии боду ҳаво шуставии он ба мурӯҳида расида, боиси ифлосшавии ҳок, обҳои рӯизаминиӣ ва зеризаминиӣ мегардад. Дар навбати ҳуд партовгоҳҳои радиоактивӣ ва хоктӯдаҳо дучори равандҳои фаъоли экзогенӣ мебошанд, ки дар натиҷаи он қабати муҳофизатии ҳок шуста шуда, ба фосилаҳои дурӯҷонида мешавад.

Партовгоҳҳои мазкур дар ҳудуди нуқтаҳои аҳолинишин воқеъ буда, боиси эҷод шудани ҳолати номусоиди радиатсионӣ гаштаанд. Бинобар ҷойгиршавии иншоотҳои аз ҷиҳати радиатсионӣ ҳатарнок дар шароитҳои кӯҳӣ, баҳусус бо назардошти афзоиши боришоти атмосферӣ дар 5 соли охир ва зиёдшавии ҳавфи фаромадани сел вазъият боз ҳам мушкилтар мешавад. Илова ба ин, ҳуди минтақаи ҷойгиршавии иншоотҳо ба ҳавзai дарёи Сир доҳил мешавад.

Барои гузаронидани корҳои безарарагардонӣ ва дар ин замина бартараф намудани мушкилиҳо мувофиқи ҳисботи мутахассисони КВД «Востокредмет» тақрибан 204,8 млн. доллари ИМА, аз ҷумла Адрасмон 2 млн. доллари ИМА, Истиқлол 120,5 млн. доллари ИМА ва Дехмой 82,3 млн. доллари ИМА зарур аст.

Гуногунии биологӣ. Дар ҳудуди вилоят бешаҳои камдараҳти арҷа дар қаторкӯҳҳои Зарафшон ва Туркистон дар майдони тақрибан 130 ҳазор гектар мерӯянд. Норасоии нерӯи барқ, баҳусус дар фасли зимистон, арзиши баланди сӯзишворӣ дар ноҳияҳо ба афзоиши ҳолатҳои буриданӣ ҷангал оварда расонида истодааст. Дар навбати ҳуд, буриданӣ ҷангал боиси ҳаробшавии захираҳои ҷангал, шиддатгирии равандҳои бодлесии заминҳо, ҳушкшавии ҷашмаҳо, камшавии захираҳои об, шиддати равандҳои

биёбоншавӣ ва зиёдшавии хавфи сар задани офатҳои табиӣ мегардад.

Кам шудани тӯқайзори нодир ва шабакоти экологии регзору биёбон ниҳоят боиси несту нобудшавии растаниҳои хос ва ҳайвонот аз қабили паланги тӯронӣ гаштааст. Буриши ҷангалҳо ва нобуд гаштани дараҳтон бошад, боиси афзудани алафҳои бегона, паридани намӣ ва эрозияи хок гардидааст.

Азхудкунии заминҳои ҳудуди ҷангал ва пуштаву ёнаҳо, соҳтмони роҳҳо, ҳатти интиқоли барқ, шабакоти майшӣ ва обёрӣ, рушди саноати кӯҳкорӣ боиси коҳиши таркиби намудии растаниҳои табиӣ ва олами ҳайвонот мегарданд.

Ҳоло қисми зиёди намудҳои олами наботот ҳудрӯй дар вилоят гайрисамаранок барои қонеъ гардонидани эҳтиёчи ҳочагии ҳалқ истифода бурда мешавад. Захираҳои табиии аксари онҳо хеле кам мондааст. Бахусус, аз тарафи ашҳоси алоҳида бе назорат ҷамъоварӣ намудани растаниҳои ҳудрӯи нодири шифобаҳш бо мақсади тиҷорату озӯқа ба олами набототи ҳудрӯй зарари ҷиддӣ мерасонад. Ҳамин ҳолатро дар мисоли ҳайвонот низ овардан мумкин аст. Суғури мензбир, ки дар ҳудуди қаторкӯҳи Қурама агарҷӣ 40-50 сол пеш вомехӯрд, ҳоло тамоман нест шудааст.

Мутаассифона, дараҷаи ҳифзи ҳудудҳо, ки шурӯъ аз солҳои 50-60-уми асри гузашта дар ҳудуди вилоят таъсис ёфтаанд – парваришгоҳи Оқтош, Кусавлисой, Искандаркӯл, Сойвота ва Саразм аллакай ба талаботи муосир ҷавобгӯй набуда, ҳифзи гуногунии биологиро таъмин карда наметавонанд.

Муаммоҳои асосии соҳа аз инҳо иборатанд:

- нигоҳдории гайриоқилонаи партовгоҳҳои радиоактивӣ;
- норасогии маблағгузорӣ барои корҳои безарарагардонии партовгоҳҳо ва хоктӯдаҳои радиоактивӣ;
- зиёдшавии ҳолатҳои буриданни ҷангалзорҳо дар ноҳияҳо;
- шиддатёбии равандҳои бодлесии заминҳо;
- ҳушкшавии ҷашмаҳо, камшавии захираҳои об;
- гайрисамаранок истифода гардидаи олами наботот;
- шиддатёбии равандҳои биёбоншавӣ ва зиёдшавии хавфи сар задани офатҳои табиӣ;
- дар сатҳи зарурӣ ҳимояи нағардидани ҳудудҳои маҳсус ҳифзшаванда;

Ҳадафҳои асосии соҳа:

I. Кам кардани ифлосшавии муҳити зист;

II. Нигоҳ доштани олами наботот, ҳайвонот ва гуногунии биологӣ;

III. Истифодаи самараноки захираҳои об ва замин.

Барои расидан ба ҳадафи пешбинишуда масъалаҳои зерин бояд ҳал карда шаванд:

- васеъ кардани майдони ҷангал ва минтақаҳои бешазор;
- ташкил намудани ниҳолхонаҳо барои зиёд намудани ниҳоли дараҳтои ороиши Ҷаҳонӣ ва сояфкан;
- муҳофизат ва зиёд намудани захираи моҳӣ;
- ташкил намудани минтақаҳои нави ҳудудҳои маҳсус муҳофизатшаванда;
- нигоҳ доштани гуногунрангии биологии вилоят;
- ташкили соҳтори институтисионалий барои гузаронидани мониторинги экологӣ;
- бунёд ва барқарорсозии ҳатҳои муҳофизатии ҷангал (дар ноҳияҳои Зафаробод, Ашт, Мастҷоҳ ва ғайра);

Баробари ин, барои амалӣ намудани усулҳои илмии нигоҳ доштани комплексҳои табиӣ дар шароити ташкили туризми экологӣ ва рекреатсия дар ҳудудҳои табиии маҳсус ҳифзшаванда зарур аст:

- ба Паркҳои табиӣ табдил додани парваришгоҳҳои «Искандаркӯл»-и ноҳияи Айнӣ

ва «Зарафшони» - и шаҳри Панҷакент.

- таъсис додани Парки миллии «Кӯҳсори Фон» дар ноҳияи Айнӣ;
- ба Парки табиии давлатии маҳаллӣ табдил додани парваришгоҳи табиии «Кусавлисой»-и ноҳияи Шаҳристон;
- ташкил намудани парваришгоҳҳои маҳаллӣ дар ҷазираҳои зериобмондаи обанбори «Дӯстии ҳалқҳо» ва Сирдарё барои хифзи тӯқайзорҳои наздиҳои намудҳои нодири ҳайвоноти ин маҳал (тазарв, чайрон).

Татбиқ намудани ҷорабинихои зикршуда имконият медиҳанд, ки то соли 2020 кам шудани майдони заминҳои шӯрзада то 44 ҳазор гектар ва зиёд шудани майдони минтақаҳои бешазор ба 1 ҳазор гектар таъмин карда шавад.

5.3. Таъмин бехатарии аҳолӣ ва ҳудудҳо аз оғатҳои табиӣ ва садамаҳо

Ҳолати кунунӣ ва мушкилот. Ҳудуди вилоят дучори таъсири шумораи зиёди равандҳои ҳатарноки табиӣ мегардад. Дар байнин онҳо заминларза, ярч, сел ва обхезӣ, тарма, кӯлҳои воқеъ дар баландкӯҳ ва обҳои зеризаминӣ ба рушди устувор, зиндагии инсон, иншоотҳои таъминоти фаъолияти инсон, нуктаҳои аҳолинишин таҳдид мекунанд.

Ҳолатҳои фавқулоддаи дорои ҳусусияти табиӣ ва техногенӣ барои рушди устувори кишвар ва баланд бардоштани сатҳи некӯаҳволии мардум монеаи ҷиддӣ шуда истодаанд.

Равандҳои ҳатарноки табиӣ дар вилоят ба 184 нуктаи аҳолинишин таҳдид мекунанд. Аз 2508,7 ҳазор нафар аҳолие, ки дар вилоят зиндагӣ мекунанд, қариб 90 ҳазор нафар бевосита дар минтақаҳои ҳатарноки дучори ярч, сел, қисман зериобмонӣ ва обхезӣ истиқомат мекунанд. Тамоми ҳудуди вилоят дучори ҷунин ҳолатҳои фавқулодда ба монанди сардӣ ва боришоти барф мебошад.

Бинобар афзоиши ҳолатҳои фавқулоддаи ҳусусияти техногенӣ ва табиидошта сол то сол маҷмӯи тадбирҳо оид ба рафъ ва пешгирии онҳо зиёд шуда истодаанд. Самаранокии татбиқи онҳо аз омодабошии ҳадамоти наҷотдиҳӣ, таъминоти пурра ва саривақтии онҳо бо захираҳои инсонӣ ва моддӣ, ки айни замон ҷиҳати ҳалли пурраи мушкилот нокифоя мебошанд, вобастагӣ дорад.

Тайи солҳои охир дар ҳамкорӣ бо шарикони рушд (БРСММ/ АҚТЕД/Миссияи Шарқ/UNEP/САҲА) дар самти пешгирий ва паст кардани оқибатҳои оғатҳои табиии эҳтимолӣ, муайян намудани минтақаҳои ҳавфнок ва дар ин замина кам кардани таъсири манфии ҳолатҳои фавқулодда ба ҷомеа корҳои назаррас ба анҷом расонида шуданд.

Дар сурати сар задани ҲФ барои эътино ва бартараф намудани он Комиссия оид ба ҳолатҳои факулоддаи вилоят амал мекунад. Раиси Комиссия Раиси вилоят буда, муовини раиси комиссия – сардори ситоди ҲФ ва МШ вилоят, котиби комиссия – сардори ситоди ноҳиявии ҲФ, аъзои комиссия – роҳбарони соҳторҳои масъул мебошанд.

Айни замон, дар вилоят 16 ҳадамоте, ки бевосита ба эътино ба оғатҳои табиӣ ҷалб шудаанд, фаъолият мебаранд (ҳадамотҳои таъмини тартиботи ҷамъиятий, сӯхторхомӯшкунӣ, тиббӣ, безарарагардонии одамон ва либос, хифзи ҳайвонот ва растаниҳо, алока ва огоҳкунӣ, роҳ ва нақлиёт, нақлиёти автомобилий, муҳандисӣ, коммуналӣ ва техникий, муҳофизат аз сел ва КСМ, таъмир ва техникий, Комиссияи эвакуацисионии вилоят, савдо ва гизо, энергетика, сӯзишворӣ ва моддию техникий).

Мушкилоти асосии соҳа:

- норасоии маблағгузории ҷорабинихо, ки ба пешгирий намудани ҳолатҳои фавқулодда ва эътино ба оғатҳои табиӣ, гузаронидани ҷорабинихои муҳофизати аҳолӣ дар минтақаҳои бештар осебпазир равона шудаанд;
- норасоии захираҳои моддӣ дар сурати сар задани ҳолати фавқулодда;

- мавчуд набудани арзёбии хавфҳо ва харитаи хатарҳо (таҳдидҳо).

Ҳадафи асосии соҳа – ин таъмин намудани амнияти фарогири аҳолӣ ва ҳудуди вилоят аз оғатҳои табиӣ ва техногенӣ ба ҳисоб меравад.

Вазифаҳои асосии соҳа:

- ҳифзи аҳолӣ ва ҳудудҳо аз ҳолатҳои фавқулодда;
- сари вақт гузаронидани чорабиниҳои пешгирӣ ва кам кардани заар;
- истифодаи саривақтӣ ва пурраи қувва ва воситаҳои мавҷудаи соҳторҳои давлатӣ ва мақомоти худидоракуни маҳаллӣ;
- банақшагирӣ ва амалӣ намудани чорабиниҳо бо назардошти ҳусусиятҳои табиӣ ва иқтисодии минтақа;
- татбиқи барномаҳои пешгирӣ ва корҳои садамавиу барқарорсозӣ барои кам кардани ҳавфи оғатҳои табиӣ ва садамаҳои техногенӣ;
- ташкили системай мониторинги фарогир ва пешӯии хатарҳои табиӣ;
- тақвият ва такмилдииҳи ҳадамоти давлатии кӯмаки фаврӣ (сӯхторхомӯшкунӣ, садамавиу наҷотдиҳӣ ва гайра);
- гузаронидани арзёбии хавфҳои оғатҳо ва тартиб додани ҳаритаҳои равандҳои экзогении вилоят ва таъсири онҳо ба инфрасоҳтор;
- пешбуруди стратегияи идоракуни хавфҳои оғатҳои табиӣ дар сатҳи банақшагирии маҳаллӣ ва татбиқи лоиҳаҳои митигатсионӣ аз рӯи афзалиятҳои стратегӣ;
- беҳтар намудани заминай моддию техникии соҳа;
- ташкили гурӯҳҳои зудамал оид ба арзёбӣ дар сатҳи ноҳияҳо ва ҷамоатҳо;
- амалӣ намудани чорабиниҳои иттилоотонии аҳолӣ оид ба омодагӣ ба ҲФ ва мутобиқшавӣ ба тағиیرёбии иқлими тавассути ВАО.

6. НИЗОМИ МОНИТОРИНГ ВА АРЗЁБӢ

Яке аз қисматҳои муҳими идоракунӣ дар доираи татбиқи Барнома низоми мониторинг ва баҳогузорӣ мебошад (НМБ). Он барои мушоҳида аз болои корҳо, таҳлили натиҷаҳои ноилшуда дар доираи Барнома, дарёфткунии таҷриба мусбат ва масъалаҳои ҳалталаби мавҷуда истифода мешавад. НМБ имконияти таъмини робитаи байниҳамдигарии сиёсати қабулшуда ва натиҷаҳои амалии татбиқи Барономаро муҳайё мекунад.

Мониторинги Барнома низоми баҳогузории доимӣ (мушоҳида) ва назорати иҷроиши он мебошад.

Принсипҳои асосии НМБ раванди мониторинги мустақил, шаффоғӣ ва зерҳисоботии он, самтнокӣ ба натиҷа ва афзалиятҳои Барнома, истифодаи усулҳои мусир ва тартиби НМБ, ҷалби мақомоти қонунгузорӣ ва иҷроиияи ҳокимијат, худидоракуни маҳаллӣ, ҷомеаи шаҳрвандӣ, соҳторҳои соҳибкорӣ ва аҳолии фаъол мебошад.

НМБ чун тартиби мунтазам такроршаванда оиди баҳогузории иҷрои вазифаҳо ва чорабиниҳои Барнома ва ноилшавии мақсадҳои гузошташуда баррасӣ карда мешавад. Мақсади мониторинг муайянкунӣ ва/ё ҷенкунии самара ва натиҷаҳо (аз ҷумла фосилавӣ)-и амалҳои Барнома бидуни муайян кардани сабабҳо мебошад. Мониторинг ба сифати тартиби дохилисоҳавӣ хизмат мекунад, ки дар асоси индикатор ва натиҷаҳо созмон дода мешавад, инчунин чун воситаи ҷамъоварии маълумот ва ҳисботгузорӣ баррасӣ мешавад.

Дар Барнома низоми нишондиҳандаҳо ва индикаторҳои НМБ бо назардошти ҳусусиятҳои ниҳодии Стратегияи миллии рушд ва Барномаи миёнамӯҳлати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2016-2020 таҳия шудааст.

Вазифа ва мақсадҳои Барнома, нишондиҳандаҳои миқдорӣ асоси НМБ мебошад.

Барои ҷенкуни нойилшавии рушди вилоят дар самти пешравӣ ба сӯи мақсадҳои мазкур низоми индикатор ва нишондиҳандаҳо истифода мешавад, ки барои мушоҳидаи самаранокӣ ва натиҷаҳои ҷораҳои сиёсати ба Барнома дохилшуда имкон медиҳанд. Зернизоми калидии НМБ-ро низоми ҷамъоварии маълумот дар бораи қиматҳои индикаторҳо ва нишондиҳандаҳои мониторинг ва маълумоти дигари миқдорӣ, сифатӣ ва вақтӣ, ки инкишифӣ иҷтимоӣ-иктисодии вилоятро тавсиф медиҳад, ташкил медиҳад.

Ташаккули низоми индикаторҳое, ки татбиқи муқаррароти мақсадии Барнома ва натиҷаҳои фаъолияти ҳамаи соҳторҳои дар он дохилшударо инъикос менамояд. Индикаторҳои НМБ барои мақсадҳои барнома ҳам барои соҳаҳои алоҳида, ҳам барои барнома дар маҷмӯъ, барои НМБ бошад, татбиқи амалҳо ва ҷорабиниҳои мушаххас – Матрисай ҷорабиниҳо муқаррар карда шудаанд.

Раванди интиҳоби индикаторҳо асосан аз мақсад ва ҷорабиниҳои қабулшуда амалӣ шудааст, аммо ин ҷо имкониятҳои гирифтани маълумоти зарурӣ, яъне раванди интиҳоби индикаторҳо ба имкониятҳои мавҷудаи ҷамъоварии маълумот мутобиқ карда шудаанд.

Низоми индикаторҳо ва нишондиҳандаҳои НМБ ҳамаи самтҳои сиёсати Барнома, ҳамаи намудҳои захираҳои барои татбиқи Барнома истифодашаванд ва ҳамаи натиҷаҳои дар рафти татбиқи он ба даст омадаро фаро мегирад.

Интиҳоби индикаторҳо бо тартиби зерин амалӣ карда шудааст:

1. Феҳрасти индикаторҳо, сатҳи дезагрегатсияи онҳо (дар маҳалҳои шаҳр ва деҳот, ноҳияҳо, синну сол ва сатҳҳои иҷтимоӣ ва ф.) ва давранокии пешниҳоди ҳисбот муйян карда шудааст.

2. Манбаъҳои маълумоте, ки барои ҳисоббарории ҳар як индикатор истифода мешаванд, муқаррар карда шудаанд.

3. Нақшай тақвимии ҷамъоварии маълумоте, ки ҷенкуни ҳамаи индикаторҳоро бо давранокии интиҳобшуда таъмин мекунад, тартиб дода мешавад.

Ташаккули низоми ҳуҷҷатҳои ҳисботӣ, ки барои назорати фаврӣ ва қабули қарорҳои идоравӣ истифода мешавад. Низоми ҷамъоварии маълумот чунон соҳта мешавад, ки пуррагии маълумоти барои қабули қарорҳои идоравӣ заруратдоштаро таъмин мекунад. Инчунин, ба устувории раванди ҷамъоварии маълумот дикқат дода мешавад. Дар низоми ҷамъоварии маълумот вазифаи асосӣ ба Агентии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вилоят дода шудааст, ки ҷамъоварӣ, коркард ва пешниҳоди ҳаҷми асосии маълумотро оиди ҳамаи индикаторҳо таъмин менамояд.

Ташкили ҷараёнҳои маълумот, ки мушоҳидаи рафти иҷроиши нақшоҳои тақвимӣ (мӯҳлатӣ) ва ҳисоби ҳароҷоти захираҳои ба иҷрои лоиҳа ва ҷорабиниҳо равонашавандаро таъмин мекунад. Манбаи муҳими маълумот барои МБ (маҳсусан дар қисмати индикаторҳои захира ва натиҷаҳо) раёsatҳо ва шӯъбаҳои мақомоти иҷроиияи ҳокимияти давлатии вилояти Суғд мебошад, ки маълумотро оиди фаъолияти ҳуд ва вазъияти соҳаи ҳуд оиди татбиқи Барнома пешниҳод мекунанд.

Ҳангоми ташкили ҷамъоварии маълумот, дар рафти таҳлили рафти татбиқи Барнома ва омодакуни пешниҳод оиди мукаммалгардонии механизми татбиқи Барнома, мақомоти иҷроиияи ҳокимияти давлатии вилоят бояд муколамаи ботадриҷ ва муҳокимаи натиҷаҳои мониторинг ба вилоят вобастабударо бо вазорат (идора)-ҳои даҳлдор, ҷомеаҳои меҳнатӣ ва ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ амалӣ намояд.

Иштироки ҷомеаи шаҳрвандӣ дар равандҳои МБ Барнома васеъ ва гуногун хоҳад буд. Намояндаҳои ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ба таркиби гурӯҳҳои кории секторӣ ба сифати коршиносон ва намояндаҳои гурӯҳҳои манфиатдори аҳолӣ дохил мешаванд. Вазифаи муҳим дар раванди мониторинг ба ҷомеаҳои маҳалӣ (ҷамоатҳо) дода мешавад, ки онҳо бояд маълумотро оиди он, ки рафти татбиқи Барнома аз ҷонибиаҳолии вилоят ҷӣ гуна эҳсос мешавад ва қадом мушкилиҳо дар сатҳи маҳалӣ дикқати маҳсусро талаб

мекунанд.

Мушоҳидаи натиҷаҳои фаъолияти иҷроқунандаҳои Барнома, таъсири онҳо ба тағијроти вазъият дар соҳаҳои гуногуни фаъолияти вилоят. Барои гирифтани ҳисботи умумии мониторинг шакли умумии ҳисботсупорӣ қабул мешавад, ки дар худ ҳамаи маълумоти барои мониторинг зарурӣ дар бар мегиранд, барои ҳамаи идораҳои зертоਬеъ ягонаанд ва ба ҳусусиятҳои соҳавии онҳо мутобиқанд. Низоми ҳисботгузорӣ тибқи натиҷаҳои татбиқи Барнома чунон созмон дода шудааст, ки такроршавии маълумоти пешниҳодшаванд истисно мешавад.

Омодакуни пешниҳодҳо оиди таҳрири қисматҳои алоҳидаи Барнома ё тағијроти он дар маҷмӯъ.

Қисматҳои дигари таркибии НМБ инҳоанд:

- низоми таҳлили маълумоти дар рафти мониторинг ҷамъоваришуда, ки барои баҳогузории самаранокии ҷораҳои рушди иҷтимоӣ-иктисодии Вилоят дар доираи татбиқи Барнома таъин шудааст;

- низоми паҳнкуни маълумот оиди натиҷаҳои мониторинги Барнома ва ҷамъоварии вокуниш ба маълумоти мазкур аз ҷониби иштирокчиёни гуногуни раванди татбиқи Барнома ва бенефисиарҳои он.

Барои мониторинг ва баҳогузории ҷораҳо ва лоиҳаҳои Барнома гурӯҳи корӣ оиди МБ ташкил карда мешавад. Гурӯҳи кории мониторинг (ГМ) ҷонишини раиси вилоят сарварӣ мекунад. Ба ҳайати гурӯҳ кормандони дастгоҳ ва зерсохторҳои маъмурияти вилоят дохил мешаванд. ГМ оиди раванди мониторинг вазифаҳои зеринро иҷро мекунад:

- маълумотро дар бораи натиҷаҳо, ҳаҷм, мӯҳлат ва манбаъҳои маблағгузории ҷорабинҳои ба нақшай солонаи кор воридшуда ҷамъоварӣ ва саҳех мекунад;

- нишондиҳандаҳои мақсадии барномаро таҳлил менамояд;

- мушкилӣ ва монеаҳоро, ки ҳангоми татбиқи нақшай солонаи корӣ дарёфт шудаанд, таҳлил менамояд;

- ҳулоса ва тавсияҳоро барои татбиқи минбаъдаи Барнома тартиб медиҳад;

- ҳисботи солона ва фосилавӣ (нимсола)-ро тартиб медиҳад.

Соҳаи фаъолияти ГМ на танҳо бо амали мониторинги Барнома маҳдуд мешавад, балки:

- афзалиятаҳои соҳавии барномаҳоеро, ки аз буҷети давлатӣ маблағгузорӣ мешаванд, ҳаҷм ва мӯҳлатҳои онҳоро муайян мекунад;

- маълумотро оиди самт ва ҳаҷми инвеститсияҳо дар вилоят аз тарафи донорҳо дарёфт мекунад, дар бораи мӯҳлати (тақвими)-и инвеститсияҳои мазкур маълумот медиҳад;

- ҳангоми таҳлили Барнома занҷираҳои мантиқиро тартиб медиҳад ва ҳангоми зарурат онро азнавсозӣ менамояд;

- нақшай солонаи кории ГМ-ро тартиб медиҳад;

- семинари ҳисботии солонаи ГМ-ро оиди рушд ташкил мекунад.

Бо мақсади автоматиқунонии фаъолияти ҳисботи НМБ Барнома, инчунин барои назорати таърихи рушди иҷроиши Барнома (аз ҷумла лоиҳаҳои дар он муайяншуда) тартиби мушоҳидаи ҳолати лоиҳаҳои Барнома таҳия карда мешавад.

Таҳияи низоми мониторинг бо назардошти гуногуни дараҷаи таҳияшавии лоиҳаҳои ба Барномаи воридшуда амалӣ карда шудааст. Дарвоҷеъ, лоиҳаҳое мавҷуданд, ки мақомҳои гуногун доранд. Лоиҳаҳое мавҷуданд, ки умуман таҳия нашудаанд, баъзеашон дар рафти таҳияшавӣ ҳастанд, аммо номѓӯи онҳо дар Барнома зикр шудааст. Ҳангоми амалиқунии лоиҳаҳои пурра таҳияшуда дар рафти татбиқ метавонанд бо сабаби набудани маблағгузорӣ ё сабабҳои дигар мушкилиҳо ба вучуд оянд. Ғайр аз ин, дар рафти татбиқи Барнома лоиҳаҳое хоҳанд буд, ки дар сатҳи таҳияшавӣ қарор доранд ва лоиҳаҳое, ки ба итном расонида шудаанд. Мақоми ҳолати лоиҳаҳо шартан ба

5 категория чудо карда мешавад.

Мониторинги рафти татбиқи лоиҳаҳо тақсими лоиҳаҳо ба чор категория - «хаммааш тибқи нақша ичро мешавад», «тағийироти манфӣ мавҷуд аст», «тағийироти манфии хеле ҷиддӣ мавҷуд аст», «лоиҳа татбиқ нашудааст».

Корманде, ки барои мушоҳидаи ҳолати лоиҳаҳо ва татбиқи иҷроиши онҳо масъул аст, ҳангоми пуркуни ҷадвал ба шакли зерин такя меқунад:

Ҷадвали № . Қоидаҳои пуркуни ҷадвали мониторинги лоиҳаҳои Барнома

Мақоми лоиҳа (<i>рақами 1 то 5</i>)		Рафти лоиҳа тамғагузории ҳарфӣ- рангӣ:	
Ҳолати лоиҳа	Категория	Ҳолати татбиқ	Категория
Таҳия нашудааст	1	Ба нақша мувоғиқ аст ё тағийироти начандон қалон аз нақша мавҷуд аст	сабз
Дар таҳия	2	Тағийироти манфии ҷиддӣ аз нақша	осмонранг
Таҳия шудааст	3	Тағийироти манфӣ аз нақша	сурҳ
Ичро мешавад	4	Лоиҳа татбиқ намешавад	хокистарӣ
Ба итмом расидааст	5		

Муҳокимаи рафти татбиқи Барнома ва лоиҳаҳо бо шарикони рушд дар доираи воҳӯриҳои машваратӣ мунтазам бо ҷомеаи шарикони рушд амалӣ карда мешавад.

Баррасии натиҷаҳои мониторинг як маротиба дар як сол, ҳангоми зарурат аз он бештар гузаронида мешавад. Дар рафти татбиқи Барнома ҳамаи тарафҳои манфиатдор, азҷумла ташкилоти ғайридавлатӣ, муассисаҳои илмӣ-тадқиқотӣ метавонанд дар гузаронидани баҳогузории мустақили самаранокии Барнома, мониторинг ва назорати истифодаи мақсаднок ва самараноки воситаҳо иштирок намоянд.

Сарчашмахой маблагузории Барнома

(млн. сомоний)

	Манбальхо	Арзинши умумий лонхахо	Соли 2016	Соли 2017	Соли 2018	Соли 2019	Соли 2020
Хамагий, аз чумла;	11348,92	2015,16	5049,34	2146,75	749,96	1387,73	
Бүчети чумхурийий	222,58	42,84	49,02	48,80	43,33	38,60	
Бүчети вилойтий	622,51	112,84	114,57	130,28	142,74	122,10	
Бүчети махаллии шахру нохиояхо	153,27	35,40	38,33	40,54	29,32	9,70	
Сармоягузории дохилию хориций	8528,66	1279,71	4296,84	1373,05	447,71	1131,36	
Маблагузхой худий	267,00	53,78	59,50	56,39	49,52	47,82	
Номуайян	1554,91	490,60	491,10	497,70	37,35	38,16	

Сарчашмахой маблагузории Барнома дар бахши ичтимой (млн. сомоний)					
	Манбальхо	Арзиний умумий лоихаҳо	Соли 2016	Соли 2017	Соли 2018
Хамагӣ, аз ҷумла;	683,085	120,5	128,6	155	157,4
Буҷети ҷумҳурияйӣ	17,4	1,0	5,3	5,2	4,2
Буҷети вилоятӣ	156,59	34,1	23,21	42,38	36,3
Буҷети маҳалии шаҳру ноҳияҳо	23,46	0,48	1,53	2,96	18,5
Сармоянузории дохилио хориҷӣ	168,68	28,12	36,42	38,82	32,12
Маблагҳои ҳудӣ	212,4	36,9	41,7	45,2	44,5
Номуайян	104,56	19,9	20,4	20,4	21,8
					22,06

Сарчашмахой маблагузории Барнома дар бахши “таммини бехатарии зиндагий”

							(млн. сомоний)
	Манбальхо	Арзиний умуумий лоихаходо	Соли 2016	Соли 2017	Соли 2018	Соли 2019	Соли 2020
Хамагий, аз чумла;	1131,4	305,8	321,05	323,2	109,1	72,31	
Бучети чумхурийий	74,977	15,988	18,166	17,25	12,73	10,848	
Бучети вилоятий							
Бучети маадалии шахру нохиандо	114,66	31,446	33,428	34,406	8,149	7,231	
Сармоягузории дохилио хориций	914,362	251,953	262,881	265,067	83,843	50,618	
Маблагхой худий	27,382	6,382	6,575	6,436	4,374	3,615	
Номуайян							

Нишондихандахой руши ичтимоио иктисодии вилояти Сүгд барои солҳои 2016-2020
Нишондихандахой асосии умуминктисодӣ

Нишондихандахо	с.2014г. хисобот баходихӣ	с.2015 г.		Параметрои дурнамо		
		с.2016 г.	с.2017 г.	с.2018г.	с.2019	с.2020
Нишондихандахой асосии умуминктисодӣ						
Шуморай ахолӣ ба хисоби миёнаи солона (ҳазор нафар) – ҳамагӣ	2454,6	2506,7	2559,9	2614,2	2677,7	2732,0
аз он ҷумла:						
шашрӣ	607,2	618,7	630,4	677,7	734,5	779,9
дехотӣ	1847,4	1888,0	1929,5	1936,5	1943,2	1952,1
Ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ (ҳазор сомонӣ)	3774731,4	4412020,4	5250000	5930000	6450000	7120000
Истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ ба намуди аслий						
Истихроҷи ангилт тонна	677591	741094,3	811190,2	897675	982400,3	1080640
						1220500

Истихрочи нафт	тонна	10670,6	11855,0	13000,0	14344,5	15779,0	16567,9	17396,2
Истихрочи газ	хаз м 3	1540,0	1560,0	1750,0	2000,0	2200,0	2310,0	2425,5
Кувваи барк								
хазор кВт		661155,5	652514,0	865579,3	875626,0	875673,3	878986,7	885643,5
Фурӯзонакҳои каммасраф								
хазор дона		8,3	22,2	23,7	24,8	26,0	27,0	28,2
Мачмӯи блокҳои дару								
тиреза	м2	19261,6	22317,4	24118,5	26150,8	28312,3	29500	30200
Маснуот аз пластикай								
филизӣ	м2	35473,0	37574,6	39424,2	41489,9	43431,6	43500	43950
Кумикварӣ	тонна	104885,0	105100	106200	107200	108300	109000	110000
Оҳаки соҳтмонӣ								
тонна		7322,7	9490,3	10219,3	10671,7	11600,3	12100	12200
Семент	тонна	55589,4	68545,9	312000	420000	590000	1120000	1235500
Хишти блок	дона	11233,7	12287,4	13271,7	14432,0	15638,6	16200	17100
Гачи соҳтмонӣ	тонна	11123,2	11720,4	12351,5	13018,7	13724,4	14100	14650
Тахтансангҳои мармарӣ								
тонна		2530,0	3881,0	4233,0	4559,0	4920,0	5150	5470

Профилхой алюминий						
Тонна	716,6	1020,0	1120,0	1230,0	1350,0	1405
Арматура	тонна	1441,6	1659	1718,4	2159,7	2203,6
Мебел	хазор сомонӣ	7198,5	8401,8	13000,0	16500	18700
Хиштӣ ҳом	ҳазор дона	30860,7	32875,0	34895,5	37199,9	39518,4
Хишти пухта	ҳазор дона	34103,5	39540,1	42283,9	45157,3	48678,4
Конструксия ва м-ти						
оҳану бетонӣ ҳаз M2						
Зарфҳои шишагини 0,5 л						
ҳазор дона	17634,4	19397,8	21337,5	24471,0	25818,4	25950
Риштai абревимин тн	12,0	15,3	19,2	22,1	25,4	25,5
Калобаи пахтагин тн	4636,9	6229,0	6512,8	6816,9	7050,2	7100
Газвори пахтагини тайер						
ҳаз. M 2	1014,7	1208,3	1253,0	1299,6	1348,2	1355
Нахи пахта тн	32270,9	32983,3	34506,8	35124,2	35893,2	35900
Қолин ва маҳсулоти						
қолинӣ						
ҳаз M2	1763,3	1846,0	1959,0	2042,2	2166,0	2202,0
Консервахои мевагио	14523,4	14635,9	18300	21500	24800	28050

сабзавотӣ						
ҳаз. Кутгии шаргӣ						
Равғани растганий	4993,7	5816,4	6250,8	6432,3	6689,6	6695
Орд тонна	72194,8	95621,7	117667,2	106338,0	111694,2	120500
Хушкмева тонна	2082,0	2304,5	2546,1	2808,9	3105,6	3200
Оби маъданӣ дал	1356517,0	1568389,0	1650872,7	1673963,2	1699558,8	1750600,0
спирти хом (этилий) дал	32028,1	33578,7	34677,7	35822,3	37042,4	37200
Арак ва шаробҳои ликёрий ҳаз. дал	35,7	47,6	49,4	52,0	53,4	53,5
Коняқ дал	753,6	869,9	903,0	937,1	959,7	965,0
Шароби ангуриин дал	11020,7	13153,0	13524,0	13898,3	14252,5	14350
Оби чав дал	48779,3	55385,5	58210,4	59815,7	61390,3	61700
Намаки ошӣ тн	11084,0	11655,0	12000,0	12400,0	12800,0	13050
Бозори истеъмолӣ						
Гардиши моли чакана дар ҳамаи соҳаҳо	5172,9	5586,7	6257,1	6637,0	7101,6	7953,8
						8908,2

Хачми хизматрасонии мехмононаҳо ва тарафонаҳо	282,8	299,2	329,1	348,4	365,8	402,3	442,5
Хачми хизматрасонии пулакӣ ба ахолӣ дар ҳамаи соҳаҳо	2853,3	2996,0	3295,6	3559,2	4127,4	4581,4	5085,3
Гардиини савдои хориҷӣ млн. доллари ИМА аз он ҷумла;	2471,2	2651,4	2849,5	3077,4	3291,7	3750,0	4100,0
Содирот	449,3	520,8	609,4	705,9	810,8	960	1120
Воридот	2021,9	2130,6	2240,1	2371,5	2480,9	2790	2990
Хачми стехсоли маҳсулоти киноварзи ҳамагӣ (ҳазор сомонӣ)	5687254	5866231	6373602	6475371	6630692	7028533,5	7520530,8
Бо намуни асли							
Галладонагиҳо – ҳаз. тонна	232,715	251,238	258,745	270,009	283,849	292,3	299,9
аз он ҷумла Гандум -ҳаз. тонна	91,754	103,201	112,323	117,797	124,349	129,3	133,8

Пахта -хаз. тонна	100,216	115,000	115,000	115,000	115,000	115,000
Тамоку -хаз. тонна	0,274	0,331	0,355	0,368	0,381	0,385
Картошка -хаз. тонна	325,568	353,226	366,753	376,871	383,968	395,420
Сабзавот -хаз. тонна	381,517	382000	390,000	405,000	415,000	427,000
Полизии хүрэоквөрий -хаз. тонна	109,019	105,037	109,345	114,317	117,005	120,200
Мевагий -хаз. тонна	114,604	55,552	125,000	131,000	136,500	142,500
Ангур -хаз. тонна	59,279	60,398	62,561	63,630	66,081	67,500
Саршумори чорво ва парранда – сар						
Чорвой калони шохдор - хаз. сар	585,834	604,500	619,612	635,102	650,980	667,254
аз он модагов -хаз. сар	313,049	321,890	329,937	338,185	346,639	355,304
Бузу гүсфанд -хаз. сар	1363,869	1409,900	1445,147	1481,276	1518,308	1556,265
Парранда - сар	1538,95	1691,300	1775,865	1864,658	1957,891	2055,785
Истехсоли маҳсулоти чорводорий дар шакли асий						
Гүлти чорво ва парранда бо вазни зинда -хаз. тонна	43,553	46,741	47,909	49,107	50,335	51,595
						52,885

Шир -хаз. тонна	229,490	235,237	241,118	247,146	253,325	259,658	266,149
Тұхм - МЛН.дона	125,101	128,228	131,434	134,720	138,088	141,540	145,078
Пашм бо вазни аслй - тонна	1307,000	1300,799	1319,197	1396,117	1416,989	1436,650	1475,350
Пилла - тонна	635,000	780,000	780,000	780,0	780,0	780,0	780,0
Асал - тонна	1263,730	1275,462	1303,522	1332,199	1361,508	1391,461	1422,07
Хачми боркашонй – хамагй (хазор тонна)	29105,1	30304,8	30500	31000	32000	32800	33658,5
Мусофиркашонй – хамагй (хазор мусофир)	140977	147099	150000	152000	155000	159650,0	164599,1
Чалби сармояи хориҷӣ (хазор доллари ИМА)	251950	260500,0	275479,4	299338,1	324771,0	370000	435000
Азхудкунни сармоягузори аз ҳисоби ҳамаи манбаҳо ҳазор сомонӣ	1337949,8	1410500	1458810,9	1531148,0	111615321,5	1685200,0	1750300,0
Ба истифода додани мактабҳо (ҷойи талаба)	3014	4016	4520	5150	5300	5700	6200
Ба истифода додани беморхона (кат)	60		30				
Ба истифода додани	361,2	385,0	415,0	475,0	550,0	615	700,0

Манзил хазор м 2							
Захирахой меҳнатӣ	1477700	1481357	1496171	1505148	1518694	1655376	1671920
Шумораи дар иқтисадийт машғулбӯдагон – ҳамагӣ	804838	806769	808705	810645	812590	816653	822369
Ташкили чойхони нави корӣ - ҳамагӣ (ҷои корӣ)	69607	55651	55851	56451	56600	56850	57200
аҳоли чумла:							
-соҳтмони нав	7706	6164	6186	6252	6258	6298	6350
-таҷдид ва васеъкунии корхонаҳои амалкунанда	23724	18979	19047	19250	19300	19450	19700
- барқароркунии иқтидорҳои каблан аз кормондаи корхонаҳо	1214	971	974	984	987	1020	1042
Шумораи қӯдакон дар муассисаҳои томактабӣ новобаста аз шакли	33,829	37,896	42,500	47,500	52,200	57,700	63,500

Моликият (хазор нафар)						
Шуморай күдакони синни томактабй	356,46	364,49	371,91	379,33	385,28	391,1
Шуморай күдакони синни мактабй	499,03	507,682	516,23	526,57	533,76	540,6
Микдори чойхо дар муассисаҳои томактабий (хазор чой)	33,51	34,6	35,41	36,21	37,076	38,01
Шуморай хонандагони муассисаҳои тахсилоти умумӣ – ҳамагӣ (хазор нафар)	470,24	477,032	484,31	496,81	505,15	514,2
						524